

ZELENA KOHEZIJA ZA MLADE

DEBATNI PRIROČNIK



zelena kohezija
MLADI O ZELENIM PRIHODNOSTI



Sofinancira
Evropska unija



RTV
SLO | TV Koper
Capodistria



za in
proti
zavod za
kulturo
dialoga

Zelena kohezija za mlade

Debatni priročnik

Uredil: Rok Hafner

Napisali: Rok Hafner, Lucija Ivanuša, Gorazd Jurman,
Ivan Koruza, Ana Mencin, Matija Pušnik, Bojana Skrt,
Nuša Stamejčič, Barbara Švagan, Nena Bibica

Za in proti, zavod za kulturo dialoga 2023

Priročnik je del projekta Zelena kohezija za mlade, ki ga so-financirata Evropska komisija, Generalni direktorat za regionalno in mestno politiko in Ministrstvo za javno upravo. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorjev in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije. Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti organ, ki dodeli sredstva.

Naslov	Zelena kohezija za mlade
Podnaslov	Debatni priročnik
Napisali	Rok Hafner, Lucija Ivanuša, Gorazd Jurman, Ivan Koruza, Ana Mencin, Matija Pušnik, Bojana Skrt, Nuša Stamejčič, Barbara Švagan, Nena Bibica
Uredil	Rok Hafner
Izdajatelj	Za in proti, zavod za kulturo dialoga, www.zainproti.si
© Copyright	Za in proti, zavod za kulturo dialoga
Zbirka	Za in proti, 6
Leto izdaje	2023
Lektorica	Lidija Jurman
Avtorica naslovnice	Katja Mijajlović
Oblikovanje	Emilija Blauzdytė

Spremna beseda	5
I. Poglavlje: Kaj je kohezijska politika?	7
II. Poglavlje: Kaj je debata	10
III. Poglavlje: Debatne trditve	18
IV. Poglavlje: Seznam debatnih trditev	24
V. Poglavlje: Argumentacija	27
VI. Poglavlje: Negacija	36
VII. Poglavlje: Kako zmagati debato	39
VIII. Poglavlje: Slog	51
IX. Poglavlje: Debatni formati	54
Debatni primer: osnovna šola, debatni format Karla Popperja	61
Srednješolski debatni format	75
Debatni primer: srednja šola, svetovni srednješolski debatni format	81
X. Poglavlje: Debatni klubi in tekmovanja	96
XI. Poglavlje: Sojenje	108
XII. Poglavlje: Debata pri pouku	114
XIII. Poglavlje: Kaj je ZIP	122

V sklopu projekta Zelena kohezija za mlade, v katerem Za in proti, zavod za kulturo dialoga, sodeluje skupaj s kulturno-izobraževalnim društvom PiNA in Radiotelevizijo Slovenije, smo v šolskem letu 2022/23 izvedli 34 delavnic in dva učiteljska seminarja. Dijaki, učenci in učitelji iz 22. šol so na njih spoznavali osnove debatne metodologije in se preko njih seznanjali s kohezijsko politiko Evropske unije ter možnostmi in dilemami, s katerimi se kohezijska politika sooča na področju zelenega preboja in varovanja okolja.

Z mislijo na zagotavljanje trajnosti projekta smo oblikovali debatni priročnik, ki ga berete. Namenjen je tako novim kot izkušenejšim debaterjem ter učiteljem in mentorjem debatnih krožkov. V poglavjih o temeljnih konceptih debatne teorije, kot so argumentacija, negacija in tipologija debatnih trditvev, lahko bralci pridobijo veščine, ki jim pomagajo pri udeleževanju na debatnih tekmovanjih, vpeljevi debatnih metodologij v pouk in pri delu v debatnih krožkih. Primeri, ki smo jih uporabili v priročniku, so tesno povezani s ciljem kohezijske politike – bolj zelena, nizkoogljiva Evropa, kar priročniku daje vsebinsko rdečo nit, poleg tega pa bralce spodbujajo, da podrobneje spoznajo kohezijsko politiko Evropske unije ter da povezane teme analizirajo in uporabijo pri svojih debatnih aktivnostih.

Poleg klasične debatne teorije, prežete s kohezijskimi temami, priročnik obsega tudi poglavja o sojenju in organizaciji debatnih tekmovanj. Ta opremljajo bralce z veščinami za aktivno vključevanje v mrežo debatnih klubov, ki jo vzdržuje zavod Za in proti, in za soustvarjanje prihodnosti slovenske debatne skupnosti. Na konec priročnika smo vključili dva primera polno razvitih debatnih predmetov (modela, definicij, argumentov za obe strani pri določeni debatni trditvi), enega za osnovnošolski debatni format in enega za srednješolski. Takšni vzorčni primeri so nekaj, do česar mnogi novejši debatni klubi v Sloveniji do zdaj niso imeli dostopa, in nekaj, kar jim pri pripravi na debatne turnirje lahko pomaga k jasnejši sliki, kaj konkretno se od njih pričakuje pri pripravi na debatne trditve.

Avtorji priročnika, vsi z večletnimi debatnimi izkušnjami, so lep odraz raznolikosti naše debatne skupnosti. Sodelovali smo zaposleni na našem zavodu, mentorji srednješolskih in osnovnošolskih debatnih klubov, učitelji, nekdanji srednješolski

in osnovnošolski debaterji ter študentski debaterji. Pri pisanju smo sledili najnovejšim smernicam v debatni metodologiji ter vrednotam, ki jih zagovarja naš zavod – spodbujanje kritičnega razmišljanja in kulture dialoga ter opolnomočenje mladih. Čeprav je bil priročnik napisan v nekaj mesecih, bi zanj lahko rekli, da je na neki način rezultat več desetletij dela našega zavoda ter več tisoč debaterjev, sodnikov in mentorjev, ki so ali so bili del našega programa – vsi so na svoj način prispevali k oblikovanju naše skupne zakladnice znanja, del katere je tudi ta priročnik.

Rok Hafner

I. POGlavJE: KAJ JE KOHEZIJSKA POLITIKA?

Evropska kohezijska politika je glavna naložbena politika Evropske unije, namenjena vsem regijam in mestom Unije. Je tista, ki sofinancira gradnjo in obnovo šol, vrtcev, športnih dvoran, železniških in kolesarskih prog, parkov in čistilnih naprav ter nakup raziskovalne, zdravstvene in športne opreme. Razvija izobraževalne programe, ustvarja nova delovna mesta, spodbuja socialno vključenost, varuje kulturne dediščine, spodbuja rast gospodarstva, inovativnost, digitalizacijo. Zavzema se za varovanje okolja, trajnostni razvoj in boj proti klimatskim spremembam.

Evropska unija s pomočjo kohezijske politike spodbuja razvoj manj razvitih območij v želji, da bi tudi manj razviti deli držav ali regij EU dohiteli druge države in regije, s tem pa bi se zmanjšale gospodarske, socialne in ozemeljske razlike, ki še obstajajo v EU.

V obdobju 2021–27 je za poslanstvo kohezijske politike namenjenih kar **392 milijard EUR**, ki so razdeljeni v 4 sklade:

Evropski sklad za regionalni razvoj zmanjšuje razlike v razvitosti evropskih regij in izboljšuje življenjske standarde v regijah z najbolj omejenimi možnostmi. V letih 2021–2027 sklad omogoča naložbe v pametnejšo, bolj zeleno, bolj povezano in bolj socialno Evropo, ki je bližje svojim državljanom.

Evropski socialni sklad + pomaga pri iskanju boljše zaposlitve in zagotavlja pravičnejše zaposlitvene možnosti. Podpira poklicno usposabljanje, financira projekte, namenjene izobraževalnim sistemom, učiteljem in šolarjem, ter mnoge druge.

S **kohezijskim skladom** sofinancira prometne in okoljske projekte v državah, v katerih bruto nacionalni dohodek na prebivalca ne dosega 90 % povprečja EU. V obdobju 2021–2027 so do sredstev iz kohezijskega sklada poleg Slovenije upravičene še Bolgarija, Ciper, Češka, Estonija, Grčija, Hrvaška, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Portugalska, Romunija in Slovaška.

Sklad za pravični prehod pomaga področjem, ki jih je prehod v zeleno gospodarstvo najbolj prizadel. Sklad podpira preoblikovanje gospodarstva na teh področjih in prilagajanje ljudi na novo delovno okolje.

Cilj Evropske kohezijske politike je tudi spodbujati sodelovanje onstran državnih meja. Programi evropskega teritorialnega sodelovanja oz. **INTERREG programi** povezujejo različne regije in države znotraj Evropske unije, sosedске države in države v postopku približevanja Evropski uniji.

Ena ključnih prioritēt Evropske kohezijske politike v obdobju 2021–27 je prispevati k oblikovanju Bolj zelene, nizkoogljične Evrope:

Koristi od naložb v energetska učinkovitost naj bi imelo 32 milijonov m² javnih stavb in 723.000 gospodinjstev, nameščenih pa bo tudi 9.555 MW dodatnih zmogljivosti obnovljivih virov energije.

Za podporo prilagajanju podnebnim spremembam in obvladovanju tveganja nesreč bo politika podprla gradnjo 229.000 hektarjev nove zelene infrastrukture.

Trajnostna mobilnost v mestih bo podprta tudi z vključitvijo 1.230 km novih in posodobljenih tramvajskih in podzemnih linij ter 12.200 km kolesarske infrastrukture.

*Čista voda in izboljšana infrastruktura za odpadne vode bosta s kohezijskimi naložbami dosegli 16,4 milijona ljudi.**

Evropska kohezijska politika s svojimi naložbami ne gradi le naše sedanjosti, ampak pomembno vpliva tudi na našo prihodnost, zato je zelo pomembno, da mladi aktivno sodelujejo pri oblikovanju nacionalnih ciljev in prioritēt. Verjamemo, da lahko družbeno ozaveščena, kritična posameznik in posameznica, ki znata svoja stališča jasno, prepričljivo in argumentirano zagovarjati, prisluhniti in razumeti nasprotne argumente ter vzpostaviti dialog, s svojim znanjem in zavzetostjo vplivata na razvoj prioritēt kohezijske politike, ki bodo spodbujale pravičen zeleni prehod.

*https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/05-02-2023-eu-cohesion-policy-2021-2027-programmes-expected-to-create-1-3-million-jobs-in-the-eu_en

Ker kakovostnih debat in soočenj različnih ali nasprotnih si mnenj na teme, povezane s kohezijsko politiko, med mladimi ni, smo se pri snovanju projekta Zelena kohezija za mlade odločili, da v okviru projekta oblikujemo priročnik, ki bo prispeval k boljšemu razumevanju kohezijske politike, k razvoju kulture dialoga, s tem pa tudi aktivni participaciji mladih. Priročnik ne uči samo tehnik, povezanih z debato, ampak s konkretnimi primeri daje mladim vpogled v pestre vsebine kohezijske politike in jih tako spodbuja, da postanejo aktivni deležniki pri snovanju novih vsebin in priorit.

Nena Bibica

II. POGLAVJE: KAJ JE DEBATA

V vsakdanjem govoru z izrazom »debata« navadno poimenujemo pogovore, razprave o različnih temah, o katerih imajo sodelujoči različna mnenja, vrednostne sodbe, lahko izhajajo iz različnih ideoloških predpostavk, preverjajo ideje, informacije, skratka, krešejo mnenja. Včasih sodelujoči iščejo konsenz in skupno rešitev, včasih želijo prepričati druge v svoj prav, včasih le želijo bolje razumeti določen pojav ali problem. Situacija je navadno neformalna, posebnih pravil o tem, kdo kdaj govori in koliko časa, ni. Tudi v bolj formalnem okolju, na primer na sestankih, okroglih mizah, javnih razpravah, so pravila po navadi zelo ohlapna.

Izobraževalna debata, kot jo razumemo v zavodu za kulturo dialoga Za in proti, se od tovrstnih debat bistveno razlikuje, saj je formalizirana in se odvija po vnaprej pripravljenih pravilih, o katerih so vsi udeleženi vnaprej obveščeni in poučeni. Pravila izobraževalne debate, tako imenovani debatni formati, določajo, koliko govorcev bo na vsaki strani, vrstni red in naloge govorcev, dolžino govorov in vrsto vprašanj. Debatni formati so zelo različni, na vsaki strani je lahko le en govorci, lahko sta dva, lahko so trije ali več, govori lahko trajajo od ene do osem minut, odvisno od formata, vprašanja je mogoče postavljati po zaključku vsakega govora ali med samimi govori. Za vsako debato je vnaprej dana debatna trditev, ki jo ena stran zagovarja (zagovorniška stran) in druga ji nasprotuje (negacijska stran). Debatno trditev lahko debaterji dobijo nekaj tednov ali celo mesecev prej (pripravljena debatna trditev), lahko pa le uro ali 15 minut pred samo debato (debata s kratkim pripravljanim časom oziroma impromptu debatna trditev).

Ključna in verjetno najpomembnejša lastnost, ki formalno debato ločuje od drugih vrst javnih razprav, je, da daje vsem udeleženi enake možnosti. Namreč, ne more se zgoditi, da zagovornik debatne trditve govori eno minuto, negacijska govorka pa osem minut, saj struktura debate take situacije preprečuje. Če ima v formalni debati zagovorniška skupina tri govorce, jih ima prav toliko negacijska skupina, trajanje govorov je tudi enako za obe strani, govorcev se med govori bodisi ne sme prekinjati bodisi so govorniki tisti, ki odločajo o tem, koliko vprašanj nasprotne ekipe bodo sprejeli. Skratka, formalna oblika debate daje vsem sodelujočim varen prostor, v katerem lahko enakopravno sodelujejo vsi, tako glasni in samozavestni, tihi in plahi, zgovorni in redkobesedni. V nasprotju z drugimi vrstami razprav, kjer

se prepogosto dogodi, da nekaj udeležencev dominira nad razpravo, prekinja ostale med govori, nekateri pa sploh ne pridejo do besede. Tudi moderatorji prepogosto, kar večkrat vidimo na okroglih mizah ali TV razpravah, namenjajo več časa enim in drugim manj, kar prispeva k neuravnoteženosti in posledično ne daje vsem sodelujočim enakih možnosti, da predstavijo svoje ideje.

Formalna debata, lahko jo imenujemo tudi akademska ali izobraževalna ali tekmovalna debata, velja za eno od najprestižnejših zunajkurikularnih aktivnosti v izobraževalnem sistemu. Izhaja iz anglosaksonskega sveta, kjer se je najprej uveljavila na univerzah, nato pa prešla tudi v srednje in osnovne sole. V zadnjih 25 letih se je razširila po vsem svetu in skorajda ni več države, kjer je ne poznajo. Navadno deluje kot zunajšolska dejavnost, v kroških oziroma klubih, kjer se debaterji srečujejo najmanj enkrat na teden in se pripravljajo na različne debatne trditve, nato pa se z debaterji iz drugih šol oziroma univerz srečujejo na debatnih turnirjih. Debatni turnirji so lahko lokalni, regionalni, državni ali mednarodni. V Sloveniji tako v enem šolskem letu po navadi organiziramo 14 debatnih turnirjev (šest na osnovnih šolah, šest na srednjih šolah, dva mednarodna). Debatni klubi se sami odločajo, na koliko debatnih turnirjih bodo sodelovali. Poleg tega lahko debatni klubi sodelujejo tudi na mednarodnih turnirjih v drugih državah. Na srednješolski ravni je že skoraj 30 let organizirano tudi svetovno srednješolsko debatno prvenstvo, na katerem lahko sodeluje po ena ekipa iz vsake države; v letu 2023 bo potekalo v Vietnamu. Skratka, formalno debato kot tekmovalno disciplino v taki ali drugačni obliki pozna večina držav. Organizirana je lahko v okviru različnih mladinskih organizacij, lahko kot zunajšolska dejavnost v obliki krožka ali kot izbirni predmet.

Vedno bolj pa se debata kot aktivna metoda uporablja pri poučevanju različnih predmetov v okviru rednega pouka. V zavodu za kulturo dialoga Za in proti te metode razvijamo že vrsto let. V zadnjih letih smo tudi v okviru mednarodnih projektov Erasmus+ skupaj s partnerji pripravili priročnike in učne ure za uporabo debatnih tehnik pri poučevanju različnih predmetov, tako družboslovnih kot naravoslovnih, nasploh in pri posameznih predmetih, kot so državljanska vzgoja, medijska pismenost, globalno učenje, filozofija, etika.

DEFINICIJA

Izobraževalna debata je uravnoteženo strukturiran komunikacijski dogodek o pomembni temi, v kateri se soočita dve nasprotujoči si strani (lahko jih je tudi več) in poskušata prepričati publiko/sodnike. Razumeti jo moramo kot proces, ne kot enkratno, zaključen dogodek.

OSNOVNA NAČELA DEBATE

Vsaka stran v debati, najpogosteje sta dve, ena, ki trditev zagovarja, in druga, ki jo zavrača, ima enako možnost, da predstavi stališča. To pomeni, da ne glede na to, o katerem debatnem formatu govorimo, ima vsaka stran na voljo prav toliko časa kot druga stran. Debatni format tudi določa, koliko govorcev, govork je na vsaki strani, vrstni red, kako si govorniki sledijo, naloge govorcev, kaj mora kdo narediti, in vrsto vprašanj. Debata je govorniki komunikacijski dogodek ter služi kot predstava in kot metoda za prenos idej in argumentov ter kritično analizo le-teh.

Vsaka debata ima vnaprej določeno *debatno trditev*, o kateri se debatira, zaradi česar je razprava bolj osredotočena na določen problem, kot je to običajno pri neformalnem pogovoru. Debatira se vedno o zadevah, o katerih v družbi obstajajo različne interpretacije, jih je mogoče analizirati preko nasprotujočih si ideoloških predpostavk, ponujajo raznovrstne rešitve.

Trditev mora biti ubesedena tako, da omogoča argumente tako za kot proti, biti mora jasna in preprosta. Odvisno od trditve je mogoče debatirati o vrednotah, dejstvih ali najpogosteje o različnih politikah oziroma strategijah. Debatna trditev mora biti vedno uravnotežena tako, da omogoča tako argumente za kot proti. Ena stran tako predstavi argumente, ki trditev zagovarjajo, druga stran pa argumente, ki trditev zavračajo ali/in zavračajo argumente zagovorniške strani. Skratka, vsaka skupina predstavlja različne poglede, drugačne argumente, izhaja iz različnih predpostavk.

Seveda obe ekipi tudi *zavračata* argumente nasprotne strani, vzpostavi se tako imenovana *točka spora*, kar je jedro, bistvo debate. Debaterji tako zelo natančno analizirajo argumente nasprotne strani, iščejo napake v sklepanju, predstavljajo drugačne podpore, podatke..., skratka, uporabljajo vse možne tehnike argumentacije in logike. Vsaka ekipa mora zavrniti argumente nasprotne strani, a ne le to, popraviti

mora tudi škodo, ki jo je nasprotna ekipa storila z zavračanjem njenih argumentov. To stori tako, da zavrne zavračanje nasprotne ekipe, razširi svoje argumente, predstavi nove dokaze v podkrepitev argumentov. Zadnji proces, ki se mora zgoditi v vsaki debati, je analiza celotne debate: najprej se identificirajo najpomembnejši argumenti in trki, ki so se zgodili v debati, pretehta in razloži se, zakaj so argumenti ene strani pomembnejši, in navedejo razlogi, zakaj je določena stran zmagala.

Nasprotna ekipa ima navadno tudi možnost postavljati vprašanja. Poznamo dve vrsti vprašanj, tako imenovano navzkrižno zasliševanje in vprašanja med govori. Navzkrižno zasliševanje sledi potem, ko je govorec zaključil svoj govor, in član nasprotne ekipe postavlja vprašanja. Vprašanja se postavljajo po prvem in drugem govoru, odvisno od formata je vprašanjem vsakič namenjeno od tri do pet minut. Vprašanja med govori se postavljajo med tem, ko govorec govori, in debaterji nasprotne ekipe poskušajo postaviti vprašanje, govorec pa sam odloči, kdaj bo vprašanje sprejel in nanj odgovoril.

Velika razlika od neformalne debate v vsakodnevem življenju, ko poskušamo prepričati sogovornika ali sogovornico, je dejstvo, da v izobraževalni debati vedno nagovarjamo *publiko oziroma sodnike*. Sodnice in sodnike poskušamo prepričati, da so naši argumenti boljši. Tako sodniki oziroma sodnice na podlagi različnih kriterijev, najodločilnejši je argumentacija, odločijo, kdo je zmagovalec v debati. Če uporabljamo debato v razredu kot učno metodo pri podajanju nove snovi, denimo, seveda vlogo sodnika prevzame učitelj, lahko pa tudi ostali učenci in učenke.

V svetu obstaja veliko različnih tekmovalnih debatnih formatov. Med seboj se razlikujejo v številu govorcev na vsaki strani (*en, dva, trije...*), načinu priprav na debato (*na eno debatno trditev se lahko pripravljajo nekaj mesecev, nekaj tednov ali le 15 minut*), vrsti vprašanj, ki jih postavljajo (*navzkrižno zasliševanje, vprašanja med govori*), dolžini govorov, nalogah govorcev. V Sloveniji na osnovnošolski ravni debatiramo v debatnem formatu Karla Popperja (dve ekipi, trije govorci na vsaki strani, navzkrižno zasliševanje), na srednješolski ravni v svetovnem srednješolskem debatnem formatu (dve ekipi, trije govorci na vsaki strani, vprašanja med govori), na študentski ravni pa v svetovnem študentskem debatnem formatu, imenovanem tudi britanski parlamentarni debatni format (dve ekipi na vsaki strani, vsaka ekipa po dva člana, vprašanja med govori).

Kadar debatne tehnike uporabljamo pri rednem pouku, navadno uporabljamo različne izpeljave iz tekmovalnih debatnih formatov, skrajšane in enostavnejše

oblike, debatne metode, prirejene za razred, seveda pa tudi tekmovalne debatne formate.

Na koncu predstavitve o tem, kaj je debata, še nekaj besed, kaj debata ni. Zgoraj opisana debata ni namenjena temu, da bi o določenem problemu našli konsenz ali kompromis, marveč je njena glavna vrednost v tem, da prinese poglobljeno in spoštljivo analizo različnih pogledov, ki poglobi razumevanje določenega problema, tako argumentov, ki jih govorec zagovarja, kot tistih, s katerimi se ne strinja. To pa je odlična podlaga za iskanje najboljših rešitev določenega problema, sklepanje kompromisov, družbenega konsenza o perečih problemih in tudi pri zagovarjanju lastnih stališč.

ZAKAJ JE DEBATA »DOBRA«

Debata razvija kritično mišljenje, argumentacijske sposobnosti, medijsko pismenost, večšine javnega nastopanja in poslušanja. Je odlična metoda za pridobivanje znanja, usposablja mlade za timsko delo in jih uči, kako najti rešitve za različne probleme sodobne družbe. Debata opolnomoči mlade za aktivne državljane in državljanke, saj jih opremi z veščinami, da lahko suvereno in samozavestno sodelujejo v demokratičnih procesih, se borijo za to, v kar verjamejo, postanejo učinkoviti zagovorniki in zagovornice družbenih sprememb na bolje.

Vsi, ki se na tak ali drugačen način ukvarjamo z debato, ugotavljamo, da debatiranje vpliva na učni uspeh: izboljšajo se pismenost, branje in razumevanje besedil ter splošni učni uspeh, poveča se zanimanje za sodobno dogajanje in šolske predmete, višje so akademske aspiracije, manj je izostankov od pouka, v primerjavi z ne-debaterji se jih več vpiše na univerzo. Podobne so tudi ugotovitve v raziskavi *Debating the evidence*, ki so jo v okviru English Speaking Union pripravili leta 2016 in znotraj katere so analizirali različne članke in raziskave o vplivu debatiranja. Tako tudi ni naključje, da je debata posebej v anglosaksonskem svetu, na najboljših univerzah, posebej visoko ovrednotena pri vpisih na univerzo, kar je med drugim pripomoglo k razcvetu debate v srednjih šolah, na primer v Južni Koreji in na Kitajskem. Poleg tega so večšine, ki jih debata razvija – analitične, kot so sposobnost analiziranja, argumentiranja in kritičnega mišljenja, komunikacijske od jasnega in prepričljivega predstavljanja argumentov do aktivnega poslušanja, timsko delo in voditeljske sposobnosti – ključne mehke veščine, ki jim sodobna podjetja dajejo prednost pri zaposlovanju.

Debata razvija kritično mišljenje

Debata je ena od najboljših metod za razvijanje kritičnega mišljenja. Učenci morajo biti v debati pripravljeni, da zagovarjajo svoje argumente, analizirajo in kritično ovrednotijo argumente nasprotne strani, branijo svojo argumente, prav to dejstvo pa jih vodi h kritičnemu mišljenju. Medtem ko tradicionalne izobraževalne metode učijo učence nekritično sprejemati podane vsebine in koncepte, debata spodbuja mlade, da kritično vrednotijo pridobljeno znanje, ga poglobljajo, iščejo nove razlage, raziskujejo naprej, kritično analizirajo bistvo predstavljene argumentacije, predlagajo nove rešitve. To pa so vse procesi, ki so bistveni za kritično mišljenje. Kritično mišljenje je aktivnost, ki pridobljeno znanje, ideje, koncepte aplicira na nov način, uporablja za kreativno reševanje problemov, povezuje ideje na izvirni način. Kritično mišljenje se zgodi, ko učenec koncept, ki se ga je naučil, aplicira na novi vsebini. Zgodi se prenos pridobljenega znanja v situaciji, za katero učenec ni bil vnaprej pripravljen, da jo bo analiziral.

Debata uči komunikacijske veščine

Ena od za mladega človeka najpomembnejših lastnosti, ki jo debata zelo učinkovito razvija, je samozavest. Namreč, mladi, ki so dobro seznanjeni z argumenti, ki razumejo snov, o kateri bodo govorili, in ki imajo seveda za seboj nekaj debat, delujejo bolj samozavestno in tudi so bolj samozavestni. Toda debata uči tudi drugo vrsto samozavesti: pogum, da ostanemo mirni tudi takrat, ko je videti, kot da se vse podira. Zaradi narave same debate, ko vse, kar en debater pove, drugi debater analizira, kritično ovrednoti, opozori na napake v sklepanju, pokaže boljše rešitve, pogosto z nepričakovanimi argumenti, vsakdo, ki se ukvarja z debato, razvija sposobnost hitrega mišljenja in odzivanja. Namreč, v debati je treba odgovoriti na nasprotnikove argumente, časa za razmislek v sami debati pa ni veliko. Marsikateri argumente in odgovore nanje lahko debaterji predvidijo, ko se pripravljajo na debate, toda na marsikateri argumente morajo odgovor najti med debato samo, vse to pa povečuje tako hitrost mišljenja kot tudi sposobnost samozavestnega odgovarjanja na nepričakovano.

Seveda poleg samozavesti debata uči še vse druge tehnike prepričevanja, kot so neizmerna moč besed, različne govorne taktike, organizacija govora, učinkovita telesna govorica in analiza publike. Vse raziskave kažejo, da debaterji izboljšajo tudi besedni zaklad, debata je med drugim prepoznana tudi kot odlična metoda za učenje tujih jezikov. Raziskave kažejo, da debaterji več berejo in bolje razumejo

besedila v primerjavi z ne-debaterji. Ker je zavrnitev argumentov nasprotne strani ena od bistvenih karakteristik tovrstne debate, debata uri tudi večšine poslušanja in zapisovanja. V današnjem individualiziranem in atomiziranem svetu, ko še ljubimci sedijo drug poleg drugega vsak s svojimi telefonom v roki, ko pogovor nadomeščajo slike in enobesedni stavki, je večšina aktivnega poslušanja še toliko bolj nujna, če ne celo eksistenčna. In ne nazadnje tudi zaposlovalci iščejo osebe, ki znajo poslušati, saj je to ena od ključnih lastnosti vodstvenih delavcev.

Debaterji pa poleg tega, da se izurijo in postajajo boljši govorniki in govornice, tudi s stališča tehnik prepričevanja začnejo prepoznavati negativne posledice, manipulativne moči tehnik prepričevanja, tako pogoste v političnem govoru. Uspešna uporaba tehnik prepričevanja v kombinaciji z dobro raziskanimi vsebinami, o katerih se razpravlja, in s trdnimi argumenti je tista večšina, ki debaterjem zagotavlja uspeh ne samo v času šolanja, marveč za vse življenje, saj bodo znali obravnavano snov najprej dobro raziskati, analizirati informacije, jih dobro organizirati in nato prepričljivo predstaviti. Ker bodo obvladovali tehnike prepričevanja, bodo tudi pri drugih prepoznavali, kdaj so le-te uporabljene neetično, kdaj govorec igra le na čustva, kdaj je vsebina prikrita oziroma ni utemeljena, kdaj prevladuje le cenena govornica.

*Debata vodi k informacijski in medijski pismenosti,
saj razvija aktivno raziskovanje, selekcioniranje in analizo informacij*

Temeljna komponenta, ki jo priprava na vsako debato zahteva, je raziskovanje. Namreč, prva naloga, ki jo debaterji in debaterke opravijo, ko izvedo debatno trditev, o kateri bodo debatirali, je, da v spletni brskalnik odtipkajo nekaj ključnih besed ter začnejo selekcionirati in prebirati najdena gradiva ali da se zapodijo v knjižnico in najdejo čim več gradiva o temi, tako v knjigah in revijah kot tudi v različnih drugih podatkovnih bazah. S tem se urijo in postajajo mojstri v uporabi različnih iskalnih orodij, tako klasičnih v knjižnicah kot tudi sodobnih. Večina debatnih formatov tudi zahteva, kar je tudi še posebej pomembno za debato pri pouku in pri pisanju esejev, da debaterji citirajo, od kod črpajo podatke, kje so našli določeno teorijo, statistiko, raziskavo, podobno, kot morajo to storiti pri pripravi pisne seminarske naloge ali eseja.

Seveda se debaterji naučijo tudi, kako prebirati gradiva, saj morajo pregledati številne dokumente, da dobijo širok vpogled v obravnavano temo, kar jih uri v hitrem pregledovanju, »skeniranju« takih ali drugačnih dokumentov. Poleg tega

se izurijo v hitrem ovrednotenju pregledane informacije in znajo izluščiti tiste, ki jih potrebujejo za debato. Izjemno pomembno je tudi, da pri pripravi na debato ne iščejo samo informacij za eno stran, temveč vedno za obe strani, tako tisto, ki debatno trditev zagovarja, kot tisto, ki jo zavrača. Tako se soočijo z različnimi interpretacijami, nasprotujočimi idejami in vrednotenji, kar pripomore k bolj poglobljenemu in celovitemu razumevanju pojavov sodobnega sveta.

Veščine, kot so hitrost pri iskanju informacij, prepoznavanje kakovostne informacije, selekcioniranje informacij in seveda analiza informacij, se uvrščajo med najbolj cenjene in ugledne, a hkrati tudi najbolj nujne. Človek brez teh sposobnosti v informacijski dobi 21. stoletja enostavno ne more več preživeti, če želi iti v korak z razvojem in tako v osebnem življenju kot tudi v poklicnem uživati polno življenje, aktivno sodelovati pri oblikovanju okolja, v katerem živi, prepoznavati družbene in civilizacijske spremembe v lokalni in globalni skupnosti, skratka, bivati kot aktiven državljan oziroma državljanica.

V času lažnih novic, ko so se mediji spremenili v propagandni stroj različnih ideoloških blokov ali kapitala in ko večina mladih pridobiva informacije o dogajanju v svetu s socialnih omrežij, je znati »brati med vrsticami« oziroma kritično ovrednotiti informacije ključna veščina, nujna za vsakega, ki želi biti verodostojno obveščen o dogajanju v svetu in aktivno sodelovati v demokratičnih procesih.

Debata spreminja znanje v obnašanje

Debata spodbuja tako učence kot učitelje, da razmišljajo, iščejo nove rešitve, saj je bistvo debate prav v tem, da ustvarja nove kognitivne prostore za vse vpletene. Debate so živ dialog med informiranimi posamezniki in posameznicami, vsaka izjava lahko pričakuje protizjavo in tukaj se vzpostavlja prostor za nove ideje s kritičnimi aplikacijami znanja. Že sama priprava na debato, ki zahteva precej raziskovanja, zbiranja podatkov, vrednotenja informacij, tudi argumentov, s katerimi se ne strinja, kreativno uporabo različnih informacij, ustvarja nove modele znanja. Ena od glavnih prednosti debate v razredu je, da nauči, kako pridobljeno znanje spremeniti v uporabno obliko, s katero učenci lahko suvereno razpolagajo in jo uporabljajo v različnih okoliščinah – jo prenašajo z abstraktne ravni vedenja v aplikacije, obnašanje, s posredovanja naučenega v kreativno uporabo.

Bojana Skrt

III. POGLAVJE: DEBATNE TRDITVE

Tekmovalne debate se vrtijo okoli debatnih trditvev – izjav, ki jih mora ena od ekip zagovarjati, druga ekipa pa jim mora nasprotovati. Večina debatnih trditvev je oblikovana tako, da je na začetku besedna zveza »Ta zbor« (npr. Ta zbor bi prepovedal vozila na fosilni pogon), kar morda nekomu, ki se z debato srečuje prvič, zveni rahlo neobičajno. A besedna zveza ne bi smela povzročati večjih težav za razumevanje, saj jo vedno lahko zamenjamo z »Mi« (Mi bi prepovedali vozila na fosilni pogon), lahko pa jo celo v celoti izpustimo (Prepovedali bi vozila na fosilni pogon), pomen pa ostane isti.

VRSTE DEBATNIH TRDITEV

Debatne trditve so različnih vrst in vsaka vrsta nalaga ekipam drugačne obveznosti ali bremena, ki zahtevajo različne strategije, kako prepričljivo braniti trditvev ali ji nasprotovati. Tradicionalno obstajajo tri vrste trditvev: trditvev dejstev, vrednot in politik; vendar so sčasoma vrste debatnih trditvev, ki izpadejo iz teh standardnih kategorij, postale vidnejše in o njih bo več govora v nadaljevanju tega poglavja. Debatne trditvev dejstev in vrednot so navadno pripravljene zelo podobno, pogosto jih je mogoče tudi zamenjati oziroma ni povsem jasno, v katero kategorijo sodijo, vendar to za same debate ni usodno.

DEBATNE TRDITVE DEJSTEV

Trditvev dejstev so najpreprostejše, saj morata ekipi samo dokazati, da je izjava, ki tvori trditvev, pravilna, če je ekipa na zagovorniški strani, in napačna, če je na opozicijski. Z drugimi besedami, nekaj je res ali pa ni. Na primer, v debati na trditvev »Ta zbor verjame, da turizem povzroča več škode kot koristi« je to, kar zagovarja posamezna stran, jasno že iz debatne trditvev same. Če debatna trditvev pravi, da nekaj povzroča več škode kot koristi, mora zagovorniška stran dokazati, da je primerov škodljivega turizma več kot pozitivnega oziroma da so primeri, kjer se povzroča škoda, pomembnejši od primerov, kjer se zgodi nekaj pozitivnega. Za zmago opozicije tako ni dovolj, da ta navede en primer, kjer bi lahko bila storjena večja korist.

DEBATNE TRDITVE VREDNOSTI

Vrednostni predlogi so bolj dvoumni kot predlogi glede dejstev, ker zahtevajo zelo jasno opredelitev, o čem točno se debatira oziroma o kriteriju debate. Trditvi »Ta zbor verjame, da so jedrske elektrarne najprimernejši vir elektrike« in »Verjamemo, da je zaščita okolja pomembnejša od gospodarskega razvoja« sta trditvi vrednot, saj je treba narediti dodaten korak, preden je jasno, kaj mora vsaka ekipa dokazati, da bi zmagala. Vzpostaviti je torej treba kriterije, kaj pomeni »najprimernejši vir elektrike« in kaj pomeni, da je nekaj »pomembnejše«. Ali je najprimernejši vir elektrike tisti, ki je najcenejši? Ali morda tisti, ki je najvarnejši ali pa preprosto najučinkovitejši v smislu, koliko elektrike je mogoče proizvesti v določenem časovnem obdobju? Odgovori na pravkar zastavljena vprašanja niso samoumevni in so predmet debate.

DEBATNE TRDITVE POLITIK

Trditve politik so tiste, ki zahtevajo določeno dejanje, določeno politiko (pogosto, a ne nujno, s strani države). Navadno jih je mogoče prepoznati po besedi »bi« v trditvi in po tem, da predlagajo poseg v trenutno stanje oziroma *status quo*, torej, da uvajajo neko spremembo. In ravno zato, ker tovrstne debatne trditve uvajajo spremembo, je nujno, da afirmacijska stran identificira problem, ki ga trditev rešuje. Vzpostaviti mora, da postaja potrebno, da se nekaj stori, da se opisani problem odpravi ali ublaži. Tako lahko pri debatni trditvi »Ta zbor bi prepovedal plastične vrečke« verjetno pričakujemo razlago, da imamo trenutno veliko težavo s čezmerno proizvodnjo plastičnih izdelkov, kar negativno vpliva na okolje. Pri debatni trditvi »Ta zbor podpira gradnjo drugega bloka Jedrske elektrarne Krško« pa mora zagovorniška stran ne samo vzpostaviti pozitivne vidike gradnje, ampak mora tudi pokazati, da trenutno obstaja neki problem (ki je lahko premajhna proizvodnja elektrike ali pa morda prevelika energetska odvisnost Slovenije), ki ga trditev naslavlja in rešuje.

Pri debatnih trditvah politik je pomembno, da zagovorniška stran predstavi model ali načrt, kakšen bi bil konkretno določen ukrep. Odgovoriti mora na vprašanja, ki so, odvisno od primera, lahko: kdo je tisti, ki bi ukrep izvedel; kakšen ukrep se predlaga in kako bo vpeljan, kdo bi ukrep financiral, kakšne bi bile kazni za nespoštovanje ukrepa, ali bi obstajale kakšne izjeme. Akter, ki politiko izvajata, ni

nujno država, lahko je mednarodna organizacija, na primer OZN, Svetovna banka, lahko šola, starši, nevladna organizacija, posameznik ... Na primer, pri debatni trditvi »Ta zbor bi otroke vzgajal v vegetarijance« se besedna zveza »Ta zbor« najverjetneje nanaša na starše, lahko pa tudi na šolo.

DRUGE VRSTE DEBATNIH TRDITEV

Trditve, ki jih je težje uvrstiti v kategorije, vključujejo tiste, ki se začnejo s »Ta zbor podpira/nasprotuje«, pri katerih ekipe debatirajo, ali pojav ali dejanje prinaša več škode in bi mu morali nasprotovati ali pa je v resnici nasprotno. Čeprav se včasih te trditve lahko nanašajo na politike, zagovorniška skupina nima svobode (*fiat*) predlagati konkreten model, ampak mora razložiti, kakšen naj bi bil določen pojav. Primer takšne trditve je »Ta zbor podpira večja vlaganja v železniško infrastrukturo na račun vlaganja v ceste«. Zagovorniška stran tu ne more postaviti modela (na primer »Zgradili bi hitro železnico med Ljubljano in Mariborom«), lahko pa ilustrira in opiše, kaj bi večja vlaganja v železniško infrastrukturo verjetno pomenila.

Še bolj zapletena različica so predlogi, ki se začnejo s »Ta zbor obžaluje«, kjer se morajo ekipe nestrinjati o tem, ali svet, v katerem obstaja določen pojav, prinaša več koristi ali škode v primerjavi s hipotetičnim ali alternativnim svetom, kjer pojav ne obstaja. Na primer, v debati na trditve »Obžalujemo Kjotski sporazum« lahko od zagovorniške strani pričakujemo, da bo analizirala vse negativne učinke Kjotskega sporazuma. Časovni razpon debate ni postavljen le v sedanjost, ampak je omejen s trajanjem fenomena, o katerem se debatira; zagovorniška stran lahko torej opisuje vse negativne vplive Kjotskega sporazuma od njegovega sprejetja pa do danes, negacijska stran pa njegove pozitivne posledice. Obe strani, in to je pri tovrstnih debatnih trditvah ključno, pa se morata opredeliti do alternativnega sveta – kakšen bi torej svet bil, če do Kjotskega sporazuma ne bi prišlo. Zagovorniška stran se lahko odloči, na primer, za zagovarjanje, da bi bilo v svetu brez Kjotskega sporazuma več prostora za druge, boljše podnebne dogovore. Kakršnokoli alternativo je treba tudi utemeljiti oziroma jo dokazati z razlago.

O vseh predlogih je treba razpravljati s splošnega vidika – ne o tem, kaj je najboljši rezultat za določenega akterja, ampak o tem, kaj je najboljši rezultat za vse. To ne velja le v primerih, ko je stališče akterja eksplicitno navedeno v besedilu predloga. Pri debatnih trditvah »Opustitev jedrske energije je v interesu EU« in »Ta zbor, kot EU, bi opustil jedrsko energijo« je nujno, da ekipi analizirata interes EU. Argumenti,

ki niso povezani z vplivom na edinega pomembnega akterja v trditvi, v našem primeru je to EU, v debati niso relevantni.

Zamenjava nekaj besed lahko pomeni drastično spremembo pomena trditve in lahko pomeni razliko v vrsti trditve. Na primer, trditvi »Prepovedali bi osebne avtomobile« in »Ta zbor meni, da osebni avtomobili naredijo več škode kot koristi« vodita do dveh zelo različnih debat, čeprav sta obe o isti temi. V prvem primeru mora afirmacija predstaviti model, kako bi izvajali prepoved avtomobilov, obe ekipi bi morali razpravljati o tem, kakšne posledice bi prinesla politika, opozicija pa bi lahko vztrajala, da to pomeni neupravičeno omejevanje pravice do osebne lastnine. Nobeno od teh vprašanj pa ni relevantno pri drugi trditvi, saj se od ekip pričakuje samo analiza o koristi in škodi avtomobilov in kaj od obeh je pomembnejše. Debata ne teče o hipotetičnem scenariju, kjer avtomobili niso dovoljeni.

DEBATNE TRDITVE - STRATEGIJE

Zagovorniška stran je po navadi precej jasna, saj so debatne trditve narejene tako, da eksplicitno definirajo, kaj se zagovarja.

»Slovenska vlada bi morala sprejeti zakon, s katerim bi omogočili takojšnjo gradnjo vetrnih elektrarn tudi brez soglasja lokalne skupnosti in občine.«

Pri primeru zgoraj je, denimo, »pot«, ki jo zagovarja zagovorniška stran, očitna: svet, v katerem bi lahko vetrne elektrarne gradili takoj, tudi brez soglasja lokalne skupnosti in občine. Zagovorniška stran ima pravico, da natančneje (a vseeno v mejah trditve) definira, kaj bi neka sprememba pomenila.

Negacijska stran je kompleksnejša. Ko neki spremembi nasprotujemo, imamo pri tem nekako dve osnovni možnosti:

1. zagovarjamo lahko status quo, trenutno stanje;
2. zagovarjamo lahko neko drugo rešitev.

Čeprav sta to dve med sabo precej različni možnosti, je načelo, ki ju združuje preprosto. V trenutnem stanju očitno obstaja neki kapital za uvajanje spremembe. To je lahko denar, če bi radi nekaj zgradili, politična volja, če bi radi spremenili,

kako se nekaj izvaja, ali karkoli drugega. Zagovorniška stran nas bo poskušala prepričati, da bi morali ta kapital porabiti za točno to spremembo, negacijska pa ima možnost pokazati, da bi bilo bolje, da ne naredimo nič in kapital prihranimo ali pa da ga lahko porabimo bolje.

Kaj vse lahko negacijska stran zagovarja, je tako odvisno od tega, koliko kapitala terja uveljavitev trditve, ki jo zagovarja zagovorniška stran. V primeru zgoraj (vetrne elektrarne) uveljavitev zakona, ki ga zagovarja zagovorniška stran, terja določeno količino politične volje, kar pomeni, da lahko negacijska stran predlaga podobne ukrepe, denimo: »Rajši bi sprejeli zakon, s katerim bi omogočili takojšnjo gradnjo sončnih elektrarn.« Predlaga lahko tudi, da se ne stori nič: »Stanje bi pustili tako, kot je.« Ne more pa predlagati alternativ, ki bi terjale več kapitala, denimo: »Nemudoma bi vložili 10 milijard v izgradnjo fuzijskega reaktorja.«

Pri trditvah, kjer zagovorniška stran ne porablja nobenega kapitala, ga tudi negacijska ne more porabiti. Pri trditvi »Mislimo, da je izguba biodiverzitete hujša od kopičenja toplogrednih plinov v atmosferi« zagovorniška stran preprosto upravičuje veljavnost trditve in ne uvaja nobene spremembe v svet, kar pomeni, da negacijska stran nima druge možnosti kot razlagati, zakaj trditev ni veljavna.

Na negacijski strani moramo torej premisliti, kaj pravzaprav lahko zagovarjamo. Znotraj meja možnosti, ki jih lahko realistično zagovarjamo, lahko izberemo najboljšo oziroma tisto, ki jo najlažje zagovarjamo. V spodnji preglednici predstavljamo nabor strateških možnosti, ki jih ima vsaka od strani pri izbranih debatnih trditvah. Navedeni so le primeri splošnih stališč oziroma strategij, ki jih lahko zagovarja vsaka od posameznih ekip. Vedno pa mora vsaka od strani z argumenti dokazati, zakaj je njeno stališče dobro. Negacijska stran ima pri izbiri argumentov malo več manevrskega prostora, saj se lahko osredotoči na izpostavljanje dobrih vidikov sveta, ki ga zagovarja, ali pa na izpostavljanje škode oziroma slabih vidikov sveta, ki ga zagovarja zagovorniška stran. V večini debat pride do kombinacije obojega, skozi negacijo pa praviloma tudi zagovorniška stran vzpostavi negativne vidike sveta opozicije.

Debatna trditve	Kaj lahko zagovarjajo zagovorniki trditve	Kaj lahko zagovarjajo nasprotniki trditve
Podpiramo jedrsko energijo	Uporaba jedrske energije	Uporaba drugih virov energije
Zgradili bi drugi blok Nuklearne elektrarne Krško	Gradnja NEK2	1. Gradnja kakšne druge elektrarne 2. Gradnja ničesar
Okoljski aktivisti bi morali uporabljati načela državljanske nepokorščine	Državlјanska nepokorščina pri okoljskem aktivizmu	1. Druge oblike okoljskega aktivizma 2. Neobstoj okoljskega aktivizma
Države v razvoju imajo pravico do uporabe fosilnih goriv	Pravica držav v razvoju do uporabe fosilnih goriv	Neobstoj pravice držav v razvoju do uporabe fosilnih goriv
Prepovedati bi morali embalažo za enkratno uporabo	Prepoved embalaže za enkratno uporabo.	Nadaljevanje uporabe embalaže za enkratno uporabo, lahko tudi strožja regulacija materialov
Kot OZN obžalujemo okoljski vrh v Egiptu	Da je s perspektive OZN okoljski vrh v Egiptu naredil več slabega kot dobrega	Da je s perspektive OZN okoljski vrh v Egiptu naredil več dobrega kot slabega
Rajše bi imeli Kyotski mehanizem kot Pariški mehanizem za varovanje okolja	Kyotski mehanizem za varovanje okolja je boljši od Pariškega	Pariški mehanizem je boljši od Kyotskega

IV. POGLAVJE: SEZNAM DEBATNIH TRDITEV

Okoljske vsebine so stalnica debatnih turnirjev na vseh ravneh. Pričujoči seznam nudi 50 debatnih trditev, ki zajemajo različne vidike reševanja vprašanj, nastalih zaradi podnebnih sprememb oziroma strategij prehoda v zeleno prihodnost. Razlikujejo se po težavnosti in kompleksnosti, saj želimo, da vse ciljne publike najdejo nekaj zanimivega in primernege zase.

1. Sredstva, ki so v okviru kohezijske politike namenjena živinoreji, bi morali preusmeriti v pridelavo zelenjave in sadja za ljudi.
2. Vode in vodnih virov ne bi smeli nikoli privatizirati.
3. Okoljska gibanja bi se morala osredotočiti na lobiranje za zakonodajne rešitve (na primer za trgovanje z emisijami, prepoved hidravličnega lomljenja (frackinga) ...) in ne na zagovarjanje individualnih akcij (na primer recikliranja, zmanjšane uporabe osebnih avtomobilov ...).
4. Slovenija bi morala dati prednost posodobitvi železnic in ne cestam.
5. Podpiramo jedrsko energijo.
6. Zgradili bi drugi blok jedrske elektrarne Krško.
7. Okoljski aktivisti bi morali uporabljati načela državljske nepokorščine.
8. Države v razvoju imajo pravico do uporabe fosilnih goriv.
9. Prepovedati bi morali embalažo za enkratno uporabo.
10. Ta zbor, kot Organizacija združenih narodov, obžaluje Okoljski vrh v Egiptu.
11. Raje bi imeli mehanizem Kyoto kot Pariški mehanizem za varovanje okolja.
12. Omejiti bi morali porabo energije na posameznika.
13. Ta zbor bi ustanovil globalni trg trgovanja z emisijskimi kuponi.
14. Ta zbor nasprotuje Kjotskem sporazumu.
15. Ta zbor verjame, da bi se morali okoljski aktivisti zavzemati za razbitje velikih mesnopredelovalnih korporacij v manjše entitete.
16. Ta zbor podpira genetski inženiring, ki bi ljudi prilagodil na podnebne spremembe.
17. Ta zbor obžaluje komercializacijo vesolja.
18. Ta zbor bi za boj proti podnebnim spremembam nacionaliziral vsa energetska podjetja.
19. Ta zbor verjame, da bi podnebno politiko držav morali voditi strokovnjaki in ne politiki.

20. Ta zbor bi prepovedal avtomobile v mestnih središčih.
21. Ta zbor verjame, da bi okoljska gibanja za doseg svojih ciljev morala uporabljati radikalne ukrepe (metanje juhe, blokiranje avtocest, zasedbo javnih institucij).
22. Ta zbor v primeru zločinov proti okolju podpira odpravo načela ne-retroaktivnosti.
23. Ta zbor verjame, da bi morale države v razvoju imeti pravico dati prednost gospodarskemu razvoju nad varstvom okolja.
24. Politiki znotraj Evrope ne bi smeli uporabljati letalskega prevoza.
25. Ta zbor obžaluje trend rasti popularnosti antinatalizma.
26. Nehajmo kupovati izdelke velikih onesnaževalcev (Cocacola, Pepsi, Nestle ...).
27. Šolska prehrana bi morala vsebovati meso največ dvakrat na teden.
28. Ekoturizem naredi več škode kot koristi.
29. Mednarodna skupnost bi morala obsoditi načrtovana črpanja nafte v Vzhodni Arktiki v okviru projekta Willow.
30. Proizvodnjo in prodajo naravne ustekleničene vode bi morali prepovedati.
31. Luno bi morali začeti naseljevati.
32. V boju proti globalnemu segrevanju in za varstvo okolja bi morali postati vegetarijanci.
33. Avtomobile na bencin bi morali zamenjati z električnimi avtomobili.
34. Primatom – živalim, kot so opice in delfini – bi morali podeliti enako pravico do življenja, do zaščite pred fizično bolečino in pravico do svobode gibanja, kot jo imamo ljudje.
35. Naravno božično/novoletno smrečico bi morali zamenjati za umetno.
36. Za zaščito turističnih krajev in znamenitosti bi morali uvesti turistične kvote.
37. Države, ki zelo onesnažujejo okolje, bi morale odpreti svoje meje za okoljske begunce.
38. Vse države bi morale pravico do vode zapisati v ustavo.
39. Podpiramo naselitev Lune in drugih nebesnih teles kot odgovor na okoljske spremembe.
40. Kot posamezniki in posameznice lahko za varstvo okolja največ naredimo s tem, da nehamo uživati meso in mesne izdelke.
41. Mednarodno kazensko sodišče bi moralo začeti obravnavati zločine proti okolju kot zločine proti človeštvu.
42. Država bi morala določiti največjo porabo vode na posameznika.

43. Vegetarijanci in vegani bi v svojem okolju morali intenzivno lobirati, da ljudje ne bi uživali mesa.
44. V Alpah bi varstvo okolja moralo imeti prednost pred razvojem turizma.
45. Alpske doline bi morale prepovedati vožnjo z osebnimi vozili.
46. Število obiskovalcev v Alpah bi morali omejiti z uvedbo kvot.
47. Največji sovražnik ekologije je kapitalizem.
48. Nehajmo kupovati in se oblačiti v izdelke hitre mode.
49. Sajenje dreves bi moralo postati obvezni del šolskega učnega programa na vseh stopnjah.
50. Podpiramo ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča za »zločine proti Zemlji«.

V. POGLAVJE: ARGUMENTACIJA

NEKAJ BESED O ARGUMENTACIJI

Argument je v svetu formalne logike določena trditev, ki na razumen način vodi k sklepu, ki iz njega logično sledi, a ga na začetku sklepanja domnevno še ne poznamo. Stavki, trditve, v argumentu tako (logično) dokazujejo veljavnost sklepa, kadar so med seboj povezani na vnaprej določene načine, ki jih urejajo logična pravila. Resničnost sklepa (v logičnem pomenu) ni prav pomembna kategorija; sklep je resničen, če je bilo pravilno sklepanje, povezovanje trditev, in če so bile vse trditve, ki smo jih povezali, tudi resnične.

Toda, ko govorimo o argumentu v debati, moramo imeti pred očmi predvsem tisti pomen argumenta, ki je povezan z njegovo vlogo v debati. Seveda mora biti argument pravilno oblikovan, a je ta forma nujno podrejena njegovemu smotru, temu, kar z njim želimo v debati doseči.

O vsaki temi, o kateri razpravljamo, lahko oblikujemo več različnih stališč. O morebitnem predlogu subvencioniranja nakupa električnih vozil imamo tako lahko odklonilno mnenje: zato, ker je cena večine električnih avtomobilov kljub subvenciji za povprečnega kupca še vedno previsoka in tako subvencioniramo le tiste, ki tega v resnici ne potrebujejo, zato, ker pridobivanje litija, potrebnega za njihovo delovanje, povzroča nepredstavljivo okoljsko škodo v državah v razvoju, zato, ker električni avtomobili le povečujejo potrebo po električni energiji, ki jo še vedno v veliki meri pridobivamo iz fosilnih goriv, ali zato, ker kot novi statusni simboli v resnici ne odpravljajo glavnega vzroka za skoraj vse okoljske težave, namreč potrošništva, ampak ga, prav nasprotno, naredijo za družbeno sprejemljivega in s tem ljudi odvrčajo od resnično potrebnih sprememb v njihovem vsakdanjem vedenju. Vsi ti različni pogledi v debati lahko postanejo argumenti. Enako seveda velja tudi za različne poglede na to, zakaj so električni avtomobili kljub temu boljša izbira kot klasični avtomobili na notranje zgorevanje.

Argument je torej neki razmeroma ozek pogled na problem, s katerim se ukvarjamo: s predlogom, o katerem debatiramo (subvencije za električna vozila),

se lahko strinjamo ali mu nasprotujemo v zelo ozkem in specifičnem pogledu. Predlog je lahko sprejemljiv zaradi moralnih, ekonomskih, okoljskih, psiholoških in drugih razlogov in tako lahko o trditvi oblikujemo moralne, ekonomske, okoljske ali psihološke argumente. Da bo tak ozek pogled na problem sploh lahko odigral kakršnokoli vlogo v debati, mora zadostiti dvema zahtevama.

Prvič, in tu se vračamo k formalnim zahtevam: formuliran mora biti tako, da bo vsakomur (v debati sta to predvsem nasprotna ekipa in sodnik) jasno, zakaj je trditev, ki jo zagovarjamo, smiselna. To pomeni, da mora argument razgrniti miselne procese, ki so nas privedli do stališča, ki ga zagovarjamo. Nasprotni ekipi (ali sodniku) se sicer ni treba strinjati s trditvijo, ki jo zagovarjamo (»subvencije za električne avtomobile povečujejo porabo električne energije iz fosilnih virov«), toda vsak argument bi moral stremeti k temu, da bi bili veljavnost logičnega sklepanja ali relevantnost dokazov, ki jih navajamo v podporo svoji trditvi, dovolj jasni, da bi bila ostala razumna bitja sposobna razumeti naše stališče. Dober argument tako odlikujejo jasnost in razvidnost poteka logičnega sklepanja ter uporaba dobrih in smiselnih primerov, na katere se pri takem sklepanju lahko sklicujemo.

In drugič, in to je povezano s smotrom argumenta: argument mora biti formuliran tako, da sta razvidni ne le njegova resničnost oziroma smiselnost, pač pa predvsem njegova pomembnost v debati, njegova teža v primerjavi z argumenti, ki jih bodo oblikovali nasprotniki. Tako je, denimo, argument o tem, da električni avtomobili izboljšujejo kakovost življenja, saj so tišji od klasičnih (manj zvočne onesnaženosti) in imajo manj toplogrednih izpustov, mogoče zelo preprosto formulirati tako, da bo razvidno, da je to res (oziroma, zakaj to trdimo), bo pa precej težje dokazati, da je manj hrupa resnična prednost v primerjavi z okoljsko škodo zaradi izkopa litija ali da je manj smradu na domačem parkirišču res bistveno boljše kot višji izpusti toplogrednih plinov iz termoelektrarn (še zlasti, če te za pridobivanje energije uporabljajo sosežig odpadnih snovi, denimo avtomobilskih gum in industrijskih odpadkov). Argument mora biti torej formuliran tako, da bo izpostavil veljavnost in resničnost naše trditve na eni strani in njeno tehtnost na drugi; omogočiti nam torej mora, da ga bomo na kateremkoli mestu v debati lahko primerjali z argumenti nasprotne ekipe in pokazali, zakaj je bolj resničen in zakaj je bolj relevanten kot argumenti nasprotne strani.

KAKO FORMULIRATI ARGUMENT

Ko se s člani naše debatne ekipe ali s skupino enako mislečih prijateljev pogovarjamo o tem ali onem možnem pogledu na problem, zelo hitro najdemo skupni jezik, saj se navadno strinjamo o osnovnih predpostavkah, ki so nas privedle do določenega stališča. Težave nastopijo, ko moramo to samoumevnost strinjanja pojasniti nekemu, ki se z nami ne strinja ali našemu stališču celo nasprotuje z lastnimi razdelanimi argumenti. V takih primerih si želimo, da bo naš argument nasprotniku, ki mu prisluhne, omogočil obnoviti pot sklepanja, ki smo jo pri oblikovanju argumenta ubrali sami. To seveda še vedno ne pomeni, da se bo z nami strinjal, je pa potrebno zato, da nas bo razumel in da bo skušal z lastnimi argumenti sodelovati v soočenju, trku mnenj, iz katerih izvira spoznanje.

Različnih teorij argumentacije je sicer precej, v debati pa na splošno uporabljamo izpeljavo in inačico argumentativne forme, ki jo je konec petdesetih let prejšnjega stoletja zasnoval britanski filozof Stephen Toulmin. Med pomembnejšimi idejami, ki se je Toulminu utrnila, je ideja, da je logična veljavnost povezovanja trditev včasih bolj zavajajoča, kot se nam zdi na prvi pogled. Vzemimo klasični primer (logično neveljavnega) argumenta:

Nasprotovanje jedrski energiji nas peha v odvisnost od fosilnih termoelektrarn.
Ta vlada nasprotuje gradnji nove jedrske elektrarne.
Ta vlada (torej) podpira odvisnost od fosilnih goriv.

Tak argument (logično neveljaven, čeprav žal verjetno resničen) je tipični primer »navidezne dileme«, argumentativne napake, ki izhaja iz prepričanja, da sta na voljo le dve alternativi. Na prvi pogled je argument sicer videti prepričljiv, še zlasti, ker je zelo verjeten, kar s pridom uporabljajo politiki. Eden od Toulminovih predlogov je zato bil, da bi morali vrstni red sklepanja obrniti: če bi začeli s trditvijo, da ta vlada zagovarja odvisnost od fosilnih goriv, ker nasprotuje gradnji jedrske elektrarne, bi se precej bolj namučili, ko bi morali pojasniti, kako eno vodi k drugemu, oziroma bi v razlagi tega, zakaj tako mislimo, verjetno morali glasno izreči to, kar je bila prej zamolčana predpostavka: da namreč obstajata le ti dve alternativi. S tem pa bi nasprotnikom omogočili, da na to našo napako pokažejo in nas popravijo.

Toulminov model tako začenja s sklepom: najprej moramo jasno povedati, kaj je tisto, kar trdimo; ta sklep oziroma trditev moramo poskusiti razložiti in šele nato

pokazati, da obstajajo realni, resnični primeri, ki ga dokazujejo. Tako bo večina argumentov, uporabljenih v debati, predstavljena v obliki TRDITEV-RAZLAGA-PRIMER. Prav tako pa bo pomemben del argumenta predstavljal del, ki ga imenujemo VPLIV, tisto, zaradi česar bi morali naš argument jemati resno; v imenu katerega cilja ali vrednote zagovarjamo argument.

TRDITEV

Trditev mora jasno in razločno v obliki trdilne povedi izpostaviti to, kar želimo v debati predstaviti kot tisti pogled na obravnavani problem, ki se nam zdi najpomembnejši. Smiselno je, da vanjo vključimo definicije pojmov, ki bi utegnili biti problematični. Pri trditvi »Večja vlaganja v vetrno energijo bodo povečala energetska neodvisnost državne energetike« je pametno pojasniti, kaj beseda »večja« pomeni, še zlasti glede na to, da v zadnjem letu ali nekaj njih v vetrno energijo nismo vložili nič in je zato »večje« vlaganje lahko že investicija enega evra.

Odvisno od vrste argumenta mora biti iz trditve, ki jo postavimo, nedvoumno jasno, katero vzročno-posledično zvezo bomo izpostavili (»doslednejši nadzor sili onesnaževalce k zmanjševanju emisij«), katere vrednote bomo poskušali tehtati (»zdravje ljudi je pomembnejše od dobička korporacij«) ali katero trditev skušamo predstaviti kot dejstvo (»ni varne spodnje meje za izpuste sosežigalnic«). Pametno se je izogibati preveč zahtevnim stavčnim ali logičnim stvaritvam, saj si ne želimo, da bi nasprotniki polemizirali z napačno razumljeno trditvijo in na koncu zmagali, ker je našo trditev napačno razumel tudi sodnik.

Trditev mora zato ob zahtevani jasnosti pokazati dve stvari: kaj točno zagovarjamo (»doslednejši nadzor onesnaževalcev«) in kakšne bodo posledice te spremembe (»zmanjšanje emisij«). To seveda ni vedno mogoče, pri debatah o dejstvih ali vrednotah bomo trditev le stežka oblikovali na tak način, je pa koristno debaterje učiti, da naj to počnejo, saj bodo tako hitreje določili, s kakšno vrsto debatne trditve imajo opravka.

RAZLAGA

Naslednji korak v oblikovanju argumenta je razlaga. Z razlago skušamo predstaviti mehanizem oziroma načela, ki povezujejo našo trditev z dokazi v nadaljevanju.

Praviloma razlago uvajamo z vezniki »ker«, »saj«, »zato« ali pa z nekoliko bolj opisnim »naj vam pojasnim, zakaj je to res«. Razlaga izpostavi tisto, česar trditev sama ne more narediti: pojasni *mehanizem*, zaradi katerega bo imela v trditvi predstavljena sprememba predvideno posledico.

Pojasnitev navadno deluje tako, da skušamo našo trditev navezati na neko splošnejšo in očitneje veljavno trditev. Mogoča razlaga za gornjo trditev, da:

»doslednejši nadzor sili onesnaževalce k zmanjševanju emisij«,

je lahko:

»saj lahko inšpekcije ob kršitvah izrečejo visoke globe aličasne prepovedi delovanja, ki resno ogrozijo dobičkonosnost podjetij, h kateri so ta zavezana.«

V resnici taka »razlaga« le na glas pove tisto, kar smo v trditvi že slutili in s čimer se nekako moramo strinjati, četudi se nam sama trditev zdi sumljiva: da vsa podjetja obstajajo predvsem zato, da svojim lastnikom prinašajo dobiček. Na to »splošno resnico« lahko zato navezujemo tudi druge inačice razlage iste trditve:

»Ne le izrečene globe, ampak že samo pogostejše izvajanje nadzora lahko omaje zaupanje kupcev (in javnosti), kar je za uspešnost in konkurenčnost podjetja lahko pogubno«,

»Pogoste kazni, ustavitve proizvodnje in slabšanje podobe podjetij lahko k ostrejši obravnavi spodbudijo tudi druge državne službe, odgovorne za izdajanje dovoljenj ali koncesij, ki lahko delovanje podjetja v skrajnih primerih tudi dokončno ustavijo.«

Ti poskusi razlage tega, zakaj »nadzor deluje«, tako v bistvu temeljijo na očitni resničnosti premise, da »nobeno podjetje ne bo hote ogrozilo svojih dobičkov in obstoja«. S to trditvijo, se bo, upajmo, strinjala večina udeležencev debate. To, ali je treba to premiso v argumentu tudi eksplicitno predstaviti ali pa je dovolj, da je navzoča le implicitno, je stvar presoje. Prepričljivost argumenta ni odvisna le od tega, kako smiselna se nam zdi taka razlaga, ali od tega, koliko se s to razlago strinjamo, ampak tudi od tega, ali lahko predstavimo empirične dokaze zanjo. Če bomo lažje našli dokaze, da je poostreni nadzor deloval zaradi glob, pomanjkanja zaupanja ali odtegnitev koncesij podjetju kot pa zaradi dokazov, da so podjetja zavezana le dobičku, je verjetno smiselno, da ta del razlage ostane

impliciten. Če obstajajo empirični dokazi (sodne odločitve, zakonska določila, primeri praks), da podjetja morajo skrbeti zgolj za svoje dobičke, jih je verjetno smiselno (eksplicitno) predstaviti.

PRIMERI

Z besedo »primeri« v debati imenujemo vse ilustracije veljavnosti našega sklepanja oziroma smiselnosti trditve. Ilustracije povečajo prepričljivost našega argumenta, saj so zgolj logične analize lahko za poslušalce preveč duhamorne. Ilustracije lahko razdelimo v dve skupini. V prvi skupini takih ilustracij so praviloma empirični podatki, dejstva, statistike in podobno, ki jih debaterji poiščejo s samostojnim delom. Tu stremimo k temu, da so podatki čim bolj realni, relevantni in tipični, ter se skušamo čim bolj izogniti anekdotičnim ali zelo posebnim primerom; našo trditev naj bi tako podpiralo čim večje število relevantnih konkretnih primerov ali pa naj bi bila celo statistično dokazljiva.

Vsi bi morali uživati manj mesa, saj je pridelava mesa eden od večjih dejavnikov proizvodnje toplogrednih plinov in posledično globalnega segrevanja.

Študija Univerze v Oxfordu iz leta 2018 dokazuje, da posamezniki s spremembo načina prehranjevanja lahko svoj ogljični odtis zmanjšajo za kar 73 odstotkov, študija iz leta 2021, objavljena v Nature Food, pa dokazuje, da je skoraj 57 odstotkov vseh toplogrednih plinov povezanih z mesno industrijo.

Tako vrsto utemeljitev vpeljemo z jasno oznako tega, za kaj gre (»študija, podatki, raziskava«), in skušamo v okviru danih časovnic čim natančneje razložiti, kdo/kdaj in zakaj je podatke pridobil, preden predstavimo samo vsebino.

Drugo skupino ilustracij, ki jih bomo praviloma iskali v nepripravljenih (improptu) debatah, pa predstavljajo bolj hipotetični primeri, kjer s pomočjo analogije skušamo dokazati, da je poanta našega argumenta nekaj, s čimer se tudi nasprotna stran strinja pri drugih, a našemu argumentu podobnih situacijah. Gornjo izpeljavo:

»doslednejši nadzor sili onesnaževalce k zmanjševanju emisij, saj lahko inšpekcije v primeru kršitev izrečejo visoke globe ali začasne prepovedi delovanja, ki resno ogrozijo dobičkonosnost podjetij, h kateri so ta zavezana«,

lahko namesto empiričnih podatkov opremimo z analogijo iz vsakdanjega življenja:

»Tudi v šoli redno opravljamo domače naloge pri tistih učiteljih, ki jih redno pregledujejo in nas za opravljene naloge nagradijo ali neopravljene kaznujejo.«

VPLIV IN RELEVANTNOST ARGUMENTA

»Vpliv« je izraz, s katerim označujemo poskus pojasniti, zakaj je to, kar z našim argumentom zagovarjamo, v resnici nekaj dobrega oziroma primerljivo boljšega od tega, kar skuša zagovarjati argument nasprotne strani. Gre za vprašanje tega, kolikšen je domet, vpliv argumenta in kako ga bomo primerjali z drugimi argumenti v debati. Ko torej govorimo o vplivu argumenta, govorimo o tem, kako resni so razlogi oziroma kako pomembne so vrednote, zaradi katerih zagovarjamo določeno stališče.

Pri konsekvencnih argumentih (ki govorijo o določenih posledicah predlaganih ukrepov) lahko težo argumenta razmeroma enostavno pokažemo s pomočjo merljivih posledic ukrepa, ki ga zagovarjamo: pokažemo lahko, da bo imel ukrep pozitivne posledice na veliko število ljudi (ali negativne na razmeroma majhno število ljudi), da bodo pozitivne posledice teh ukrepov res dolgotrajne (in negativne zanemarljivo kratkotrajne), da bo posledica teh ukrepov v pomembni meri spremenila to, kar je slabo; dokazujemo lahko, da ne bodo imele omembe vrednih negativnih posledic, da bomo s temi ukrepi dosegli nekaj, česar sicer z nobenim drugim ukrepom ne bi uspeli, in podobno. Gre torej za merila, ki naj dokažejo, v katerem objektivnem in merljivem pomenu je naš argument močnejši od argumenta nasprotne strani.

Nekoliko bolj zapletena je stvar pri načelnih argumentih (kjer govorimo, da je nekaj na primer krivično ali pravično ne glede na morebitne posledice). Vzemimo prosluli primer družbe Disney, ki je želela v gorski dolini Mineral King leta 1966 zgraditi smučarsko središče. Argumenti družbe so bili seveda konsekvencni: projekt bo prinesel razvoj, številna nova delovna mesta, modernizacijo, elektrifikacijo, cestne povezave in prostor za kakovostno preživljanje prostega časa. Dolina resda ne bo več čisto taka, kot je bila, a spremembe ne bodo vplivale na bistvo doline, na njene geološke značilnosti, lego in očarljiv vpliv na vse, ki jo vidijo. Nasprotniki gradnje so poudarjali pomen nedotaknjene narave in tega, da naravnih lepot ne bi smeli uničevati zgolj zaradi dobička. Čeprav je argument slišati čisto smiselno

in ga verjetno lahko tudi učinkovito razvijemo, je v primerjavi z vsemi pozitivnimi posledicami izgradnje smučarskega središča videti nekoliko medlo.

Ko soočamo načelne in konsekvenčne argumente, na splošno skušamo dokazati, da bo neka določena politika (ali ukrep) imela več pozitivnih kot negativnih posledic *v tem konkretnem primeru*, da pa je po drugi strani *kršenje pravila* nekaj, kar bo na dolgi rok in nasploh imelo več negativnih posledic.

V tem primeru bi lahko načelne vrednote nedotaknjene narave predstavili v obliki posledic, ki jih ta omogoča (čista pitna voda, zrak, biotska raznovrstnost itd.), in poskušali pokazati, da bo žrtvovanje teh za ekonomski razvoj na dolgi rok ogrozilo kakovost življenja bolj kot ekonomska stagnacija, saj ljudje precej slabše živimo brez zraka ali vode kot v razmerah ekonomske stagnacije.

Podobno se lahko hitro zapletemo tudi pri vrednotenju dveh različnih načelnih argumentov, v primeru zgoraj, denimo, argumenta o pravici do svobodnega razpolaganja z lastnino na eni strani in argumenta o pravici do obstoja (reke, doline ipd.) na drugi.

Druga možnost je, da skušamo prikazati odnos teh dveh argumentov, ki ju priženemo do skrajnih meja. Tako si lahko postavimo vprašanje, kaj bi pomenilo, če bi bila pravica do svobodnega razpolaganja z lastnino absolutna in bi z vsako stvarjo, ki jo posedujemo, lahko počeli karkoli; mučili domače živali, podirali mostove, uporabljali vrtove kot smetišča. Tak razmislek hitro pokaže, da je pravica do lastnine izvedena pravica, ki mora vedno upoštevati dejstvo, da ima naša lastnina poleg pridobitne vrednosti (za nas) določene pravice tudi sama po sebi: do dostojnega življenja za živali, denimo. In tako kot v pridobitne namene ne smemo živali izpostavljati nepotrebnemu trpljenju ali pohabi, velja to tudi za nežive objekte, kot so reke ali gorska jezera.

Pri odločanju o tem, kako bomo predstavili teži argumenta, bi debaterji morali imeti pred očmi predvsem vprašanje relevantnosti argumenta. To pomeni, da si moramo večkrat postaviti vprašanje, ali debatna trditev, ki jo skušamo zagovarjati (ali ji oporekamo), zares najučinkoviteje dosega cilje, ki jih predstavljamo, in ali ni mogoče teh doseči tudi drugače in z manj navora. Gornji pomisleki o pomenu biotske raznovrstnosti sicer zvenijo smiselno, je pa vprašanje, ali jo res lahko zagotovimo zgolj tako, da zagovarjamo trditev »prepovedati bi morali gradnjo

smučarskih središč v alpskem svetu«, ali bi jo lahko zaščitili že z bolj trajnostnim načrtovanjem in strožjimi predpisi gradnje in delovanja takih središč.

Razmislek o relevantnosti argumenta je zato del priprave smiselne debatne strategije. Vsi argumenti, ki se jih domislimo v fazi priprav, pač niso enako dobri. Katere bomo za pripravo debatnega primera izbrali, bi morali zato vedno odmisлити od vprašanj, ali bomo cilje naših argumentov (predvidene posledice argumentov) res dosegli zgolj s predlaganim ukrepom ali pa obstajajo še kakšne lažje poti; ali so predlagane spremembe sploh pomembne oziroma zaželenne.

Gorazd Jurman

VI. POGLAVJE: NEGACIJA

Negacija, zavračanje nasprotnih argumentov, je proces, ki mora biti ravno tako strukturiran kot samo oblikovanje argumentov. Pri zavračanju argumentov moramo biti čim natančnejši, ko skušamo povedati, kaj točno je tisto, s čimer se ne strinjamo, in pa zakaj. V debati praviloma zato uporabljamo štiristopenjsko obliko zavračanja argumentov:

- povzetek (»Vi trdite, da ...«): S povzetkom skušamo na čim krajši način obnoviti bistvo argumenta nasprotne ekipe. »Trdite, da bi bilo zaradi vdora mikroplastike v prehransko verigo treba prepovedati uporabo plastenk«;
- izpostavitvev (»Ne strinjamo se z ...«): v nadaljevanju skušamo čim natančneje opredeliti, kateri del argumenta se nam zdi neprepričljiv. »Mislimo, da je vaš argument slabo podprt«;
- razlaga (»zato, ker ...«): z razlago pojasnjujemo, zakaj je del, ki smo ga izpostavili, bistven za relevantnost argumenta. »Ker je vaš argument usmerjen v spremembo lokalne zakonodaje, pojav mikroplastike pa je globalni problem, je za presojo smiselnosti ukrepa nujno treba vedeti, kolikšen del svetovne porabe plastenke ustvarijo slovenski porabniki«;
- vpliv (»zato ...«): v sklepnem delu negacije moramo pokazati, kako je zaradi naše negacije nasprotnikov argument oslabil oziroma postal neveljaven, oziroma skušamo pokazati, s katerimi od naših argumentov smo implikacije argumenta že zavrnil. »Tega podatka nimate, ker bi bila sprememba zanemarljiva, hkrati pa smo vam pokazali merljive negativne učinke takega ukrepa na slovensko gospodarstvo, zato moramo vaš argument zavrniti, saj potencialni in praktično nemerljivi učinki ne morejo biti pomembnejši od resnične in merljive škode«.

S katerim delom nasprotnikovega argumenta se ne bomo strinjali? Na splošno v vsebinskem delu lahko napadamo podpore ali logiko argumenta. Seveda se utegne zgoditi, da bo nasprotna ekipa predstavila argument brez podpor ali brez razdelane razlage, na kar jih seveda moramo opozoriti in take argumente skušati zavrniti. Odsotnost razlage je v debatah precej pogosta, saj večinoma debaterji domnevajo, da je povezava med trditvijo in potencialnimi podporami dovolj očitna, da je ni treba razgrinjati še dodatno. To je tudi

prostor za številne argumentativne napake: sezname teh je na spletu v obilju, ampak tej vrsti napak je skupno prav to, da se namesto na analizo vzročno-posledične povezave naše trditve zatečejo k sklicevanjem na zdravo pamet, na to, kaj o tem trdi ta ali ona avtoriteta, kako to tako ali tako vsi vemo in podobno. A prav tako pogosto nasprotniki to tudi radi spregledajo, saj se jim zdi, da se je pomembneje posvetiti uporabljenim podatkom in primerom. Čeprav prav velikanskih logičnih napak pri oblikovanju argumentov ne vidimo velikokrat, pa je vseeno mogoče, da bodo argumenti namesto razlag ponujali vsiljene dileme, spolzke strmine, naključne povezave in podobno, na kar je vredno biti pozoren, saj dobro podprt argument, ki uporabi napačno sklepanje, realno ne dokazuje ničesar.

Veliko več dela si dajo debaterji s podporami argumentom, kjer veljajo nekoliko drugačna pravila. Tu so strategije zavračanja podatkov lahko zelo različne; predstavljamo lahko protiprimere, alternativne podatke, lahko pod vprašaj postavljamo objektivnost ali ažurnost predstavljenih študij ipd. Precej razvpit primer so podatki o pozitivnem vplivu CO₂ na rast rastlin, ki jih na spletni strani co2science.org objavlja Center for the Study of Carbon Dioxide and Global Change. Čeprav podatki verjetno držijo in so ažurni, to nevladno organizacijo obilno sponzorira ExxonMobil, velik trgovec s fosilnimi gorivi, kar zbuja dvome o objektivnosti podatkov. Toda tudi v tem primeru se je treba zavedati, da veljavnost argumenta zaradi kompromitiranega vira še ni izničena: res je, da imajo drevesa rada CO₂ in bolje uspevajo, kadar je tega več. Podobno tudi z drugimi napadi na podpore nasprotnikov lahko zgolj zmanjšamo relevantnost in vpliv argumenta, ne moremo pa ga zgolj zaradi šibkih podpor zavreči.

Tretje področje, ki ga tako lahko zavračamo, je to, čemur včasih rečemo logika nasprotnikovega debatnega primera: zavračamo vpliv in relevantnost njegovih argumentov. To pomeni, da bomo sicer priznali, da je nasprotnikov argument sicer resničen in smiseln, a čim bolj nepomemben (še zlasti v primerjavi z našimi predstavljenimi negativnimi učinki obravnavanega ukrepa).

»Vaša stran zagovarja trditev, da je radikalno zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov škodljivo, saj CO₂ izjemno koristi rasti rastlin, predvsem dreves, ki proizvajajo kisik. Mi se s tem ne strinjamo, ne le zato, ker se pri tem sklicujete na podatke spletne strani co2.science.org, ki jo sponzorira naftni lobi in zato ni ravno objektivna, ampak zato, ker četudi ta trditev drži,

aktivnejša rast rastlin ne odtehta v našem argumentu predstavljenih posledic globalnih okoljskih katastrof, ki jih toplogredni plini povzročajo: suš, poplav in požarov, razseljenih in mrtvih ljudi.«

Gorazd Jurman

VII. POGLAVJE: KAKO ZMAGATI DEBATO

KAJ POMENI ZMAGATI DEBATO

Vsepovsod se ves čas odvija mnogo debat. Veliko, denimo takšnih med prijatelji na kavi, se jih konča brez pravega zaključka, tako, da se *strinjamo, da se ne strinjamo* – tudi to je pomembna večšina. Toda pogosto mora debato nekdo zmagati; navadno se to zgodi, ko mora posameznik ali posameznica, skupina ali pa celo širša skupnost sprejeti neko odločitev. To si lahko predstavljamo tako, da o debati razmišljamo kot o odločanju: morda se odločamo, kaj moramo storiti, morebiti se odločamo, katera vrednota nam je bližje, lahko pa se odločamo preprosto o tem, ali neka trditev velja ali ne.

Kaj torej pomeni, da debato nekdo zmaga? Če bi se zadovoljili s površinskimi odgovori, bi na to vprašanje odgovorili brez težav: *»imel je boljše argumente«* ali pa *»bila je prepričljivejša«*. Precej težje je povedati, kaj takšne splošne opazke sploh pomenijo oziroma kaj konkretnega je treba storiti, da bi v debati zmagali. Namen pričujočega poglavja je čim natančneje odgovoriti na vprašanje, *»kaj pomeni zmagati debato«*.

DEBATIRANJE JE ODLOČANJE

Rekli smo že, da si debato lahko predstavljamo kot neke vrste odločitev – predvsem zato, ker so pomembne debate po navadi povezane z nekakšnimi odločitvami. Debato si lahko kot odločanje predstavljamo tudi na nekoliko drugačen način. Predstavljajmo si, da hodimo po gozdni poti, ki se nenadoma razcepi na dve. Katero bomo izbrali? Odgovor na to vprašanje je verjetno odvisen od dveh dejavnikov:

1. kakšni dejansko sta obe poti,
2. kaj dejansko želimo od našega sprehoda.

Podobno lahko rečemo za vsako debato. Če neko vprašanje zreduciramo na trditev, se nam ponudita dve možnosti: strinjanje s trditvijo ali nestrinjanje s trditvijo. Po

navadi – to je sicer odvisno od tega, o čem točno debatiramo – se strinjanje in nestrinjanje s trditvijo prevedeta v dve različici sveta. Katerega od obeh različic, obeh strani, bomo izbrali? To je odvisno od tega:

1. kakšna dejansko sta oba možna svetova,
2. kaj dejansko želimo doseči.

Hitro lahko opazimo, da je, preden sploh lahko začnemo z argumenti, nujno treba vedeti, o čem se pravzaprav odločamo. Narava obeh poti bo sicer verjetno del debate in bomo o njej razpravljali, toda za začetek je dovolj, da poznamo okvirno razliko med obema.

Strateški napotek št. 1: Vedno poskrbimo, da vemo, o čem debata zares odloča.

ZAGOVORNIŠKA STRAN

Zagovorniška stran je po navadi precej jasna, saj so debatne trditve pripravljene tako, da eksplicitno definirajo, kaj se zagovarja.

»Slovenska vlada bi morala sprejeti zakon, s katerim bi omogočili takojšnjo gradnjo vetrnih elektrarn tudi brez soglasja lokalne skupnosti in občine.«

V tem primeru je, denimo, »pot«, ki jo zagovarja zagovorniška stran, očitna: svet, v katerem bi lahko vetrne elektrarne gradili takoj, tudi brez soglasja lokalne skupnosti in občine. Zagovorniška stran ima pravico, da natančneje (a vseeno v mejah trditve) definira, kaj bi neka sprememba pomenila.

Strateški napotek št. 2, relevanten za debatne trditve politik: Zagovorniška stran zagovarja trditve. Interpretacija pomena trditve se mora gibati v mejah razuma.

NEGACIJSKA STRAN

Negacijska stran je kompleksnejša. Ko neki spremembi nasprotujemo, imamo pri tem nekako dve osnovni možnosti:

1. zagovarjamo lahko *status quo*, trenutno stanje,
2. zagovarjamo lahko *neko drugo rešitev*.

Čeprav sta to dve med sabo precej različni možnosti, je načelo, ki ju združuje, preprosto. V trenutnem stanju očitno obstaja neki *kapital* za uvajanje spremembe. To je lahko denar, če bi radi nekaj zgradili, politična volja, če bi radi spremenili, kako se nekaj izvaja, ali karkoli drugega. Zagovorniška stran nas bo skušala prepričati, da bi morali ta *kapital* porabiti za točno to spremembo, negacijska stran pa ima možnost pokazati, da bi bilo bolje, da ne naredimo nič in *kapital* prihranimo, ali pa, da bi ga lahko porabili bolje.

Kaj vse lahko negacijska stran zagovarja, je tako odvisno od tega, koliko *kapitala* terja uveljavitev trditve, ki jo zagovarja zagovorniška stran. V primeru zgoraj (vetrne elektrarne) uveljavitev zakona, ki ga zagovarja zagovorniška stran, terja določeno količino politične volje, kar pomeni, da lahko negacijska stran predlaga podobne ukrepe, na primer: *»rajši bi sprejeli zakon, s katerim bi omogočili takojšnjo gradnjo sončnih elektrarn«*. Predlaga lahko tudi, da se ne stori nič: *»pustili bi stanje tako, kot je«*. Ne more pa predlagati alternativ, ki bi terjale več kapitala, na primer: *»nemudoma bi vložili 10 milijard v izgradnjo fuzijskega reaktorja«*.

Pri trditvah, kjer zagovorniška stran ne porablja nobenega *kapitala*, ga tudi negacijska ne more porabiti. Pri trditvi *»mislimo, da je izguba biodiverzitete hujša od kopičenja toplogrednih plinov v atmosferi«* zagovorniška stran preprosto upravičuje veljavnost trditve in ne uvaja nobene spremembe v svet, kar pomeni, da negacijska stran nima druge možnosti kot razlagati, zakaj trditev ni veljavna.

OSNOVNA PRIMERJAVA: KDO NATANČNEJE OPIŠE SVET

Rekli smo že, da je vprašanje, kdo zmaga debato – kar je isto kot vprašanje, katero pot bomo izbrali – odvisno od dvojega:

1. kakšni sta obe možnosti,
2. kaj pravzaprav želimo.

Zdaj, ko vemo, o čem pravzaprav odločamo, se lahko posvetimo sami odločitvi. Začeli bomo z najenostavnejšim primerom, ko vemo, kaj hočemo, ne vemo pa še, katera možnost nam bo pri tem najbolj pomagala. Predstavljajmo si, da debatiramo na naslednjo trditev: *»Rajši bi zgradili vetrne elektrarne kot sončne elektrarne«*. Dalje si predstavljajmo, da imata obe ekipi samo en cilj: priskrbeti čim več energije. Katero možnost bomo izbrali? Tisto, ki bo prinesla več energije. V tej debati se bo torej razpravljalo o trojem:

1. koliko energije bo prinesla gradnja vetrnih elektrarn,
2. koliko energije bo prinesla gradnja sončnih elektrarn,
3. gradnja katere vrste elektrarn bo, torej, prinesla več energije.

Vsebino te debate bi lahko razvrstili v:

1. argumente o vetrni energiji (zagovorniška stran bo razlagala vidike vetrne energije, zaradi katerih proizvede veliko energije, negacijska pa vidike, ki proizvodnjo energije omejujejo),
2. argumente o sončni energiji (tu bosta vlogi obrnjeni),
3. kritiko argumentov (zagovorniška stran bo kritizirala argumente proti vetrni energiji in za sončno energijo, negacijska stran obratno),
4. primerjalno analizo.

Argumenti in kritika argumentov (negacija) so omenjeni že v drugih poglavjih. Toda, čeprav je veliko premislekov, ki jih omenjamo v tem poglavju, del argumentov – in kot taki del vsebine prvih in drugih govorcev, so v praksi predvsem tretji govorniki, ki imajo opravka z debato v celoti – njihova naloga ni samo analizirati posameznih argumentov in njihovih zavračanj, pač pa tudi razjasniti debato; temu včasih rečemo, da jo *počistijo*. Nov (in relativno kompleksen) koncept je *primerjalna analiza*. Kaj sploh pomeni? Včasih je primerjava enostavna. Predstavljajmo si, da smo elektrotehniki in med seboj primerjamo dve vetrnici. Morda bomo potrebovali zahtevne matematične prijeme in veliko eksperimentov, vendar bomo na koncu lahko natančno izračunali, koliko energije proizvede katera, in primerjava bo zelo lahka, ker bomo med seboj primerjali dve številki in takoj videli, katera je večja.

Zelo pogosto – in ravno o takšnih vprašanjih poteka največ debat – pa takšna *kvantitativna* neposredna primerjava ni mogoča. Do tega lahko pride iz dveh razlogov:

1. morda nimamo časa, sredstev ali zmožnosti natančno preračunati problema (to je pogosto pri zelo kompleksnih sistemih, kot jih najdemo, denimo, v ekonomiji);
2. morda pa, in največ debatnih težav se uvrsti ravno v to kategorijo, je problem v osnovi kvalitativne narave in ga le težko kvantificiramo (predstavljajmo si, da govorimo o nevarnosti, ki jo okoljske spremembe predstavljajo za naš način življenja, v tem primeru niti v najboljšem primeru nimamo možnosti, da bi karkoli prevajali v številke).

V resničnem življenju bi na naše vprašanje, ali bi več energije proizvedle vetrne ali sončne elektrarne, stroka verjetno lahko odgovorila natančno in objektivno. Toda predstavljamo si, da natančnega računa ni, mi pa moramo sprejeti odločitev. Najlažje bi bilo, če bi bili argumenti ene strani izredno slabi, argumenti druge pa izredno dobri – toda to se zgodi zelo redko, še posebej, ker se navadno debatira ravno o težkih vprašanjih, pri katerih imata obe strani dobre in prepričljive argumente. Kako se torej odločimo? Odgovor je primerjalna analiza. Pomembno je, da se zavedamo, da primerjalna analiza ni enoznačen postopek, pač pa gre za veliko različnih prijemov in hevristik, vsem pa je skupno isto: da na neki razumljiv način, podprt z logično razlago, vzpostavijo primerjavo med argumenti, ki jih je sicer težko primerjati. Tu bomo omenili tri pogoste prijeme, ki nam pomagajo, da različna argumenta primerjamo med sabo.

1. PRIJEM: KAKO UNIKATEN JE VPLIV OBEH ARGUMENTOV

Predstavljamo si, da imamo v debati med vetrno in sončno energijo dva glavna argumenta. Zagovorniška stran podpira vetrno energijo, negacijska pa sončno.

Zagovorniški argument: sončna energija je odvisna od dobrega vremena in dolžine dneva, pozimi je sonca manj in tudi sicer je pogosteje oblačno, to pomeni, da je sončna energija manj stanovitna.

Negacijski argument: vetrna energija terja bolj centralizirano gradnjo in je zato bolj odvisna od strinjanja lokalnih skupnosti, zelo verjetno bo gradnja zato počasnejša, sistem pa manj učinkovit.

Argumenta sta načrtno zelo simplistična in imata več težav. Toda, če privzamemo, da oba dosegata minimalni standard logične razlage, ki omogoča, da argument vsaj deloma sprejmemo, postane primerjava težja. Eden od načinov, kako lahko argumenta na negacijski strani primerjamo, je, da se vprašamo, *kako unikaten je vpliv obeh argumentov*.

Unikatnost argumenta je izraz, ki ima v debati nekoliko drugačen pomen od vsakdanjega. Najkrajše bi ga lahko razložili tako, da bi rekli, da je svet zelo kompleksen; kadarkoli primerjamo dve stvari (odločitvi, predmeta, karkoli pač), se bo praktično izkazalo, da čeprav ima ena stran nečesa morda več, je ta nekaj vseeno prisoten pri drugi strani. Denimo, čeprav lahko rečemo, da so jabolka boljša od pomaranč, ker imajo več nekega vitamina, to ne pomeni nujno, da pomaranče tega

vitamina sploh nimajo. *Unikatnost argumenta je mera, s katero izražamo, koliko nekaj velja izključno za eno stran.* V našem primeru bi lahko rekli, da je odvisnost sončne energije od vremena manj unikatni argument, kajti tudi za vetrno energijo lahko rečemo, da je odvisna od vremena.

Samo dejstvo, da argument ni povsem unikatni, ga ne potolče in ne pomeni, da je nujno slab. Predstavljajmo si, da se sprašujemo, ali bi šli domov po poti skozi gozd ali prek jase, pri čemer vemo, da dežuje. Uporabili bi lahko argument, da je bolje, da gremo skozi gozd, ker bomo na jasi povsem premočeni. Argument ni povsem unikatni, kajti tudi v gozdu bomo vsaj deloma mokri, to pa ne pomeni, da argument ne velja.

Kljub temu nam unikatnost lahko pomaga primerjati dva argumenta. Če je plus sončne energije decentraliziranost, minus pa odvisnost od vremena, nam lahko premislek o unikatnosti pomaga tako, da rečemo: »Čeprav je res, da je sončna energija odvisna od vremena, je tudi vetrna energija – morda malce manj, pa vendar – odvisna od vremena, po drugi strani pa je sončna energija lahko povsem decentralizirana, kar pa za vetrno ne velja«, in se na ta način odločimo za uporabo sončne energije.

Strateški napotek št. 3: Ko snujemo argumente, že vnaprej preverjamo, kako unikatni so. Ko argumente primerjamo, preverimo, kako unikatni so.

2. PRIJEM: ALI OBSTAJA NEKA KVALITATIVNA MOČ ARGUMENTA

Če sta oba argumenta unikatna, lahko pomislimo, ali vendarle ne obstaja neka kvalitativna razlika, s katero bi lahko vzpostavili jasno in kategorično razliko med argumentoma. To pomeni, da ima en argument lastnost (kvaliteto), ki naredi razliko in ga naredi močnejšega, verjetnejšega ali pomembnejšega. To kvalitativno razliko lahko vzpostavimo na dveh ravneh:

1. na ravni razlage,
2. na ravni vpliva.

Na ravni razlage gre preprosto za to, da so argumenti lahko različno verjetni. Za razliko od matematičnih dokazov, ki veljajo z gotovostjo, so argumenti o resničnem svetu vedno osnovani na verjetnosti: vedno obstaja možnost, da se motimo. Če imamo opravka z dvema argumentoma, ki sta oba smiselna in unikatna, je eden

od načinov za vzpostavitev primerjave med njima to, da se vprašamo, ali sta oba argumenta tudi enako verjetna.

Predstavljajmo si, da še naprej sledimo debati o vetru in soncu in da se tokrat obe ekipi pogovarjata o okoljski škodi obeh virov energije. Zagovorniška stran kritizira sončno energijo, češ da je proizvodnja celic zelo škodljiva za okolje, negacijska stran pa kritizira vetrno energijo, češ da škodi pticam. Eden od načinov, kako bi zagovorniška stran lahko primerjala oba argumenta, je vprašanje, katera škoda je verjetnejša. Na vprašanje bi lahko odgovorila s tem, *da je razlaga, ki povezuje vetrno energijo z zmanjševanjem ptičje populacije, manj prepričljiva in da lahko ta argument vzamemo za manj verjeten, medtem ko je škoda, ki jo povzroča proizvodnja sončnih celic, očitnejša in zato verjetnejša.*

Na ravni vpliva gre za to, da je končni vpliv različnih argumentov lahko različne jakosti. Če uporabimo podoben primer okoljske škode obeh virov energije, bi zagovorniška stran argumenta lahko primerjala tudi tako: »Škoda različnim pticam je osamljen primer škode, ki jo lahko saniramo z različnimi postopki, medtem ko je škoda, ki jo povzroči proizvodnja sončnih celic, celovita in povsem uničuje lokalne ekosisteme, kar je veliko hujše in nosi znatnejše posledice, ki jih je težje sanirati.« v obeh primerih torej poiščemo kvalitativne dejavnike, s pomočjo katerih lahko enega od argumentov razglasimo za močnejšega ali pomembnejšega.

Strateški napotek št. 4: Ko načrtujemo argument, se vprašamo, kako močan je kvalitativno, tako kar zadeva razlago kot tudi kar zadeva vpliv.

3. PRIJEM: ALI OBSTAJA NEKA KVANTITATIVNA MOČ ARGUMENTA

Pri kvantitativni moči argumenta gre za podoben princip kot pri kvalitativni moči. Ponovno lahko govorimo o moči na ravni razlage in na ravni vpliva. Na ravni razlage se lahko vprašamo, ali je neki fenomen, ki ga opisuje, pogost ali redek. Na prvi pogled je prijem podoben kvalitativni primerjavi razlage, toda med njima je pomembna razlika: na kvalitativni ravni se sprašujemo, kako dobri in prepričljivi sta razlagi sami, na kvantitativni ravni pa, kako pogost je neki fenomen v dejanskem svetu. Če bi argumenta o okoljski škodi vetrne in sončne energije primerjali kvantitativno, bi, denimo, zagovorniška stran lahko razložila, da »je dejansko število ptic, ki jim postavitev vetrnih turbin škodi, zelo majhno, po drugi strani pa okolju škodi proizvodnja prav vsake sončne celice«. Podobno bi lahko kvantitativno primerjali vpliv: negacijska stran bi lahko rekla, da »vetrne turbine potencialno

Škodijo veliko različnim vrstam ptic, medtem ko je škoda proizvodnje sončnih celic omejena na malo področij».

Morda se vam bo zazdelo, da sta si kvalitativni in kvantitativni prijem precej podobna – v resnici se pogosto prekrivata. Namen ni zgraditi enovit in konsistenten sistem, pač pa prikazati nekaj različnih pristopov, kako primerjati argumente, ki jih je težko primerjati. Do zdaj smo primerjali argumente, ki nagovarjajo podobne cilje, v nadaljevanju pa bomo pogledali, kako primerjati argumente, ki zasledujejo različne cilje.

Strateški napotek št. 5: Ko gradimo argument, se vprašamo, kolikokrat se v svetu pojavlja fenomen, na katerega opozarjamo, pa tudi, na koliko različnih deležnikov ti fenomeni vplivajo. Na to bodimo pozorni tudi, ko primerjamo argumente.

PRIMERJAVA TRKOV

Do zdaj smo predpostavljali, da se v debati obe strani strinjata o tem, kaj pravzaprav hočeta. Toda v večini debat temu ni tako; v večini debat je treba upoštevati več različnih ciljev ali, morda natančneje, kriterijev. To si lahko predstavljamo tudi tako: če se odločamo, po kateri poti želimo domov, bomo razmišljali o več dejavnikih: kje bomo manj mokri, katera je krajša, katera je lepša ... Težava nastane, ko se moramo odločiti, kateri od dejavnikov nam je pomembnejši. Včasih so stvari enostavne, ena pot je boljša v vseh pogledih: je krajša, lepša in pod streho. Ampak, kot smo že rekli, so najpomembnejše debate ravno tiste, ki niso enostavne, kar v večini primerov pomeni, da stvari niso tako preproste. Zelo pogosto se zgodi, da uspe eni ekipi pokazati, da je po nekem kriteriju boljša njena alternativa, drugi ekipi pa – po drugem kriteriju – da je boljša njena. Kaj storimo takrat?

Začnimo s terminološko definicijo. Posameznemu delu razprave, ki zadeva en cilj ali kriterij, rečemo *trk*. Z uporabo koncepta *trkov* lahko neko debato smiselno razdelimo na poglavja, ki jih obravnavamo vsako zase. V prejšnjem odseku smo, to lahko opazite, govorili o tem, kako primerjati argumente znotraj enega trka, kako ugotoviti, *kdo je zmagal v posameznem trku*. Opozoriti velja, da, čeprav tretji govorniki svoje govore pogosto organizirajo tako, da analizirajo trke, to ni edini način in da imajo tretji govorniki vso pravico organizirati govore tudi drugače, po drugi strani pa lahko že prvi in drugi govorec govorita o trkih.

Kako prepoznamo trk? Po definiciji se trki med seboj razlikujejo po tem, da se vrtijo okoli različnih ciljev in kriterijev; to pa tudi pomeni, da argumenti, ki spadajo pod isti trk, naravno »trkajo« drug ob drugega. Sčasoma nam bodo trki zelo očitni, na začetku pa jih prepoznamo tako, da pogledamo argumente obeh strani in poiščemo:

1. argumente, ki vsebinsko spadajo pod isti cilj/kriterij,
2. argumente, ki si že vso debato stojijo drug proti drugemu.

Pomembno je opozoriti, da za trk ni nujno pomembno, da imata obe strani svoj argument – morda je imela ena stran argument, ki je povsem ločen od vseh drugih argumentov v debati. Čeprav na tem mestu ni prišlo do dejanskega trka argumentov, še vedno govorimo o trku.

Vetrna energija proti sončni energiji	Zagovorniška stran	Negacijska stran
Trk o škodi okolju	Vetrnice so boljše, ker je proizvodnja sončnih celic zelo strupena.	Vetrnice so slabše, ker škodijo populacijam ptic.
Trk o količini proizvedene energije	Vetrnice so boljše, ker niso odvisne od količine sonca.	Vetrnice so slabše, ker so centralizirane.
Trk o ceni	Vetrnice so cenejše, ker zanje ne rabimo litija.	Vetrnice so dražje, ker terjajo večje enkratne investicije in posledično več zadolževanja.

Pogosto se zgodi, da najmočnejša argumenta obeh strani nista del istega trka. V takšnem primeru se ponovno najdemo v zagati: smo na razpotju in ne vemo, kaj pravzaprav hočemo. V takšnih situacijah lahko zopet uporabimo več različnih prijemov:

1. PRIJEM: UNIKATNOST

Gre za podobno hevrstiko kot pri obravnavi argumentov znotraj samega trka. Predstavljajmo si poenostavljeno obliko debate o vetrnicah in sončnih celicah:

Vetrna energija proti sončni energiji	Zagovorniška stran	Negacijska stran
Trk o škodi okolju	Vetrnice so boljše, ker je proizvodnja sončnih celic zelo strupena.	Vetrnice so slabše, ker škodijo populacijam ptic.
Trk o količini proizvedene energije		Vetrnice so slabše, ker so centralizirane.

Če predpostavimo, da nas v trku o škodi okolju bolj prepriča zagovorniška stran, pri trku o količini proizvedene energije pa negacijska stran, ki je tudi edina, ki govori o tem, lahko zaključimo, da »morda ne vemo, ali nam je bolj mar za škodo okolju ali za količino proizvedene energije, toda vemo, da bo nekaj škode okolju v vsakem primeru nastalo – četudi več s sončnimi celicami, toda količina proizvedene energije bo mnogo večja z vetrnicami«. Ta primerjava je mogoča v situacijah, kjer je med trki občutna razlika v količini analize.

Strateški napotek št. 7: Če se pri enem trku tehničnica komaj prevesi v eno stran, pri drugem trku pa je zmaga druge strani očitna, lahko – čeprav ne vemo, kateri trk nam je pomembnejši – na podlagi večje unikatnosti odločimo, da zmaga druga stran.

2. PRIJEM: ZVAJANJE NA SKUPNI KRITERIJ

Včasih lahko ugotovimo, da dva trka, za katera se zdi, da nagovarjata ločene kriterije, v resnici lahko zvedemo na isto. To je mogoče, če lahko prepoznamo, da je pomembnost obeh trkov posredna in odvisna od istega trka ali pa da je vplive enega od trkov mogoče prevesti v drugega. Zopet si bomo predstavljali preprostejšo obliko debate vetrnic in sončnih celic.

Vetrna energija proti sončni energiji	Zagovorniška stran	Negacijska stran
Trk o količini proizvedene energije	Vetrnice so boljše, ker niso odvisne od količine sonca.	Vetrnice so slabše, ker so centralizirane.
Trk o ceni	Vetrnice so cenejše, ker zanje ne rabimo litija.	Vetrnice so dražje, ker terjajo večje enkratne investicije in posledično več zadolževanja.

Predstavljamo si, da nas je v trku količine proizvedene energije močno prepričala zagovorniška stran, pri trku o ceni pa negacijska stran. V tem primeru bi lahko negacijska stran uporabila naslednji premislek: »Vetrnice so morda boljše v proizvodnji energije, toda sončne celice so veliko cenejše, kar pomeni, da bi lahko z ostankom denarja kupili veliko več sončnih celic in s tem nadoknadili minus pri proizvodnji elektrike.« Ugotovili bi torej, da lahko en trk posredno prevedemo v drugi trk.

Strateški nasvet št. 8: Preverimo, ali so trki res ločeni in jih res ni mogoče povezati drugega z drugim.

3. PRIJEM: POMEMBNEJŠI VPLIV

Poglejmo si še zadnji primer preprostejše debate. Tokrat nas je pri trku o škodi okolju bolj prepričala zagovorniška stran, pri trku o ceni pa bolj negacijska stran.

Vetrna energija proti sončni energiji	Zagovorniška stran	Negacijska stran
Trk o škodi okolju	Vetrnice so boljše, ker je proizvodnja sončnih celic zelo strupena.	Vetrnice so slabše, ker škodijo populacijam ptic.
Trk o ceni	Vetrnice so cenejše, ker zanje ne rabimo litija.	Vetrnice so dražje, ker terjajo večje enkratne investicije in posledično več zadolževanja.

Če predpostavimo, da ni mogoča nobena druga primerjava in da ni mogoče pregledovati unikatnosti trkov ali česarkoli drugega, bomo morali na neki način pokazati, zakaj je eden od trkov pomembnejši. To je lahko v resnici že del samih argumentov in pravzaprav je v veliko debatah ravno to najpomembnejši del debate. Tu ni drugih napotkov kot preprosto: pomislimo, zakaj bi bil trk, na katerem prevlada naša stran, pomembnejši od drugega. V danem primeru bi zagovorniška stran, denimo, lahko rekla, da *»je škoda okolju veliko pomembnejša od kakršnekoli cene in da je vredno plačati več, če to pomeni, da zaščitimo okolje«*.

Strateški napotek št. 9: Včasih bomo morali pojasniti, zakaj je nekaj pomembnejše od nečesa drugega, zakaj neki trk *odtehta* drugega. To je lahko celo ločen argument.

Verjetno bi tudi negacijska stran poskušala razložiti, zakaj je cena pomembnejša od škode okolju – in kar naenkrat bi se debata povsem spremenila in stopila na neko drugo raven, izluščil bi se neki drug trk. Tudi pri pristopanju do tega novega trka lahko uporabimo podobne prijeme, vsekakor pa lahko zaključimo, da je debata – in debatna strategija – zelo kompleksno področje. Upamo pa, da ta sestavek lahko pomaga z osnovnim razumevanjem, kaj pomeni zmagati debato.

Matija Pušnik

VIII. POGlavJE: SLOG

Ko se pripravljamo na debato, je naš fokus velikokrat usmerjen predvsem k vsebini našega govora in k ekipni strategiji. Na žalost pogosto pozabimo, da je dober slog ena od ključnih komponent dobrega govora, ne samo zato, ker je pri mnogih debatnih formatih, tudi pri srednješolskem, slog ena od kategorij za določanje govorniških točk govorov, ampak tudi zato, ker ima slogovno izpopolnjen govor večjo možnost ohraniti pozornost in zanimanje poslušalcev ter na ta način poskrbi, da je vsebina govora slišana. Za boljše razumevanje sloga bodo v tem poglavju predstavljene njegove glavne komponente, pospremljene z nasveti za izboljšavo osebnega sloga govora. Ker je bilo o retoriki sami napisano že veliko, seznam naših nasvetov ni izčrpen in služi zgolj kot pregled temeljnih prvin sloga.

Pred začetkom pa je pomembno razumeti, da popolnega sloga ni in da je ključno, da ob upoštevanju nekaterih nasvetov in smernic ostanemo zvesti svojemu osebnemu slogu. Ljudje imamo namreč različne osebnosti ter načine govora in nastopanja, kar se seveda odraža tudi v debati. Nekateri govorci so bolj strastni in energični, drugi so bolj umirjeni – vsak slog ima svoje prednosti, a najpomembnejša sestavina sloga je, da delujemo iskreno. Če prevzamemo slogovna orodja, ki nam niso naravna, težje delujemo iskreno in je lahko njihov učinek ravno obraten od želenega.

Ko govorimo o slogu, imamo v mislih način, na katerega govorci predstavijo svojo vsebino. Slog ne pomeni pravilne uporabe slovenščine ali angleščine (to se sicer spodbuja, ampak ni element sloga sam po sebi), prav tako nima boljšega sloga tisti, ki ima lepši naglas. Pri slogu gre za samo atraktivnost govora, večplasten koncept, ki med drugim vključuje naslednje komponente:

1. ZVOČNE PRVINE GOVORA

a) Hitrost (tempo) govora

Če želimo vsebino svojega govora uspešno prenesti občinstvu, moramo poskrbeti, da jo predstavimo z ustrezno hitrostjo. Zelo pogosto smo priča govorcem, ki zaradi časovnega pritiska, treme ali preobsežne vsebine govora zvenijo, kot da je njihov tekmeč Steve Woodmore, trenutni prvak v številu izrečenih besed na minuto. Hiter govorec ni nujno dober govorec, zato je pomembno, da svoj tempo prilagodimo

tako, da nam poslušalci lahko sledijo. Zavedati se moramo dejstva, da svoj govor predajamo poslušalcem ustno, kar pomeni, da ti ne morejo ponovno prebrati prejšnjega odstavka, če ga zaradi hitrosti govora niso razumeli. Če govorimo počasneje, navadno govorimo tudi bolj premišljeno, hkrati pa zvenimo bolj mirno in samozavestno.

b) Premori

Ne glede na naš tempo govora je pomembno, da vanj strateško vključujemo premore. Z uporabo nekajsekundnih premorov (oziroma pavz) pritegnemo pozornost poslušalcev in na ta način dodatno poudarimo idejo, ki se nam zdi pomembna. Poleg tega lahko s premori poudarimo prehode znotraj govora – ko, na primer, zaključimo negacijo in začnemo s predstavitvijo lastnega argumenta, lahko to dodatno signaliziramo s krajšim premorom in na ta način pripomoremo k jasnejši strukturi govora.

c) Jakost in intonacija

Še tako dobra vsebina govora ne more spremeniti poteka in izida debate, če ni slišana. Zato je pomembno, da jo predstavimo z zadostno jakostjo, ki jo lahko prilagajamo vsebini govora. Ko, na primer, govorimo o trpljenju in človeški stiski, ki ju povzročajo podnebne spremembe, lahko zmanjšamo jakost govora in s to nenadno spremembo presenetimo poslušalce ter jih spodbudimo, da nekaj trenutkov še pozorneje poslušajo govor.

d) Odsotnost mašil

Govorci v svojih govorih (velikokrat nezavedno) pretirano uporabljamo mašila, kot so »am«, »pač« in podobno. To je razumljivo, saj nam mašila prinesejo nekaj dodatnih sekund za razmislek, hkrati pa zapolnijo neprijetno tišino, kadar za trenutek prenehamo govoriti. Dejstvo pa je, da zaradi uporabe mašil govorec pogosto daje vtis nepripravljenosti ali treme, zato se jih v svojih govorih izogibamo. Svoja mašila najlažje ozavestimo tako, da svoj govor posnamemo in si med poslušanjem (vsaj mentalno) zabeležimo, katera mašila uporabljamo, v prihodnjih govorih pa se jim poskusimo izogibati.

2. VIDNE PRVINE GOVORA

a) Gestika in mimika

Dober govorec se zaveda svoje gestikulacije (na primer gibov rok) in mimike (obraznih izrazov) ter ju uporablja kot spremljavo temu, kar govori. Najpomembnejše pri tem

je, da govorec ali govorka z njima ne pretirava, da ne uporablja pretirano nenaravnih gestikulacij ter da so geste usklajene s tonom in vsebino govora.

b) Telesna drža in govornica telesa

Govorec ali govorka mora imeti pokončno držo, saj s tem izraža samozavest, in se med govorom ne sme prestopati ali se sprehajati (da, tudi to smo že videli) po učilnici, saj je to mogoče razumeti kot izraz živčnosti in nesigurnosti v vsebino govora.

c) Očesni stik

Čeprav se debaterji med svojim govorom lahko zanašajo na zapiske (še več, to se celo spodbuja), je pomembno, da se nanje ne zanašajo preveč in da govora ne preberejo. Pomembno je, da ohranjajo očesni stik s poslušalci – v večini debat je edini relevantni poslušalec sodnik oziroma panel sodnikov. V debatah, kjer je občinstvo številčnejše (na primer finalne debate tekmovanj na nacionalni ravni), je ključno, da se govorniki, dokler se tega ne navadijo, zavestno odločijo, da bodo najprej nekaj sekund gledali v en del dvorane ali učilnice, nekaj sekund v drug del itd. Pogosta začetniška »napaka« je, da govorniki med govorom gledajo govorce ekipe na nasprotni strani, včasih celo govorijo v drugi osebi (»Rekli ste ...«). To je napaka, ker v debati ne prepričujemo naših nasprotnikov, temveč sodnike oziroma občinstvo, zato med govorom vso pozornost namenimo njim, ko govorimo o nasprotnikih, pa govorimo v tretji osebi (»Njihov argument ...«).

Barbara Švagan

IX. POGLAVJE: DEBATNI FORMATI

Z izrazom »debatni format« označujemo skupek pravil, ki določajo okvir, znotraj katerega poteka debata. Obsega pravila o številu ekip v posamezni debati, številu govorcev, dolžini govorov in vlogah govorcev. V Sloveniji se na osnovnošolski ravni debatira v formatu Karla Popperja, na srednješolski ravni v svetovnem srednješolskem debatnem formatu (*World Schools Debate Format*), na univerzitetni ravni pa v britanskem parlamentarnem formatu. V tem priročniku sta predstavljena prva dva formata. Na koncu vsakega od opisov debatnih formatov sledi vzorčni debatni primer. Predstavljamo dva primera, ki nista popolna, oba imata nekatere pomanjkljivosti, vendar predstavljata nekaj, kar je mogoče slišati v debati na pripravljeno debatno trditev na enem od naših turnirjev.

OSNOVNOŠOLSKI DEBATNI FORMAT

V debati se soočita dve ekipi, zagovorniška ali propozicijska stran, ki zagovarja debatno trditev, in negacijska stran, ki debatni trditvi nasprotuje. Vsaka stran ima tri govorce, vsak od njih ima en govor. Govori zagovorniške in negacijske skupine si izmenjaje sledijo (najprej prvi govor zagovorniške strani, nato prvi govor negacijske, sledi drugi govor zagovorniške strani ...).

Ne sledijo si nujno takoj, saj ima vsaka stran na voljo deset minut časa za pripravo na svoje govore. V praksi je to videti tako, da prvi govorec zaprosi negacijsko stran za na primer dve minuti pripravljalnega časa in preostala dva govorca imata na voljo še osem minut, ki si jih lahko poljubno razdelita med seboj. Poleg tega je pomemben del formata tudi tako imenovano navzkrižno spraševanje, ki sledi vsakemu od prvih in drugih govorov. Navzkrižno spraševanje je razloženo na koncu poglavja, čas za pripravo, ki je na voljo ekipi, pa se lahko nameni tudi pripravi na navzkrižno spraševanje.

Prva govora na vsaki strani sta dolga pet minut, vsi ostali govori pa so dolgi štiri minute.

VLOGE GOVORCEV

Pomembna značilnost debatnega formata Karla Popperja je, da morajo biti vsi argumenti prvič predstavljeni v prvem govoru na vsaki strani. Argumente je sicer mogoče nadgraditi v drugem govoru, tretji govor pa je namenjen izključno povzemanju debate in negaciji. Vloge prvih govorcev se nekoliko razlikujejo glede na zagovorniško in negacijsko stran, drugi in tretji govori pa se po svoji vlogah glede na stran ne razlikujejo, zato so v nadaljevanju opisani skupaj.

PRVI GOVOR ZAGOVORNIŠKE STRANI

Uvod	Govorec ali govorka s kratkim uvodom – ki je lahko tudi anekdota, navajanje statistike ali osebna zgodba – pojasni, zakaj je debatna trditev pomembna. Namen uvoda je nakazati argumentacijsko linijo zagovorniške strani in pri poslušalcih vzbuditi zanimanje za govor.	Do 30 sekund
Definicija	Podaja se definicija pojmov ali izrazov v debatni trditev.	Do 30 sekund
Model (oziroma plan ali načrt)	Kadar gre za debatno trditev politik, mora govorec ali govorka podati razlago, kako bo konkretna politika videti v praksi (kdo bo ukrep izvajal, kako so kaznovani tisti, ki ukrepa ne upoštevajo ...), ter tudi prepoznati »problem«, ki ga debatna trditev rešuje.	Do 30 sekund
Kriteriji	Govorec ali govorka pojasni, katera je glavna vrednota, za katero se njegova oziroma njena stran zavzema, in na podlagi katerega kriterija namerava njegova oziroma njena stran zmagati debato (na primer varstvo okolja ali večja materialna blaginja prebivalstva). Vzpostavitev kriterija sicer ni obvezna, vendar pogosto pripomore k večji jasnosti zagovorniškega predmeta.	10 sekund
Najava argumentov	Vnaprej se najavijo argumenti (»Najprej bom predstavila argument o preprečevanju korupcije, nadaljevala bom z argumentom o tem, kako bo naš model pripeljal do večje stopnje samooskrbe.«).	10 sekund
Razlaga argumentov	Govorec ali govorka predstavi argumente.	Do 2 minuti na argument
Zaključek	Predstavijo se glavni poudarki govora. Za boljši retorični učinek se govor lahko zaključi s citatom ali anekdoto.	Do 30 sekund

PRVI GOVOR NEGACIJSKE STRANI

Uvod	Govorec ali govorka s kratkim uvodom – ki je lahko tudi anekdota, navajanje statistike ali osebna zgodba – pojasni, zakaj je nasprotovanje debatni trditvi pomembno. Namen uvoda je nakazati argumentacijsko linijo negacijske strani in pri poslušalcih vzbuditi zanimanje za govor.	Do 30 sekund
Odziv na definicijo in model	Negacijska skupina ima možnost razširiti ali zavrniti definicije, ki jih je podala zagovorniška stran. Zavrne naj jo le v primeru, da je podana definicija nepravilna oziroma ne omogoča uravnotežene debate. Kadar se opozicijska stran odloči za zavrnitev definicije, mora tudi pojasniti, zakaj se ji zdi definicija neustrezna. Če prvi govorec ali govorka ne zavrne definicije, to zaveže celotno opozicijsko stran, da se z definicijo strinja. Podobno velja za odziv na model: če opozicija misli, da je model neizvedljiv ali nejasen, mora to vzpostaviti v prvem govoru.	Do 1 minute
Kriteriji	Govorec ali govorka pojasni, katera je glavna vrednota, za katero se njegova oziroma njena stran zavzema, in na podlagi katerega kriterija namerava njegova oziroma njena stran zmagati debato (na primer varstvo okolja ali večja materialna blaginja prebivalstva). Vzpostavitev kriterija sicer ni obvezna, vendar pogosto pripomore k večji jasnosti zagovorniškega predmeta.	10 sekund
Najava argumentov	Vnaprej se najavijo argumenti (»Najprej bom predstavila argument o preprečevanju korupcije, nadaljevala bom z argumentom o tem, kako bo naš model pripeljal do večje stopnje samooskrbe.«).	10 sekund
Razlaga argumentov	Vnaprej se najavijo argumenti (»Najprej bom predstavila argument o preprečevanju korupcije, nadaljevala bom z argumentom o tem, kako bo naš model pripeljal do večje stopnje samooskrbe.«).	10 sekund
Zaključek	Predstavijo se glavni poudarki govora. Za boljši retorični učinek se govor lahko zaključi s citatom ali anekdoto.	Do 30 sekund

DRUGI GOVOR ZAGOVORNIŠKE IN NEGACIJSKE STRANI

Uvod	Kratek uvod, v katerem se poudari argumentacijska linija lastne strani in najavi vsebina govora.	Do 30 sekund
Zavračanje argumentov nasprotne strani	Govorec ali govorka zavrne argumente, predstavljene na nasprotni strani. To stori tako, da pove bistvo predstavljenih argumentov, pove, zakaj se z argumenti ne strinja oziroma zakaj so nepomembni ali manj pomembni od argumentov na lastni strani, in poda razlago za te trditve.	Do 2 minuti
Ponovna vzpostavitev argumentov lastne strani	Ponovno se vzpostavijo argumenti, ki so bili že predstavljeni v prvem govoru na isti strani. Dodajo se lahko analiza, tehtanje ali novi primeri.	Do 2 minuti
Zaključek	Govorec ali govorka povzame svoj govor in ponovno predstavi najpomembnejše poudarke.	Do 30 sekund

Zavračanje in ponovna vzpostavitev argumentov se lahko zgodita tudi v obrnjenem vrstnem redu, prav tako so lahko posamezne negacije vključene v ponovno vzpostavitev argumentov. To seveda pomeni, da mora govorec ali govorka dodatno paziti, da bo struktura govora kljub dodatni kompleksnosti še vedno jasna.

TRETJI GOVOR ZAGOVORNIŠKE IN NEGACIJSKE STRANI

Uvod	Kratek uvod, v katerem se poudari argumentacijska linija lastne strani ter najavi vsebina govora.	Do 30 sekund
Analiza debate	Naloga tretjega govorca oziroma govorka je povzeti najpomembnejše prispevke obeh ekip in pokazati, zakaj je lastna stran zmagovalna. Govorec oziroma govorka se mora navezati na že predstavljene argumente in utemeljiti, zakaj so ti argumenti še vedno pomembni v debati. Dokler je govor jasno strukturiran, je tretji govorec oziroma govorka relativno svobodna pri izbiri načina analiziranja debate. Odloči se lahko na primer za predstavitev posameznih trkov, predstavi kronološki pregled debate ali pa razdeli svoj govor na zavračanje in ponovno vzpostavitev lastnih argumentov. Dovoljeni so novi odzivi oziroma negacije ter tudi nove analize že predstavljenih argumentov.	Približno 3 minute
Zaključek	Govorec ali govorka povzame svoj govor in celotno lastno stran. To je zadnja možnost vplivati na sodnike in na publiko, zato je zaključek tretjega govora izredno pomemben.	Do 30 sekund

Zavračanje in ponovna vzpostavitev argumentov se lahko zgodita tudi v obrnjenem vrstnem redu, prav tako so lahko posamezne negacije vključene v ponovno vzpostavitev argumentov. To seveda pomeni, da mora govorec ali govorka dodatno paziti, da bo struktura govora kljub dodatni kompleksnosti še vedno jasna.

NAVZKRIŽNO SPRAŠEVANJE

Navzkrižno spraševanje je del debate, v katerem debater ali debaterka ene strani postavlja vprašanja debaterju ali debaterki na nasprotni strani, ta pa na vprašanja odgovarja. Čas izmenjave je omejen na dve minuti. Priporočamo, da je vsaj nekaj vprašanj pripravljenih vnaprej, postavljena pa naj bodo z namenom pridobiti pojasnila, kadar je nekaj v predmetu nasprotne strani nejasno, oziroma opozoriti na napake v logičnem sklepanju ali na nekonsistentnost nasprotne strani ali pa pridobiti odgovore, ki koristijo debatnemu predmetu ekipe, ki postavlja vprašanja.

Navzkrižno spraševanje se v debati zgodi štirikrat. Po končanem prvem govoru zagovorniške strani istemu govorniku ali govornici vprašanja postavlja tretji govorec ali govorka negacijske strani. Po prvem govoru negacijske strani vprašanja postavlja tretji govorec ali govorka zagovorniške strani in po drugem govoru na vsaki strani vprašanja postavlja prvi govorec ali govorka nasprotni strani.

Rok Hafner

DEBATNI PRIMER: OSNOVNA ŠOLA, DEBATNI FORMAT KARLA POPPERJA

Trditev: Država bi morala omejiti porabo energije na posameznika.

DEFINICIJE

Energija:

- Pojem energija se nanaša na vso energijo, ki jo posamezniki uporabljamo – torej na primer elektriko za gretje stanovanja in gretje vode, plin za kuhanje, gorivo za prevoz.
- Energija nastaja iz različnih energijskih virov. Največ energije pridobimo iz fosilnih goriv, jedrskih elektrarn in hidroelektrarn.

KONTEKST

Koliko energije trenutno porabljamo:

- V Sloveniji porabimo 82 kilovatnih ur na prebivalca na dan, v gospodinjstvih daleč največ za ogrevanje in gretje tople vode (vir 2).
- Podobne podatke najdemo tudi v drugih državah Evropske unije.

KAJ JE PROBLEM?

- Ljudje porabimo preveč energije, in to kar 58 odstotkov preveč (v primerjavi s tem, koliko bi jo lahko, da bi še vedno normalno živeli).
- Energije, pridobljene iz neobnovljivih virov, porabimo kar 40 odstotkov več kot energije, pridobljene iz obnovljivih virov.
- Oboje skupaj privede do dejstva, da v Sloveniji vsako leto povzročimo skoraj 9 ton izpustov toplogrednih plinov na osebo. Za omejitev nevarnih posledic podnebnih sprememb bi morali izpuste zmanjšati na manj kot 2 toni na osebo. Naše izpuste presežemo kar za petkrat (vir 1).

ZAGOVORNIŠKA STRAN – AFIRMACIJA:

Stališče v debati je, da:

1. ljudje porabimo preveč energije, kar škoduje okolju in posledično vsem ljudem, med katerimi smo tudi sami,
2. je obveznost države, da zaščiti nas in druge ljudi, zato mora omejiti preveliko porabo energije, zato zagovarjamo zmanjšanje/omejitev porabe energije na posameznika.

KAKO BI BILA VIDETI OMEJITEV PORABE ENERGIJE NA POSAMEZNIKA (MODEL)?

Problem prevelike porabe energije bi rešili tako, da bi država omejila porabo energije na posameznika. Kako bi to storila?

Država izračuna povprečno potrebno porabo energije na posameznika na mesec in to postavi kot osnovno mejo omejitve porabe energije, potem pa se dovoljena poraba energije vsako leto zmanjšuje po oceni strokovnjakov v državi.

(Komentar: Povprečna poraba energije pomeni zmanjšanje porabe energije za veliko ljudi, a ker to verjetno ne bo dovolj za zmanjšanje porabe energije za toliko, kot jo moramo, da pomagamo okolju, bi dopuščali možnost, da država vsako leto zmanjša dovoljeno porabo energije – s tem ljudem damo dovolj časa za prilagoditev, hkrati pa tudi vedno bolj pomagamo okolju.)

1. V porabi je upoštevana vsa energija, ki jo posameznik porabi – za prevoz, kuhanje, gretje ...
2. Poraba energije je omejena na posameznika odvisno od starosti, službe in velikosti stanovanja.
3. Ko posameznik preseže določeno omejitev, mora prenehati uporabljati energijo (npr. ne sme več uporabljati avtomobila, ne sme več uporabljati gospodinskih aparatov).
4. Če tega ne naredi, za prvi prekršek dobi zgolj opozorilo, pozneje pa mora za vsako nadaljnjo porabo plačati visoko kazen državi, ki ta denar nameni okoljevarstvu (na primer za vlaganje v gradnjo sončnih celic, vetrnic ...).

(Komentar: Kazni bi se uveljavile šele po pol leta, da ljudem damo vsaj nekaj časa za prilagoditev, prva kazen tudi ni stroga – je le opozorilo, šele potem začnemo z visokimi kaznimi, da ljudi prepričamo v spoštovanje zakona.)

ARGUMENT 1

Poraba energije škoduje okolju, zato jo moramo začeti porabljati manj.

V tem argumentu vam bomo dokazali, da poraba energije škoduje okolju in da je najboljša možna rešitev, da zmanjšamo individualno porabo energije.

Kako poraba energije škoduje okolju?

Dandanes uporabljamo največ energije, pridobljene iz neobnovljivih virov energije, ker je ta energija 1) najcenejša za pridobivanje in 2) jo je mogoče pridobiti veliko, saj imamo trenutno na voljo še dovolj nafte in zemeljskega plina. Poleg tega daje podjetjem visoke dobičke.

Neobnovljivi viri energije so slabi, saj z njimi v procesu pridobivanja in kurjenja v ozračje spuščamo škodljive pline.

Ti okolju škodujejo, ker:

1. Približno dve tretjini globalnih izpustov toplogrednih plinov sta povezani z zgorevanjem fosilnih goriv za pridobivanje energije, potrebne za ogrevanje, elektriko, promet in industrijo. V Evropi se največ toplogrednih plinov sprošča v ozračje z energetskimi procesi, ki so bili leta 2015 vir 78 odstotkov vseh izpustov v Evropski uniji (vir 6).

Posledica kopičenja toplogrednih plinov v ozračju je učinek tople grede, toplota je ujeta v Zemljini atmosferi, naše ozračje se segreva.

2. Onesnažujejo zrak: Agencija Republike Slovenije za okolje za zadnji dve zimi navaja presežene vrednosti 24-urnih mejnih koncentracij nevarnih delcev PM₁₀, ki so posledica onesnaževanja zaradi ogrevanja in prometa. Za varovanje zdravja ljudi je določena zgornja koncentracija nevarnih delcev PM₁₀ na vrednost 50 µg/m³ in je lahko presežena največ 35-krat v koledarskem letu. Zadnji dve zimi smo več kot 35-krat v letu zabeležili

presežene vrednosti delcev PM10 v številnih slovenskih mestih: Ljubljani, Mariboru, Celju, Murski Soboti, Novem mestu, Zagorju in Hrastniku (vir 7).

Onesnaženost zraka med drugim pripomore tudi k zakisovanju, izpostavljanju kislim padavinam s čezmerno vsebnostjo žveplovih in dušikovih spojin, kar negativno vpliva tudi na rastline in živali.

Z zmanjšanjem porabe energije in posledično tudi proizvodnje energije, saj se podjetjem preprosto ne bo splačalo proizvajati energije, ki je nihče ne bo smel kupovati, bomo manj škodovali okolju, saj bomo vanj izpuščali manj nevarnih plinov in delcev. Ker nam je mar za okolje in ker ne želimo živeti v svetu, kjer je temperatura previsoka za popoldanske sprehode ali zimske smučarske počitnice, menimo, da bi morali omejiti porabo energije na posameznika.

Zakaj je to edina možnost? Ker država s tem, da omeji individualno porabo energije, prisili k zmanjšanju porabe vse prebivalce, ne samo tiste, ki nočejo plačati preveč za energijo, ali tiste, ki jim je mar za okolje. Samo če bomo vsi prispevali dovolj, lahko rešimo okolje.

PODALJŠEK ARGUMENTA (V DRUGEM AFIRMACIJSKEM GOVORU):

Ker se zavedamo, da ljudje ne moremo preživeti brez energije, pa menimo, da nam zmanjšanje energije tudi omogoči prehod na obnovljive energetske vire.

Od energije, ki jo v Sloveniji trenutno porabimo, je 17 odstotkov energije pridobljenih iz obnovljivih virov, 22 odstotkov pa iz jedrske energije. Skupaj torej uporabimo kar 39 odstotkov energije, pridobljene iz virov, ki okolju škodujejo veliko manj kot neobnovljivi viri energije (vir 5).

Za ilustracijo – postavev ene vetrnice za pridobivanje vetrne energije ali izgradnja ene jedrske elektrarne škodujeta okolju veliko manj kot nenehno izkopavanje in zgorevanje premoga za pridobitev energije. Menimo, da ko bosta poraba energije in posledično potreba po energiji nižji, se bo podjetjem bolj izplačalo pridobivati energijo iz obnovljivih virov, čeprav so ti lahko manj zanesljivi (ker na primer niso vsi dnevi v letu sončni), saj bodo zdaj morali na trg ponuditi manj energije za isto ceno. Torej s tem, da porabimo manj energije, tudi spremenimo interes podjetij, tako da bodo raje pridobivala energijo iz obnovljivih virov energije namesto iz

neobnovljivih. Tudi če nam ne bi uspelo spremeniti obnašanja nekaterih podjetij, je že samo zmanjšanje porabe energije velik prispevek k izboljšanju okolja.

ARGUMENT 2

Omejitev porabe energije pripomore k boljšemu življenju za ljudi.

V tem argumentu bomo dokazali, da ljudje zaradi neomejene porabe energije več časa preživimo v zaprtem prostoru in ne v družbi drugih ljudi.

Vsaj za večino ljudi velja, da si lahko privoščijo vsaj nekaj čezmerne porabe energije, da lahko, na primer, vsak dan polnijo vse elektronske naprave, gledajo televizijo po več ur, preživijo veliko časa na računalniku. Ko ljudem omejimo porabo energije, bodo morali med drugim tudi omejiti čas, ki ga preživijo na elektronskih napravah, saj je to veliko lažje kot na primer omejiti porabo energije za gretje stanovanja in kuhanje. Posledično bodo začeli iskati nove načine zabave, na primer igranje v parku, športne aktivnosti na prostem ali samo druženje s prijatelji na prostoru za piknik. Ob deževnih dneh pa bodo lahko povabili k sebi prijatelje in igrali družabne igre.

Vse to je za ljudi boljše z dveh vidikov: prvič, glede zdravja, saj bo omejitev prisilila ljudi, da več časa preživijo zunaj, in drugič, glede družabnega življenja, saj se bodo ljudje zaradi želje po zabavi več družili med seboj. Oboje pripomore k boljšemu življenju ljudi in zato menimo, da bi država morala omejiti individualno porabo energije.

PODALJŠEK ARGUMENTA (V DRUGEM AFIRMACIJSKEM GOVORU):

Poleg koristi, ki smo jih omenili že v prvem govoru, pa ljudje s temi aktivnostmi tudi prihranijo denar, saj bodo porabljali manj energije. Menimo, da je to zelo dobro, saj prinese ljudem več zadovoljstva. Denar namreč lahko porabijo za kaj drugega, kar si želijo.

To je najbolje doseženo z omejitvijo porabe energije, saj se ljudje navadno sploh ne zavedamo, da porabimo veliko preveč energije in da obstajajo alternative naši porabi.

Na primer, omejitev individualne porabe energije bo ljudi prisilila, da pozimi ne ogrevajo svojega bazena, ampak namesto tega denar porabijo za počitnice v toplicah ali pa za stvari, ki jih bolj potrebujejo. Ali pa bodo prisiljeni v menjavo

oblike prevoza, namesto vožnje z avtom ali celo zasebnim helikopterjem vsak dan bi ljudje bolj verjetno izbrali javni prevoz (vlak), ki je poleg tega, da manj onesnažuje, tudi cenejši.

Zato menimo, da je prisila v manjšo porabo najboljši način za doseganje našega cilja.

ARGUMENT 3

S preveliko porabo energije ljudje škodujemo tako drugim ljudem kot sami sebi, zato bi jo država morala omejiti. Ta argument bo dokazal, da bi država morala poseči v našo pravico do proste porabe energije in omejiti porabo energije, da bi zaščitila tako nas kot druge ljudi, ki jim škodujemo. Ker nam država zagotavlja določeno raven varnosti, s tem da omejuje druge ljudi, da nam ne bi škodovali (npr. prepoveduje krajo, fizično nasilje ...), in nas same, da ne škodujemo sami sebi (npr. s prepovedjo uporabe mamil), ima država tudi edina pravico, da nas omeji, ko škodujemo ali drugim ali sami sebi.

Kako pa se ta ideja varovanja nas in drugih ljudi prenese na porabo energije?

V prvem argumentu smo že dokazali, da prevelika poraba energije škoduje okolju. Škodovanje okolju pa pomeni tudi škodovanje nam in drugim ljudem, saj se vsaka posledica na okolje prenese tudi na nas. Na primer: po podatkih Evropske agencije za okolje je zgorevanje fosilnih goriv pri proizvodnji elektrike, v prometu, industriji in gospodinjstvih eden od največjih onesnaževalcev zraka, kar pripomore k temu, da je okoli 90 odstotkov mestnega prebivalstva izpostavljenega koncentracijam, večjim od mejnih vrednosti kakovosti zraka, ki se štejejo za škodljive za zdravje (vir 3).

V drugem argumentu pa smo povedali, da prevelika poraba energije škoduje tudi nam, saj manj časa preživljamo zunaj in z drugimi ljudmi, to pa sta dve stvari, ki sta nujno potrebni za naše dobro počutje. Poleg tega, da ima država pravico omejiti porabo energije, pa menimo, da ima tudi dolžnost, saj ima edina moč izvajati nadzor nad vsemi ljudmi in jih kaznovati, ko kršijo določeno pravilo. Ta moč daje državi obveznost, da jo uporabi v najboljši interes vseh nas in nas tako zaščiti pred okoljsko krizo.

Podaljšek argumenta (v tretjem afirmacijskem govoru, primer za podkrepitev, kako škodovanje okolju škoduje drugim ljudem).

Poraba energije vpliva tudi na onesnaževanje vode.

Različni problemi v zvezi z izpusti v vodo so povezani z rabo energije. Med glavnimi problemi so razlitja nafte. Pri vseh dejavnostih, ki vključujejo ravnanje z nafto in njenimi derivati, obstaja velika verjetnost razlitja nafte v tla ali vodno telo. Tudi kopanje premoga lahko onesnaži vodo. Zaradi sprememb v nivoju podtalnice, ki jih povzroči rudarjenje, talna voda, ki je sicer neonesnažena, pogosto pride v stik z določenimi mineralnimi snovmi, ki se izcejajo v tla in tvorijo kisli rudarski odtok (vir 4).

Več energije, kot bomo potrebovali, več energije bodo podjetja proizvajala, saj bodo poskušala za dobiček zadovoljiti naše potrebe. Zato bo voda vedno bolj onesnažena, če država ne bo omejila naše porabe energije. Onesnaževanje vode škodi tudi nam, saj to na primer pomeni, da bi imeli na voljo manj pitne vode, ki jo nujno potrebujemo za preživetje. Zato menimo, da bi država morala omejiti porabo energije na posameznika.

STRATEŠKI NAPOTKI:

Negacijska stran se bo verjetno strinjala, da poraba energije škoduje okolju, zato sta ključni dve strateški pripombi:

1. Ko opozicijska stran predstavi svoje alternative za rešitev problema, se je najprej treba vprašati, ali alternativ negacijske skupine ne moremo izvajati tudi na zagovorniški strani. Če se rešitvi/rešitve med seboj ne izključujejo, je mogoče reči, da jih lahko izvajamo tudi na afirmacijski strani.
2. Veliko časa v govorih bo treba nameniti dokazovanju, zakaj je omejevanje porabe energije na posameznika nujna strategija.

Možna podpora temu je na primer, da:

1. smo ljudje največji porabniki energije. Kar 27 odstotkov energije porabimo v gospodinjstvih in v to ni vključena vožnja z motornimi vozili (vir 11);
2. prostovoljno ljudje ne bomo zmanjšali porabe energije. Poleg tega, da tega ne delamo trenutno, je razlog za to tudi, da se v veliki večini primerov sploh ne zavedamo, da porabljamo preveč energije, saj se nam zdi vsa poraba popolnoma normalna;

3. je bolje omejiti porabo energije kot ponudbo energije zaradi vpliva na cene energije. Namreč, če omejimo ponudbo energije in poraba ostane enaka, bodo podjetja dvignila cene in energijo, tudi za najnujnejše stvari (kuhanje, gretje vode, gretje stanovanja), bi si lahko privoščili samo najbogatejši.

Če omejimo porabo energije, se zmanjša potreba po njej, ljudje ne tekmujejo za energijo (z vidika, kdo lahko več ponudi za njo), ker je na trgu dovolj energije.

Tudi če podjetja zmanjšajo proizvodnjo energije (kar želimo, da naredijo, saj to pripomore k zmanjšanju onesnaževanja okolja), si je ne morejo privoščiti zmanjšati toliko, da bi bila ponudba manjša kot poraba, ker drugače ne bodo pridobili dobička. Tako bo na naši strani cena v najslabšem primeru takšna, kot je sedaj, v najboljšem pa se bo znižala, saj bodo podjetja vsaj nekaj časa proizvajala/imela na zalogi več energije, kot jo bomo posamezniki smeli porabljati.

OPOZICIJA/NEGACIJSKA STRAN:

Stališče v debati/Kaj mi zagovarjamo namesto omejitve porabe energije na posameznika?

Strinjamo se, da obstaja problem globalnega segrevanja in da je trenutna poraba energije vsaj delno kriva za to, a menimo, da pri tem ne smemo kriviti posameznika. Ponuditi moramo boljše rešitev, osredotočeno na obremenitev države in velikih energetskega podjetij, zato predlagamo:

1. promoviranje porabe in proizvodnjo obnovljivih virov:
 - S promoviranjem bi vse države ozaveščale državljane o tem, da je poraba energije, pridobljene iz obnovljivih virov, boljša zanje in za naslednje generacije,
 - država bi vlagala denar v obnovljive vire, ponujala subvencije tovarnam, ki jih proizvajajo ..., kar bi dovolilo pridobivanje več energije iz obnovljivih virov in tako njihovo nižjo ceno;
2. zmanjšanje uporabe neobnovljivih virov v proizvodnji:
 - povišali bi davek na proizvodnjo neobnovljivih virov in zvišali ceno energije, pridobljene iz neobnovljivih virov; podjetja, ki pridobivajo energijo iz neobnovljivih virov, bi torej morala plačevati več denarja državi;

3. izobraževanje o porabi energije in varčevanju:
 - kot že sedaj v osnovni šoli, kjer otroke učimo o ugašanju luči in podobnem;
 - informacije in diskusije o tem, zakaj je to pomembno.

ARGUMENT 1

Ljudje niso krivi za preveliko porabo energije, zato je moralno sporno omejiti porabo energije na posameznika.

Razlog, zakaj porabljamo veliko energije, ni, ker jo želimo porabljati toliko, temveč ker naše okoliščine zahtevajo, da jo.

Ljudje odštevajo velik del svojega dohodka – povprečna oseba na primer odšteje 14 evrov na dan za energijo, na mesec je to več kakor 400 evrov, letno pa skoraj 5000 evrov. To so stroški, ki si jih vsaj večina ljudi želi zmanjšati, zato energije ne zapravljamo iz veselja (vir 8).

Trenutno so za problem, to je za veliko porabo energije, pridobljene iz neobnovljivih virov, torej kriva podjetja, ki želijo iz prodaje energije ustvarjati dobiček, in pa država, ki ne ponuja dovolj olajšav ljudem. Ne moremo kriviti ljudi, ki delajo od doma in zato porabijo več energije, ali tistih, ki kupujejo najcenejšo možno energijo, ki je trenutno energija, pridobljena iz nafte ali zemeljskega plina, ker nimajo dovolj denarja, da bi si privoščili energijo iz zelenih virov.

Tudi ljudi, ki se vozijo z zasebnimi jahtami in helikopterji, ne moremo kriviti za preveliko porabo energije, saj samo uživajo v tistem, kar jim je bilo dano. Čeprav imajo možnost zamenjave z obnovljivimi viri energije, niso oni krivi, da izbirajo najcenejšo možnost – za to so še vedno kriva podjetja, ki ponujajo večinoma neobnovljive vire energije, da si s tem povečajo dobiček.

(Komentar: to v največji možni meri odgovarja na standardni afirmacijski argument »Ljudje so krivi za preveliko porabo energije«, saj odgovori tudi na ekstremne primere, ko bi ljudje lahko zmanjšali porabo energije.)

Ljudje se samo prilagajamo stanju, ki nam je dano, in nimamo velikega vpliva nanj, zato je nepoštena omejitev porabe, ki jo sprejme država, namesto da bi sama

naredila nekaj za boljšo skupno prihodnost vseh. Zakaj se nam naša rešitev zdi boljša?

Naša rešitev ne prenaša bremena za reševanje okolja na ljudi, temveč na državo in na podjetja, ki že tako ustvarjajo preveč dobička z izkoriščanjem ljudi, ki nujno potrebujejo energijo.

Mi torej krivimo akterje, ki:

1. so zmožni narediti več kot ljudje, saj imajo več denarja za drugačno ravnanje;
2. so odgovorni za podnebne spremembe bolj kot sami ljudje, saj sprejemajo odločitve, na katere ljudje nimajo nič ali skoraj nič vpliva.

Zato moramo okoljski problem reševati na drugačen način, ne pa z omejevanjem individualne uporabe energije.

Podaljšek argumenta (v drugem negacijskem govoru, primer za ilustracijo moči podjetij):

Medtem ko je vlada ocenila, da kar 710.000 upravičencev potrebuje pomoč pri plačevanju položnic za energijo (vir 9), so podjetja v tem sektorju poročala o visokih dobičkih. Na primer, delnice Chevrona so poskočile za 44 odstotkov, delnice Exxon pa za 69,8 odstotka (vir 10).

Ljudje, ki so od energije odvisni za preživetje, delo in šolanje od doma, pa tudi za zabavo, nimajo druge izbire, kot da plačajo višjo ceno. Na afirmacijski strani hočejo prav te ljudi kriviti za podnebne spremembe in energetske krize, mi vam pravimo, da so kriva podjetja, ki ustvarjajo dobiček na račun od energije odvisnih ljudi, in država, ki ne vlaga dovolj v zeleno tranzicijo. Naša rešitev pa ne bremeni ljudi, temveč spodbuja podjetja, da se osredotočijo na zeleno proizvodnjo ter tako rešijo problem okoljske krize.

ARGUMENT 2

Z omejitvijo porabe energije na posameznika bo okoljevarstvo izgubilo podporo ter tako imelo manj moči pomagati okolju.

Ljudje reševanje okoljske krize (globalnega segrevanja, podnebnih sprememb) logično povezujejo z okoljevarstvom in zelenimi politikami države ter okoljskimi gibanji. Če bo rešitev okoljske krize temeljila neposredno na ramenih ljudi, se bodo po našem mnenju ljudje uprli in zato manj verjetno podprli zeleno politiko. To škodi vsem poskusom reševanja okoljske krize, ki za uspeh nujno potrebujejo podporo ljudi.

Zakaj ljudem individualna omejitev energije ne bi bila všeč?

1. Ljudje se nočejo odpovedovati stvarem, ki so jih navajeni. Individualna omejitev energije pomeni, da mora večina ljudi zmanjšati porabo energije pri nujnih ali manj nujnih zadevah:
 - ljudje se v veliki večini primerov ne bodo odpovedali nujnim stvarim (kot so kuhanje, gretje vode in stanovanja), temveč tistim, ki jih počnejo za zabavo, kot so gledanje televizije in igranje igrice na računalniku;
 - nekateri pa ne morejo zmanjšati porabe energije samo z odpovedovanjem – na primer, če delamo doma, porabimo veliko energije že samo za polnjenje računalnika, če temu prištejemo še kuhanje kave, kosila, pomivanje posode in pranje perila, pa skoraj gotovo presežemo postavljeno omejitev, zato se bodo nekateri morali odpovedati nujnim stvarim.
2. Ljudje nočejo biti nadzorovani:
 - za analogijo lahko navedemo nedavni primer epidemije COVID-19, kjer je kar nekaj ljudi videlo obveznost potrdila PCT kot kontrolo nad njihovim življenjem in so se temu upirali;
 - podobno se lahko zgodi tudi z omejitvijo individualne porabe energija, ki predstavlja nadzor nad velikim vidikom njihovega življenja – katera sredstva uporabljajo za prevoz, koliko časa gledajo TV, kolikokrat na teden kuhajo ...

Kot smo povedali prej, ljudje povezujejo omejevanje porabe energije tudi z okoljskim gibanjem, tudi če to ni nekaj, kar so aktivisti neposredno podprli. Zato bo po sprejetju afirmacijskega ukrepa vedno manj ljudi podpiralo okoljsko gibanje, ki bo s tem imelo manj podpore. Hkrati bodo imele manj podpore tudi vse stvari, ki jih zagovarjajo, kar pomeni, da bodo spremembe v prihodnosti, na primer več vlaganja v zeleno energijo, aktiven prehod na energijo, pridobljeno iz obnovljivih virov, večja uporaba javnega prevoza in podobno, tako težje sprejete.

Okoljsko gibanje, zelena prihodnost, obnovljivi viri in druge rešitve morajo nujno imeti podporo, saj za prehod v zeleno prihodnost potrebujemo več kot samo en zakon, ki bo delno omejil posameznike, kajti, tudi če bo zakon popolnoma učinkovit, bodo še vedno obstajali problemi (npr. pridobivanje energije iz neobnovljivih virov, prevelika poraba energije v podjetjih ...). Torej bo omejitev individualne porabe energije dolgotrajno boju za okolje in zeleno prihodnost prinesla več škode kot koristi.

Primerjalno je tako naša rešitev boljša, saj ne obremenjuje ljudi in bodo zato ti tudi v prihodnosti raje podpirali okoljska gibanja in spremembe, ki jih predlagajo.

Podaljšek argumenta (v drugem negacijskem govoru):

Za sprejetje zelenih politik pa potrebuje podporo tudi država, in ne samo okoljsko gibanje. Okoljsko gibanje lahko s podporo zbere dovolj podpisov za peticijo, predlog ali referendum, ne more pa sprejeti zakona, to lahko naredi le država.

Zakaj država potrebuje podporo? v demokratični državi, kjer volitve v državni zbor potekajo vsake štiri leta, morajo poslanci imeti podporo prebivalstva, da bodo lahko izvoljeni na naslednjih volitvah. Zato v veliki meri sprejemajo odločitve, ki so v interesu večine. Če okoljevarstvo ne bo v interesu državljanov, tudi država ne bo imela interesa sprejeti kakršnegakoli okolju prijaznega zakona. To je lahko škodljivo, ker škodovanje okolju ne uničuje samo naše narave, ampak tudi nas – negativno vpliva na naše zdravje, na paleto stvari, ki jih lahko v naravi počnemo, na našo prehrano.

Zakaj država ne bo imela podpore? Poleg razlogov, naštetih v prvem govoru (odpovedovanje stvarem, ki smo jih navajeni, in odpor proti nadzoru), bodo ljudje izgubili zaupanje v okoljevarstvo in okoljevarstvene zakone, ki jih sprejme država, ker bodo verjetno videli, da sam ukrep zmanjšanja individualne energije ne more ustaviti globalnega segrevanja. Torej bodo ljudje menili, da se odpovedujejo porabi energije samo zato, da je videti, kot da država dela nekaj v zeleni smeri, čeprav v resnici nima namena rešiti problema. To pomeni, da bodo veliko manj naklonjeni dodatnim rešitvam, ki jih bo ponudila država.

Ker torej želimo, da ljudje še naprej podpirajo okoljevarstvo, nočemo, da rešitev neposredno obremeni njih, pač pa druge akterje.

Primeri za ilustracijo upora ljudi proti podobnim spremembam

- rumeni jopiči v Franciji
(več o tem: https://sl.wikipedia.org/wiki/Gibanje_rumenih_jopi%C4%8Dev).

Strateški napotki:

Negacijska stran se strinja z dejstvom, da je okoljska kriza problem, zato je fokus debate na dokazovanju, da je predlog afirmacijske strani slab, torej prinaša več škode kot koristi. Na to je treba paziti ne samo v argumentih (iz katerih je to sicer že razvidno), temveč tudi pri negaciji, ki torej problema ne sme zavračati.

To je pomembno tudi, ker afirmacijska stran lahko napade ekskluzivnost rešitev negacijske strani in reče, da jih je mogoče uporabiti poleg omejitve individualne porabe energije. Tudi če to afirmacijski strani uspe dokazati, še vedno lahko izgubi debato, če negacijska stran dokaže škodo, saj je potem razlika med stranema v debati samo v tem, kje se omejuje individualna poraba energije.

Vseeno pa je treba rešitve braniti:

1. dokaže se lahko, da so medsebojno izključujoče z rešitvijo afirmacije (ker so predrage, ni politične podpore za oboje ...);
2. dokazati je treba, da rešitve dobro rešujejo problem – samo dokazovanje, da je negacijska rešitev slaba (ima določene škode), ne pomeni, da je alternativa avtomatsko boljša/ne bo nujno dovolj za zmago debate.

MOŽNI TRKI v DEBATI:

1. Kdo je odgovoren za okoljske spremembe in koga mora rešitev bremeniti?
2. Ali omejitev porabe energije na posameznika prinese več škode ali koristi za okoljevarstvo?
3. Ali omejitev porabe energije na posameznika prinese več škode ali koristi za posameznika?

Ana Mencin

VIRI

Vir 1:

<https://www.umanotera.org/podnebne-spremembe/kaj-lahko-storimo-sami/>

Vir 2:

<https://www.esvet.si/energija/koliko-energije-porabimo-v-sloveniji>

Vir 3:

<https://www.eea.europa.eu/sl/themes/air/intro>

Vir 4:

<https://www.eionet.europa.eu/gemet/sl/concept/2833>

Vir 5:

<https://www.i-energija.si/ienergija/energetika-v-sloveniji-in-svetu-statistika/>

Vir 6:

<https://www.eea.europa.eu/publications/signals-2017/>

Vir 7:

<https://www.varcevanje-energije.si/okolje-in-zdravje/zeleni-viri-energije-in-omejevanje-podnebnih-sprememb.html>

Vir 8:

<https://www.varcevanje-energije.si/aktualne-novice/cena-elektrike-2020-drasticno-navzdol.html>

Vir 9:

<https://www.zurnal24.si/pod-streho/varcna-hisa/vlada-bo-placala-80-odstotkov-racuna-za-elektriko-379580>

Vir 10:

<https://www.finance.si/9005362/Energetska-podjetja-objavila-rekordne-dobicke>

Vir 11:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_consumption_in_households

SREDNJEŠOLSKI DEBATNI FORMAT

V debati se soočita dve ekipi, zagovorniška ali propozicijska stran, ki zagovarja debatno trditev, in negacijska stran, ki debatni trditvi nasprotuje. Vsaka stran ima tri govorce, vsak od njih ima en »konstruktiven govor«, poleg tega pa eden od prvih dveh govorcev na vsaki strani poda tudi zaključni govor. Konstruktivni govori so dolgi sedem (na slovenskih turnirjih) oziroma osem minut (na mednarodnih turnirjih), zaključni govori pa so dolgi štiri minute.

Po koncu prve minute in pred začetkom zadnje minute vsakega od konstruktivnih govorov je nasprotni strani dovoljeno postavljati vprašanja (*points of information*). To lahko stori katerikoli od govorcev med govorom nasprotnika tako, da vstane in reče »vprašanje, prosim«. Oseba, ki ima govor, lahko vprašanje sprejme ali zavrne, med govorom naj bi vsak govorec sprejel najmanj eno vprašanje, v idealnem scenariju pa dva. Vprašanja ne smejo biti daljša od 15 sekund in ni nujno, da so vprašanja, lahko so tudi komentar ali hitra negacija govora v teku. Postavljanje vprašanj je odraz zavzetosti in zanimanja debaterjev za debato – pomembno je, da med vsakim govorom člani nasprotne ekipe postavijo vsaj šest vprašanj, dovoljeno pa jih je postaviti tudi več. Da postavljanje vprašanj ni preveč moteče, naj bo razmik med vsakim postavljenim vprašanjem vsaj 15 sekund.

Konstruktivni govori zagovorniške in negacijske skupine si izmenjaje sledijo (najprej prvi govor zagovorniške strani, nato prvi govor negacijske, sledi drugi govor zagovorniške strani ...), po tretjem govoru negacijske strani je na vrsti zaključni govor opozicije. Zadnji govor v debati je zaključni govor afirmacijske strani.

VLOGE GOVORCEV

Vlogi prvega govora na vsaki strani sta nekoliko različni, medtem ko se vloge preostalih govorov ne razlikujejo glede na zagovorniško in negacijsko stran, zato so v nadaljevanju opisane skupaj.

PRVI GOVOR ZAGOVORNIŠKE STRANI

Uvod	Govorec ali govorka s kratkim uvodom – ki je lahko tudi anekdota, navajanje statistike ali osebna zgodba – pojasni, zakaj je debatna trditev pomembna. Namen uvoda je nakazati argumentacijsko linijo zagovorniške strani in pri poslušalcih vzbuditi zanimanje za govor.	Do 30 sekund
Definicija	Poda se definicija pojmov ali izrazov v debatni trditvi.	Do 30 sekund
Vzpostavitev okvira debate (<i>framing</i>)	<p>Kadar gre za debatno trditev politik, mora govorec ali govorka podati razlago (model), kako bo konkretna politika videti v praksi (kdo bo ukrep izvajal, kako so kaznovani tisti, ki ukrepa ne upoštevajo ...), ter tudi prepoznati »problem«, ki ga debatna trditev rešuje.</p> <p>V debatnih trditvah drugih tipov morajo biti po potrebi vzpostavljeni kriteriji za debato, vzpostavljena primerjava svetov ali opisani interesi akterja.</p>	Približno 1 minuta, odvisno od debatne trditve
Najava argumentov	Vnaprej se najavijo argumenti (»Najprej bom predstavila argument o preprečevanju korupcije, nadaljevala bom z argumentom o tem, kako bo naš model pripeljal do večje stopnje samooskrbe.«).	10 sekund
Razlaga argumentov	Govorec ali govorka predstavi argumente.	2 do 3 minute na argument
Zaključek	Predstavijo se glavni poudarki govora. Za boljši retorični učinek se lahko govor zaključi s citatom ali anekdoto.	Do 30 sekund

PRVI GOVOR NEGACIJSKE STRANI

Uvod	Govorec ali govorka s kratkim uvodom – ki je lahko tudi anekdota, navajanje statistike ali osebna zgodba – pojasni, zakaj je nasprotovanje debatni trditvi relevantno. Namen uvoda je nakazati argumentacijsko linijo negacijske strani in pri poslušalcih vzbuditi zanimanje za govor.	Do 30 sekund
Odziv na definicijo	Negacijska skupina ima možnost razširiti ali zavrniti definicije, ki jih je podala zagovorniška stran. Zavrne naj jo le v primeru, da je podana definicija nepravilna oziroma ne omogoča uravnotežene debate. Kadar se opozicijska stran odloči za zavrnitev definicije, mora tudi pojasniti, zakaj se ji zdi definicija neustrezna. Če prvi govorec ali govorka ne zavrne definicije, to zaveže celotno opozicijsko stran, da se z definicijo strinja.	Do 1 minute
Odziv na okvir debate in po potrebi vzpostavitev alternativnega okvira debate (<i>framing</i>)	Za debatno trditev politike velja podobno kot za definicijo. Če želi opozicija nasprotovati pravičnosti ali izvedljivosti modela, mora to izpostaviti že v prvem govoru. Če gre za katero od drugih vrst debatnih trditev, lahko opozicija sprejme okvir zagovorniške strani, ga razširi (na primer doda dodatni kriterij ali interes akterja) ali pa zavrne.	Približno 1 minuta, odvisno od debatne trditve
Najava argumentov	Vnaprej se najavijo argumenti (»Najprej bom predstavila argument o preprečevanju korupcije, nadaljevala bom z argumentom o tem, kako bo naš model pripeljal do večje stopnje samooskrbe.«).	10 sekund
Razlaga argumentov	Govorec ali govorka predstavi argumente.	2 do 3 minute na argument
Zaključek	Predstavijo se glavni poudarki govora. Za boljši retorični učinek se lahko govor zaključi s citatom ali anekdoto.	Do 30 sekund

DRUGI GOVOR ZAGOVORNIŠKE IN NEGACIJSKE STRANI

Uvod	Kratek uvod, v katerem se poudari argumentacijska linija lastne strani in najavi vsebina govora.	Do 30 sekund
Zavračanje argumentov nasprotne strani	Govorec ali govorka zavrne argumente, predstavljene na nasproti strani. To stori tako, da pove bistvo predstavljenih argumentov, pove, zakaj se z argumenti ne strinja oziroma zakaj so nepomembni ali manj pomembni od argumentov na lastni strani, in poda razlago za te trditve.	Do 2 minuti
Ponovna vzpostavitev argumentov lastne strani	Ponovno se vzpostavijo argumenti, ki so bili že predstavljeni v prvem govoru na isti strani. Dodajo se lahko analiza, tehtanje ali novi primeri.	Do 2 minuti
Zaključek	Govorec ali govorka povzame svoj govor in ponovno predstavi najpomembnejše poudarke.	Do 30 sekund

Zavračanje in ponovna vzpostavitev argumentov se lahko zgodita tudi v obrnjenem vrstnem redu, prav tako so lahko posamezne negacije vključene v ponovno vzpostavitev argumentov. To seveda pomeni, da mora govorec ali govorka dodatno paziti, da bo struktura govora kljub dodatni kompleksnosti še vedno jasna.

TRETJI GOVOR ZAGOVORNIŠKE IN NEGACIJSKE STRANI

Uvod	Kratek uvod, v katerem se poudari argumentacijska linija lastne strani in najavi vsebina govora.	Do 30 sekund
Analiza debate	Naloga tretjega govorca oziroma govorka je povezati najpomembnejše prispevke obeh ekip in pokazati, zakaj je lastna stran zmagovalna. Dovoljeni so novi odzivi oziroma negacije, ne pa tudi nove analize že obstoječih argumentov in novi primeri. Dokler je govor jasno strukturiran, je tretji govorec oziroma govorka relativno svobodna pri izbiri načina analiziranja debate. Odloči se lahko na primer za predstavitev posameznih trkov, predstavi kronološki pregled debate ali pa razdeli svoj govor na zavračanje in ponovno vzpostavitev lastnih argumentov.	Približno 6 minut
Zaključek	Govorec ali govorka povzame svoj govor in celotno lastno stran. To je zadnja možnost vplivati na sodnike in na publiko, zato je zaključek tretjega govora izredno pomemben.	Do 30 sekund

Zavračanje in ponovna vzpostavitev argumentov se lahko zgodita tudi v obrnjenem vrstnem redu, prav tako so lahko posamezne negacije vključene v ponovno vzpostavitev argumentov. To seveda pomeni, da mora govorec ali govorka dodatno paziti, da bo struktura govora kljub dodatni kompleksnosti še vedno jasna.

ZAKLJUČNI GOVORI

Namen zaključnih govorov je povzeti debato, kar je seveda lahko eksplicitno subjektivno, saj je še vedno namen prepričati sodnika, da je ekipa, kateri pripada govorec ali govorka, zmagala debato. Nova analiza ni dovoljena, prav tako ne nove negacije, izjemoma je nekaj novih odzivov (največ ena minuta) dovoljenih v zaključnem govoru zagovorniške strani, saj ta sledi dvema zaporednima govoroma (tretjemu in zaključnemu govoru) negacijske strani. Novi primeri so dovoljeni.

Rok Hafner

DEBATNI PRIMER: SREDNJA ŠOLA, SVETOVNI SREDNJEŠOLSKI DEBATNI FORMAT

Debatna trditev: Verjamemo, da bi morali okoljevarstveni strokovnjaki imeti veto na vso državno zakonodajo, ki ima lahko pomembne okoljske posledice.

DEFINICIJE

Okoljevarstveni strokovnjak:

- je oseba, ki je na področju okoljevarstva dosegla odločevalske pozicije, v družbi pa imajo njena mnenja težo. Predpostavljamo, da ima doktorsko izobrazbo.

Državna zakonodaja:

- so vse investicije, regulacije in zakonodajne spremembe, katerih delovanje/upoštevanje lahko vpliva na okolje (od zapiranja rudnikov do regulacije recikliranja).

Pomembne okoljske posledice:

- so posledice, ki lahko neki ekosistem in njegovo delovanje pomembno spremenijo.

KONTEKST

Kako je to urejeno sedaj:

- Zakon lahko predlagajo poslanci, vlada, državni svet ali pa volivci s 5000 podpisi. Zakon preide v prvo obravnavo, ki se lahko redkih primerih tudi preskoči. Zakoni, ki urejajo javni interes, preidejo v javno razpravo. Državni svet ima veto na zakone, kar jih vrne v obravnavo (vir 1).

PROBLEMI

Kakšni zakoni se sprejemajo:

- V parlamentu namenjajo okoljevarstvenim temam zelo malo časa, hkrati pa lahko vidimo, da imajo nekateri zakoni in akti podporo brez razmisleka o tem, kakšen vpliv bodo imeli na okolje. Denimo, v Sloveniji je bil 30. marca 2021 sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vodah, ki ga je ljudstvo zaradi škodljivosti okolju zavrnilo na referendumu 11. julija 2021 (vir 2).

Koliko vlade izpolnjujejo okoljevarstvene predvolilne obljube:

- Praktično vse stranke na parlamentarnih volitvah naslavljajo okolje vsaj posredno – z investicijskimi predlogi. Okolje je postalo tema, ki se ji ni mogoče izogniti. Na parlamentarnih volitvah leta 2022 je gibanje Mladi za podnebno pravičnost analiziralo okoljevarstvenost volilnih programov vseh potegujočih se strank – le dve sta na lestvici 1–5 dosegli oceno nad 4 (vir 3).

ZAGOVORNIŠKA STRAN/AFIRMACIJA

Stališče v debati

Okoljevarstvo je prioriteta le v besedah – vse drugo delovanje oblasti nakazuje drugače. Menimo, da brez nenehnega nadzora telesa, ki bo imelo moč izničiti zakonodajo, politiki ne bodo zares varovali okolja oziroma tega niso niti zares sposobni narediti, četudi bi si morda želeli.

MODEL (KAKO SE SPREMEMBA UVELJAVI):

1. Strokovnjake bo v komisijo imenoval parlament. Prav zato menimo, da bodo precej nepristranski, hkrati pa tudi menimo, da pristranskost ne bi smela biti prevelika težava – znanost je vseeno objektivna in kot strokovnjaki pač ne bodo mogli zanikati dejstev.
2. Strokovnjaki bodo izbrani samo na podlagi njihovih izkušenj in izobrazbe. Omejeni bodo z mandati, ki so smiselni.
3. Komisija bo stalna, imela pa bo strokovnjake za vsak ekosistem v določeni državi. Poleg tega bodo vključeni tudi strokovnjaki iz socioloških in filozofskih strok.
4. Komisija bo imela vnaprej določene pogoje, pod katerimi lahko poda veto na določeno zakonodajo. Predviden bo tudi postopek obravnave.
5. Komisija bo za svoje odločitve podala jasna in razumljiva mnenja, ki bodo dostopna širši javnosti.

6. Veto bo deloval podobno kot veto državnega sveta v Sloveniji – zakon bo vrnil na začetek zakonodajnega postopka, a za razliko od veta državnega sveta državni zbor ne bo mogel potrditi zakona z absolutno večino. Zadnje besede bodo pri vsakem poskusu imeli strokovnjaki.

ARGUMENT 1

Uvedba veta je nujna za varovanje okolja.

V tem argumentu bomo predstavili tri razloge, zakaj ne gre zaupati le politikom, da bodo za okolje storili vse, kar je treba. S tem bomo dokazali, da je takšna sprememba nujna in edina, ki ima lahko dovolj velik učinek.

Prvič, vprašati se moramo, ali imajo politiki dovolj znanja, da bi lahko presojali o vseh vidikih določene zakonodaje.

- Biti politik je služba kot vsaka druga, izvoljen pa je lahko vsak državljan z zaključeno osnovnošolsko izobrazbo. Poslancev s slednjo izobrazbo v zasedbi parlamenta v času pisanja ni, en poslanec pa ima zaključeno triletno srednje poklicno izobraževanje. Osem jih ima zaključeno gimnazijsko izobraževanje oziroma štiriletne programe srednjega poklicno-tehniškega izobraževanja, srednje tehniško oziroma drugo strokovno izobraževanje. Med tistimi, ki imajo doktorat znanosti, je le ena poslanka, ki je doktorirala iz naravoslovnih ved – pa še ta iz veterine. Od poslancev z doseženo magistrsko izobrazbo jih je pet z naravoslovnim magisterijem (vir 4). Ko govorimo o zakonodaji, je nujno treba vedeti, da so okoliščine posameznih posegov v okolje vedno kompleksne in do neke mere nepredvidljive. Iz tega lahko zaključimo, da velika večina poslancev preprosto nima znanja, s katerim bi lahko polno razsodila o vplivu določene zakonodaje na okolje.

Drugič, vprašati se moramo, ali imajo politiki politično voljo in moč dati okoljevarstvo na prvo mesto.

- Okoljska politika je draga in pogosto nepopularna. Za okolju prijazne investicije je pogosto nujno treba porabiti več proračuna, vendar je na dobičke treba čakati. Okolje pa ni drago le v smislu denarja, pač pa tudi politične priljubljenosti. Čeprav se večina strinja, da se okoljske spremembe dogajajo in da niso pozitivne, se marsikdo ni sposoben odpovedati prijetnosti

neekološkega bivanja. Spomnimo se le fiaska, ko je sedanji predsednik vlade Robert Golob govoril o zmanjšanju porabe uživanja mesa (vir 5). Doseganje vidnih rezultatov pogosto traja več let, politiki pa morajo v svojem razmišljanju dajati prednost kratkoročnim ciljem, ker je zaposlitev politika v svoji srži nestabilna. Zatorej morajo v svojem mandatu narediti vse, kar je mogoče, da bi bili ponovno izvoljeni. Prizadevanje za okolje lahko državo stane nove avtoceste, zapiranje rudnika pa povzroči izgubo delovnih mest. Za varovanje okolja morajo politiki biti pripravljeni narediti *trade-off*, ki pa si ga zaradi nepopularnosti takšnih ukrepov pri ljudeh preprosto ne morejo privoščiti. Prav zato je bila srbska vlada pripravljena dati podjetju Rio Tinto pravice do odprtja rudnika litija – odločitve, ki vodijo v gospodarski razvoj in nova delovna mesta, so preproste in popularne. Ko je srbska javnost izrazila nezadovoljstvo, je vlada le po množičnih protestih prekinila dogovor (vir 6).

Vidimo torej lahko, da politiki nimajo ne znanja in ne moči, da bi lahko zadostno varovali naše okolje. Ker želimo živeti v svetu, kjer pozimi zapade sneg, kjer imajo vsi ljudje dostop do pitne vode, kjer je zrak čist in prihodnost zagotovljena, nam mora biti skrb za okolje na prvem mestu.

Zakaj so torej strokovnjaki edini, ki lahko naredijo spremembo? Videli smo, da politiki sami nimajo ne znanja ne interesa ali politične moči dejansko dati okoljevarstvo na najvišjo prioriteto. Strokovnjaki na drugi strani niso omejeni s ponovno izvolitvijo, saj delo v komisiji niti ni njihova glavna služba. Prav tako lahko predvidevamo, da imajo (glede na izobrazbo in dosežke v svoji stroki) dovolj znanja, da lahko informirano presojujejo o okoljskem vplivu določene zakonodaje.

MOŽEN PODALJŠEK ARGUMENTA (V DRUGEM GOVORU):

Ne samo, da politiki pogosto nimajo znanja, da bi lahko samozavestno presojali, ali bo neka odločitev vplivala na okolje, ampak pogosto, tudi če se z neko zakonodajo ne strinjajo, glasujejo po strankarski liniji. To počnejo iz več razlogov: zanje je učinkoviteje, z odstopanji pa se lahko odtujijo od svojih kolegov in njihove potencialne podpore, podobno velja za donatorje. Nekatere v to prepriča predsednik stranke, spet drugi pa o zakonih (po svoji krivdi ali ne) ne vedo dovolj in zavoljo »varnega glasovanja« glasujejo tako kot strankarski kolegi. V trenutni največji parlamentarni stranki Svoboda je tako neujemanje le 8,2-odstotno, medtem ko je najvišje v stranki NSi, še vedno pa pade pod 30 odstotkov (vir 7). Nazadnje pa nekateri politiki v podnebne spremembe preprosto ne verjamejo ali

pa jim njihova ideologija to preprečuje. Tudi to vodi v glasovanje po strankarski liniji in lahko vodi v popolno zavračanje okoljske problematike, če se na oblasti znajde taka stranka. Vse to so dodatni razlogi, zakaj so politiki neprimerni akterji, da bi jim zaupali popoln nadzor nad našim okoljem.

Na drugi strani strokovnjaki niso obremenjeni z obljubami strankam, ideološkimi predispozicijam in pritiskom donatorjev, saj njihove službe in sloves niso ogroženi.

ARGUMENT 2

Uvedba veta bo zvišala transparentnost v parlamentu in vodila v boljše zakone nasploh.

V tem argumentu bomo pokazali, kako lahko takšna komisija omeji moč lobijev in jasno razkrije skrite interese v zakonodajnem postopku.

Lobiranje je del demokratičnega procesa in ni nujno vedno delo velikih multinacionalk, ki bi rade izkoristile del bogastva neke države. A v tem argumentu bomo govorili točno o teh.

Podjetja precej preprosto kupijo politike, saj:

- financirajo njihove kampanje na volitvah. Kot smo že povedali, je služba politika dokaj nestabilna in za volitve pogosto porabijo precejšnje zneske. Na parlamentarnih volitvah leta 2022 je od strank s podeljenim mandatom najmanj porabila stranka Levica s 133 tisoč evri stroška (vir 8). Donacije pravnih oseb v drugih državah so še pogostejše. Mnogokrat si politik ne bi mogel privoščiti kampanje brez lobista.
- Politiki po končani odločevalski karieri pogosto prestopijo v vode zasebnega sektorja, kjer jih čakata udobno delovno mesto in zgledna plača, čeprav si tega glede na doseženo izobrazbo morda ne zaslužijo. Lahko pa si ju pridobijo z regulacijami, ki gredo na roko podjetjem, poceni pogodbami o uporabi in drugimi ugodnostmi, ki jih je mogoče zapakirati kot razvojne strategije. Tudi če so se politiki iz zasebnega sektorja premaknili v služenje javnemu interesu, so njihove odločitve lahko sumljivo prikladne za tiste, ki jih bodo po štirih letih ponovno zaposlili. Tak primer bi bila razpustitev Ministrstva za okolje in

prostor ter njegova integracija v Ministrstvo za okolje, prostor, in energijo – tri reči, ki po mnenjih mnogih okoljskih aktivistov pač ne gredo skupaj (vir 9).

Kako torej veto zmanjša moč lobijev:

- S tem, da zakonodajo preveri neodvisna komisija strokovnjakov, bo preprosto težje prodati neko zakonodajo kot neodvisno od interesov kapitala. Ko lahko neka zakonodaja preide iz domene parlamenta v roke znanosti, se razkrije sam odločevalski proces. Določeni člani in postavke so lahko preizprašani bolj, kot bi se to lahko zgodilo v parlamentu, kjer so vsi odvisni od naklonjenosti javnosti in kapitala.
- S takim preizpraševanjem se tudi dvigne osebna odgovornost posameznikov v predlagateljskem in odločevalskem procesu. Še posebej je to očitno, ko se izkaže, da neka zakonodaja ne dosega okoljevarstvenih standardov. Takrat se lahko odgovorne preizpraša, njihovi interesi pa so razkriti javnosti.

Tako bodo politiki imeli a) manj interesa podrežati se kapitalu (njihovo razkritje kot osebe, ki ne daje dobrobiti ljudstva na prvo mesto, je slabo za podobo in ponovno izvolitev ter zaupanje vanje) in b) tudi manj možnosti, saj bo več poskusov hitreje razkritih.

MOŽEN PODALJŠEK ARGUMENTA (V DRUGEM GOVORU):

Tak proces standardizira to, da se politikom gleda pod prste.

- S tem bodo zakoni, ki jih predlagajo in uveljavijo, kakovostnejši, saj bo več zakonov pregledal nekdo, ki lahko objektivno presoja in nudi dodatne znanstvene vpogleda v predloge. To je drugače od strokovnih sodelavcev na ministrstvih, saj strokovnjaki niso na plačilni listi politične stranke oziroma trenutne konfiguracije parlamenta, zato nimajo interesa odločevalcem ugajati (kot ga strokovni sodelavci na ministrstvih morda imajo).
- Zaradi te povečane pozornosti in kritičnosti nad zakoni bodo tisti, ki so potrjeni, videni kot bolj legitimni in kredibilni. To pomeni, da bosta samo zadovoljstvo z delom vlade in zaupanje v demokratični proces med ljudmi višja, kar nam je pomembno zaradi ohranjanja zdravja demokracije.

ARGUMENT 3

Uvedba veta bo dala nov zagon civilnim iniciativam.

Argument bo dokazal dve stvari, prvič, zakaj je nujno, da se ne zanašamo na civilno družbo, da bo danes reševala okolje, in drugič, pokazal bo, kako ji lahko omogočimo, da taka postane.

- Civilna družba v svojem trenutnem stanju ni dovolj povezana, pozorna in odločna, da bi ji lahko zaupali tako pomembno nalogo, kot je varovanje okolja. Aktivira se le v primerih, ko je neka predlagana zakonodaja očitno škodljiva, kot smo lahko videli v primeru referendumu za vodo. Večina škode se ne zgodi v grandioznih projektih, pač pa v konsistentnem in pritenem izkoriščanju narave. Vidimo lahko, da tudi individualni akciji vegetarijanstva ljudje niso naklonjeni.
- Kot politiki nimajo znanja, da bi lahko presojali o določenem zakonu.
- Ko strokovnjak deluje znotraj komisije, je objektivni, medtem ko je v javnosti verjetneje, da bo kritiziral zakone, ki jih predlaga sovražna politična stranka.
- Nazadnje, strokovnjaki so za svoje mnenje in veto lahko odgovorni. Vsi vedo, kdo je glasoval in zakaj, medtem pa iste odgovornosti množici ljudi ni mogoče naložiti.

Kako pa lahko veto izboljša aktivacijo javnosti:

- Okoljska vprašanja bodo dobila več pozornosti, saj je veto zakonodaje precej velika in odmevna odločitev, še posebej, če so razlogi nekaj, kar še ni popolnoma sprejeto – varovanje okolja.
- Spodbuja kulturo politične participacije. S tem, da nekdo nenehno opozarja na trenutno dogajanje v parlamentu in ni le novinar, pač pa nekdo, ki je v družbi precej spoštovan, lahko da več pozornosti samemu političnemu procesu. Z uvedbo pomembnega mehanizma, kot je veto, se moč, ki jo imajo posamezniki in množice nad parlamentom, zelo jasno ilustrira, hkrati pa ni le priložnostna, kot so to referendumi in protesti. Gre za nenehno izkazovanje zanimanja za demokratični proces in dokazovanje, zakaj je to pomembno.
- Z mnenji lahko posamezniki izražajo javnost, hkrati pa njihova prisotnost daje okoljskim iniciativam legitimnost, ki je drugače morda ne bi dobile.

Uvedba veta torej da prostor stalni prisotnosti okoljevarstva v zavedanju posameznikov, pokaže načine, na katere lahko posamezniki vplivajo na politiko, in ozavesti, zakaj je to pomembno. Zraven pa še opolnomoči posameznike, da lažje zahtevajo tisto, kar jim pripada.

Strateški napotki:

1. Opozicijska stran se bo verjetno strinjala, da je okoljevarstvo pomembno. Zatorej na tem ni treba porabiti preveč časa. Kar je pomembno, pa je, da se dokaže pomembnost dati prednost okolju nad vsemi ostalimi problematikami – torej, zakaj je varovanje okolja pomembnejše od gospodarske rasti in podobno.
2. Nujno je treba dokazati, da je veto strokovnjakov najboljša rešitev. Pri tem vam lahko pomaga zelo jasna karakterizacija lastnosti in motivacij: strokovnjakov, politikov in javnosti. Pri tem ni dovolj, da pokažete, da so strokovnjaki dobri, ampak da je specifično mehanizem veta tisti, ki lahko reši okolje.

OPOZICIJA/NEGACIJSKA STRAN

Stališče v debati

Za okoljevarstvo se v statusu quo že naredi dovolj, in četudi se ne bi, je uvedba veta slaba za okolje, demokracijo in znanstvenike same.

Od leta 2019 do leta 2020 se je višina investicij v varovanje okolja dvignila za 69 odstotkov, znašala je 412 milijonov evrov. Za 4 odstotke se je zmanjšala količina komunalnih voda in posekanih je bilo 20 odstotkov manj lesa (vir 10).

ARGUMENT 1

Uvedba veta bo slabo vplivala na demokratičnost procesov.

V tem argumentu bomo dokazali, da ima uvedba veta lahko negativne implikacije za demokratičnost procesov.

- V demokracijah se moč družbe preda v roke majhne količine ljudi, ki so volivce prepričali v to, da so vredni zaupanja ter da imajo ideje in ideale, ki bodo družbo izboljšali. Ti izvoljenci so svojemu ljudstvu odgovorni, odstaviti jih je mogoče znotraj parlamenta ali pa jih s položaja spravijo protesti.
- Uvedba veta bi skoncentrirala ogromne količine moči (dobesedno lahko preprečijo investicije in projekte, če se jim zdijo neekološki) v rokah majhnega števila posameznikov, ki na svoje mesto niso bili izvoljeni in zato niso na isti način odgovorni ljudstvu. Gre za uvedbo tehnokracije, ki ljudstvu sporoča, da njihove odločitve in glasovi niso dovolj zaupanja vredni, da nad njimi ne bi bdela komisija, ki si lasti absolutno moč nad zakonodajnim postopkom. Takšen sistem vrednoti znanje nad odgovornostjo in reprezentativnostjo, kar je nasprotje demokratičnih vrednot, ki so jih ljudje navajeni.
- Ker strokovnjaki niso zavezani k javnim razpravam, jih mediji ne spremljajo nenehno, in ker je verjetno, da bodo v podanih mnenjih uporabljali žargon, ki je večini javnosti nerazumljiv, verjamemo, da se bodo ljudje počutili odtujene. To lahko zniža zaupanje v demokratični proces, ljudi pa naredi apatične do njega, saj verjamejo, da tako ali tako ne morejo ničesar spremeniti.

Za ohranjanje demokracije je nujno, da so odločevalci odgovorni ljudem, ki so jih izvolili, in ne le majhni skupini nastavljenih tehnokratov. Takoj, ko ima neka skupina moč zakonodajni postopek prekiniti, se verjetnost civilnih iniciativ in gibanj zmanjša, saj to neha biti državljanska naloga.

Vidimo torej lahko, da uvedba veta omrtviči demokratični proces, ga delegitimira in niža participacijo javnosti. To je posebej slabo, saj menimo, da v družbi vlada konsenz, da jo bomo gradili skupaj. Uvedba veta to ruši, niža zaupanje v zakonodajo in v demokracijo samo. Vse to onemogoča dolgotrajno skrb za okolje, saj okoljska politika postane nepopularna in rušitelj temeljev družbe – zelo preprosto je argumentirati proti njej.

Podaljšek argumenta (v drugem govoru):

Ne samo, da uvedba veta za komisijo strokovnjakov neposredno maje legitimnost demokratičnega procesa, naredi ga manj učinkovitega.

- Že zdaj je pot, da je neki zakon sprejet, precej dolga. Zakon, ki je trenutno najdlje v obravnavi, je Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o Radioteleviziji Slovenija, in to od 13. maja 2022 (vir 11). Strokovnjaki lahko potrebujejo

mesece ali pa celo leta, da lahko ocenijo potencialni vpliv neke zakonodaje na okolje, saj ni nujno, da bodo vse informacije takoj dostopne, morda se bodo morali odpraviti na teren in opraviti raziskave. To bo onemogočilo dolgoročno državno planiranje, načrtovano gospodarsko rast, povrh pa bo onemogočilo vladi, da se hitro odziva na okoljske in druge katastrofe, saj bodo morali zakoni preko telesa, ki ni pod nobenim pritiskom, da bi se odzval takoj.

ARGUMENT 2

Uvedba veta je slaba za strokovnjake in njihov sloves.

Argument bo dokazoval, da bo uvedba veta negativno vplivala na strokovnjake in nižala zaupanje, ki ga ima javnost vanje.

- Strokovnjaki so visoko specializirani za svoje poklice, včasih toliko, da ne morejo videti izven svoje stroke. Prav to neskladje in cincanje med strokami sta med glavnimi razlogi za nezaupanje. Poleg tega zaradi te poklicne deformacije ni niti nujno, da bodo o vsaki zakonodaji odločili dobro. Primer tega lahko vidimo v trenutno še trajajoči zmedi o načrtovani sežigalnici odpadkov v Ljubljani. Zdravniki menijo, da bo taka sežigalnica škodovala zraku in s tem zdravju ljudi, saj bo v ozračje spuščena več delcev, na drugi strani pa se pojavljajo trditve, da je slabše odpadke kar pustiti, saj vplivajo na kakovost tal in lahko onesnažijo podtalnico (vira 12 in 13). Vidimo lahko, da tudi nekdo z leti izobrazbe in izkušenj ni nujno enoten v mnenju z drugimi, podobno izkušenimi strokovnjaki. Vse to vodi v zmedo in polarizacijo družbe, komu gre bolj zaupati.
- Strokovnjaki samo zato, ker so strokovnjaki, še niso imuni na pritiske od zunaj, najsi bo to iz parlamenta, podjetij ali pa od posameznikov. Tudi to, da imajo službo, še ne pomeni, da jih ni mogoče kupiti. Še več, za politika je veliko slabše, če taka informacija pride na plano, medtem ko se lahko strokovnjak le vrne na svoje prvotno delovno mesto. Njihovo delo bo pod večjim nadzorom, hkrati pa bodo pričakovanja glede neke zakonodaje prišla tako iz javnosti kot politike. Zato bi bili znanstveniki lahko bolj naklonjeni temu, da se odločijo, kot hoče javnost, kot temu, kar govori znanost. Politiki so proti temu zavarovani, saj je to del njihovega poklica in so za to usposobljeni.
- Tudi znanstveniki sami imajo svoje politično prepričanje, ki vpliva na njihovo razumevanje znanosti, denimo verni zdravniki.

- Glas strokovnjakov je že tako ali tako načet – vedno več ljudi se nagiba k alternativnemu zdravljenju, med pandemijo Covid-19 pa je nezaupanje v zdravnike naraslo toliko, da je gibanje Resni.ca imelo kandidatko za predsednico države, ki ni končala na zadnjem mestu niti na predzadnjem ne (vir 14).
- Najprej moramo zaupati politikom. Izbrali smo jih ljudje ter odsevajo trenutna zanimanja in tegobe ljudstva. Prav tako so imuni na pritiske javnosti, lobiranju pa se bodo verjetno poskušali izogibati. Poleg tega jim zakone tako ali tako pišejo strokovni sodelavci, ki imajo navadno primerljivo izobrazbo kot strokovnjaki, ki bi imeli veto. Na koncu pa ne smemo izgubiti zaupanja v javnost. Ljudje se pomembnosti okolja zavedajo – to lahko vidimo pri rekordni zavrnitvi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o vodah in množičnih protestih proti Riu Tintu v Srbiji.

Strokovnjaki torej niso tisti, ki bodo zagotovo sprejeli najboljšo odločitev za okolje, hkrati pa jim lahko aktivno vmešavanje v demokratični proces škodi, saj je njihov sloves zaradi krize Covid-19 tako ali tako načet. V vsem tem je nujno, da se strokovnjaki ne naredijo manj kredibilne, saj to niža zaupanje v okoljske spremembe, kar pa naredi vsako delovanje v tej smeri veliko težje. Skrb za okolje mora biti organska, mora priti od ljudi, in da je lahko del trajne politike, jo morajo ljudje zahtevati in se v njenem imenu tudi čemu odpovedati. Pomembno je, da ljudje zaupajo strokovnjakom, saj so ti edini, ki v krizi lahko določijo, kaj je res in kaj ne – te politične moči ne smejo izgubiti zaradi nečesa, kar na koncu ne bi delovalo.

PODALJŠEK ARGUMENTA (V DRUGEM GOVORU):

Pri strokovnjakih samih je nujno treba razmišljati tudi o kontekstu, v katerem razmišljajo.

- Postati strokovnjak na nekem področju je v večini držav težka naloga, ki jo spremljajo leta podplačanega dela. Postati profesorji si večinoma lahko privoščijo le tisti, ki jim ni treba skrbeti za najemnino in stroške življenja, torej ljudje, ki so že precej privilegirani.
- Mislimo, da strokovnjaki ne bodo zmožni pravilno oceniti vseh možnih vplivov neke zakonodaje: morda bodo zavrnilo zakon, ki poceni nafto, ker je to zelo slabo za okolje, ob tem pa ne bodo upoštevali, da si nekateri ne bodo mogli pozimi segreti bivanjskega prostora. Ne razumejo stisk in potreb dejanskih ljudi, ki morda niso vedno v skladu s tem, kar bi bilo okolju najprijazneje.

Vseeno menimo, da bi morale biti osnovne potrebe ljudi izpolnjene, preden se lahko država odloči omejevati porabo fosilnih goriv in podobnega.

Strokovnjaki se zato ne morejo odločati tako, kot bi bilo najbolj v interesu posameznika. Politiki vsaj opravljajo terensko delo, kjer lahko posamezniki apelirajo neposredno. Vse to pri strokovnjakih ni mogoče, zato menimo, da veta, ki lahko popolnoma spremeni življenje državljanov, ne bi smeli imeti.

ARGUMENT 3

Uvedba veta onemogoči vključitev civilne družbe v javni diskurz.

To, da so strokovnjaki čezmerno vključeni v politični proces, bo spremenilo diskurz: s holističnega pogleda na določen zakon, ki se predvsem ukvarja s tem, kako bo nekaj vplivalo na posameznike, se bo diskurz obrnil le k okolju.

- Ljudje imajo občutek, da se odločitve sprejemajo, ne da bi bili sami vprašani, kaj želijo. To se zgodi iz dveh razlogov: zaradi čezmerne moči v rokah strokovnjakov in zaradi odtujenosti strokovnjakov od navadnega človeka.
- Izgubi se glas ljudi, saj se kot zlati standard diskusije in relevantnega mnenja postavi govor strokovnjaka. To je nekaj, kar lahko vidimo že danes – mnenje posameznika ne šteje nič, dokler ta posameznik ni visoko izobražen na tem področju. S tem se izključi participacija ljudi, kar je seveda slabo za legitimnost demokracije in zaupanje v državo.
- Zapre se forum diskusije. Danes strokovnjaki opozarjajo na napake javno: preko medijev in odprtih pisem. Ko se uvede veto, se te diskusije preselijo za zaprta vrata, do katerih imajo dostop le redki izbranci, kar je aktivna izključitev javnosti iz pogovora o spremembah, ki bodo vplivale na vse državljane in tudi tiste, ki se nahajajo na istem kontinentu.
- Jezik, v katerem se govori o okoljskih spremembah, se spremeni: postane bolj tehničen, žargonski. Ja, s tem tudi natančnejši, a zaradi svoje specifičnosti in nedostopnosti odtuji tiste, ki bi se radi le izraževali, in tudi tiste, ki bi drugače sodelovali v pogovoru.

Vse to vodi v odvzem moči ljudstvu, ki se bo od okoljskega vprašanja počutilo odtujeno, če ne celo nezaželeno. Zato je manj verjetno, da se bodo ljudje pripravili čemu odpovedati zaradi okoljskih politik, ne bodo volili strank, ki se

aktivno zavzemajo za okoljevarstvo in na sploh ne bodo verjeli v celoten spekter okoljskih sprememb.

Strateški napotki:

1. Ko dokazujemo škodo demokraciji, nam mora biti nujno jasno, zakaj je demokracija kot taka nekaj, kar je zelo pomembno za delovanje naše družbe. Celó tako pomembno, da je vredno za demokracijo žrtvovati nekaj okolja. Pokazati je treba, da je delujoč politični sistem praktično enako pomemben za življenje ljudi kot dobro okolje. In drugič, da je demokracija edini politični sistem, ki se je z okoljem sposoben ukvarjati, zato je tudi pomembno, da jo ohranimo.
2. Izpodbiti je treba predpostavljeno objektivnost strokovnjakov, njihovo nekoruptibilnost in na sploh primernost, da se ukvarjajo s političnimi odločitvami. Samo na sebi to ni dovolj – ponuditi moramo alternativo, ker se v debati verjetno vsi strinjamo, da se za okoljevarstvo ne naredi dovolj, čeprav mu je namenjeno vedno več denarja. Zato je nujno treba poudariti, da bodo politiki uspešnejši, hitrejši in bodo sprejemali boljše odločitve. Hkrati je treba dokazati, da je ljudstvo zmožno držati politike na kratkem povodcu in da ima za to motivacijo. Dobro je pokazati tudi, da so mnenja strokovnjakov vplivnejša, če nimajo veta.

Lucija Ivanuša

VIRI

Vir 1:

https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/zakonodaja/zakonodajniPostopek!ut/p/z1/04sy0xPLMnMz0vMAfljo8zivSy9Hb283Q0NDIydnA0CXUL8zVwtgwwNDI31w8EKDHAARwP9KGL041EQhd94L_2o9Jz8JlhTHfOSjC3S9aOKUtNSi1KL9EqLgMIZJSUFxVaqBqoG5eXleun5-ek5qXrJ-bmqBti0ZOQXL-hHoKrUL8gNjajySQ0HAItpbok!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/#!

Vir 2:

https://sl.wikipedia.org/wiki/Referendum_o_Zakonu_o_spremembah_in_dopolnitvah_Zakona_o_vodah

Vir 3:

<https://vecer.com/slovenija/foto-in-video-kako-so-mladi-za-podnebnopravicnost-ocenili-politicke-stranke-10279734>

Vir 4:

<https://parlamenteur.si/poslanci>

Vir 5:

<https://www.delo.si/novice/slovenija/poziv-premiera-glede-mesa-v-javnosti-slabo-sprejet/>

Vir 6:

<https://www.bbc.com/news/world-europe-60081853>

Vir 7:

<https://parlamenteur.si/poslanske-skupine>

Vir 8:

<https://siol.net/novice/slovenija/znano-je-koliko-sta-za-kampanjo-porabili-stranki-levica-in-nasa-dezela-588048>

Vir 9:

<https://www.dprs.si/sl/236-proti-izrocitvi-okolja-energetiki.html>

Vir 10:

<https://www.mojprihranek.si/energija-in-okolje/zeleno/svetovni-dan-varstva-okolja-kako-smo-se-odrezali-slovenci/>

Vir 11:

<https://parlamente.si/zakonodaja>

Vir 12:

<https://n1info.si/novice/slovenija/sezigalnica-odpadkov-v-ljubljani-bodo-prebivalci-sploh-imeli-besedo/>

Vir 13:

<https://www.metropolitan.si/novice/slovenija/tudi-energetika-ljubljana-zavraca-opozorila-zdravnikov-glede-sezigalnic/>

Vir 14:

<https://volitve.dvk-rs.si/vp2022/#/rezultati>

X. POGLAVJE: DEBATNI KLUBI IN TEKMOVANJA

DEBATNI KLUBI

Debatni klubi ali krožki so lahko ustanovljeni v mladinskih centrih in drugih mladinskih organizacijah, knjižnicah, šolah, dijaških domovih, na fakultetah, v študentskih domovih ali katerikoli organizaciji, ki združuje mlade. Torej povsod tam, kjer se skupina mladih odloči, da bi želela začeti debatirati. Vsak debatni klub ima mentorja, mentorico oziroma vodjo kluba. To je lahko eden od mladih, mladinska delavka ali mladinski delavec, učitelj ali učiteljica, vzgojitelj ali vzgojiteljica, vsak, ki ga to veseli in si je pridobil osnovno znanje o debati. Večina debatnih klubov v Sloveniji je organizirana na šolah in fakultetah, saj te omogočajo lažjo organizacijo, dostop do sredstev in redno srečevanje.

Debatni klubi se srečujejo redno, navadno enkrat na teden. Na teh srečanjih se debaterji in debaterke pod vodstvom mentorja ali mentorice seznanjajo z osnovami debatne teorije, izvajajo različne vaje, razpravljajo in se pripravljajo na debatne turnirje. Debatni klubi pogosto tudi organizirajo javne debate za različne publike, sodelujejo v radijskih in TV debatah in različnih projektih, ki vključujejo debato. Na osnovnošolski ravni se debatira predvsem v slovenskem jeziku, na srednješolski ravni pa tako v slovenskem jeziku kot v angleškem. Klubi se sami odločijo, v katerem jeziku želijo debatirati.

ZAČETEK DEBATNEGA KLUBA

Preden ustanovimo debatni klub ali krožek, je smiselno razmisliti o ustaljenih praksah za delovanje občolskih oziroma mladinskih aktivnosti v okolju, v katerem klub ustanovljamo. Kako so organizirane druge podobne aktivnosti? Tako si lahko prihranimo veliko dela in preglavic, saj bomo debatni klub lažje umestili v okolje in se pri ustanavljanju srečali z manj ovirami.

Za začetek moramo poskrbeti za tri pomembna organizacijska področja: logistiko, vsebino in promocijo. Več o logističnih potrebah kluba bo sledilo v naslednjem

podpoglavju, tukaj naj omenimo le, da za začetek kluba potrebujemo predvsem ustrezen prostor, ki bo redno na voljo za aktivnosti kluba. Ta mora biti dovolj prostoren za vse morebitne udeležence, dobro pa je, da omogoča fleksibilno pedagoško dejavnost, kjer je na voljo tabla za pisanje in je po potrebi mogoče preurediti pohištvo.

Za in proti, zavod za kulturo dialoga, vsako leto organizira seminarje za mentorje debatnih klubov, tako na začetniški ravni kot na nadaljevalni. Na seminarju se bodoči mentorji seznanijo z debatno metodologijo, delom v debatnih klubih, sojenjem debat in uporabo debatnih tehnik pri pouku. Poleg tega smo v zavodu Za in proti pripravili tudi vrsto gradiv, med drugim tudi primere učnih ur, ki vodijo skozi ves postopek priprav na debatno trditev. Nekatere vsebine lahko najdete tudi v tem priročniku, še več gradiv je dostopnih na naši spletni strani www.zainproti.si. Poleg tega priporočamo, da se po ustanovitvi debatnega kluba obrnete na sodelavce zavoda, ki vam bodo ponudili uporabne nasvete za začetek delovanja kluba.

Ko smo poskrbeli za ustrezen prostor in vsebinsko načrtovanje, moramo poskrbeti še za promocijo kluba. Pri tem se lahko v prvi vrsti naslonimo na ustaljene komunikacijske kanale, ki so jih mladi, ki jih poskušamo doseči, že navajeni. V šolah so to lahko šolska glasila ali oglaševanje pri pouku, ne smemo pa pozabiti na sodobna občila, ki so mladim pogosto najbližje. Med njimi so verjetno najpomembnejša družbena omrežja. Priporočljivo je, da se o najboljših načinih za promocijo kluba pogovorimo z mladimi, ki izhajajo iz ciljne skupine, ki jo želimo privabiti v debatni klub.

Priporočamo, da na začetku debatnega leta debatni klub organizira začetno srečanje, na katerega povabimo zainteresirane nove člane kluba. Na tem srečanju lahko prišleke navdušimo za sodelovanje v klubu in debato, pričakovati pa moramo, da se v prihodnje ne bodo vsi redno udeleževali srečanj kluba.

STROŠKI IN POTREBE DEBATNEGA KLUBA

Debatiranje sodi med aktivnosti za mlade, ki zahtevajo relativno majhen vložek finančnih in materialnih sredstev. Sodelujoči ne potrebujejo nikakršne opreme, razen papirja in pisala. Kot smo že omenili, potrebujemo primeren prostor; večina že delujočih klubov za to uporablja učilnice oziroma podobne prostore, namenjene

poučevanju. Razen prostorov in pisarniškega materiala debaterji ne potrebujejo druge opreme.

Edini drug redni strošek delovanja debatnega turnirja so morebitne poti na debatna tekmovanja. Udeležba na debatnem tekmovanju in posledični stroški so za debatni klub seveda neobvezni, a vseeno priporočljivi za rast in napredovanje debatnega programa. Stroški udeležbe na debatnih tekmovanjih v Sloveniji so minimalni, saj morajo debatni klubi navadno pokriti le kosila in prevoz na tekmovanje ter simbolično pristojbino na letni ravni.

Udeležba na mednarodnih turnirjih je seveda dražja, saj je poleg prenočišča treba poskrbeti za prevoz. Pri udeležbi na mednarodnih dogodkih pa klubom pri organizaciji pomagajo uslužbenci zavoda Za in proti. Več o poteku turnirjev sledi v naslednjem poglavju. Debatni turnirji so navadno del rednih aktivnosti debatnega kluba, saj se na debatnih turnirjih mladi srečujejo z vrstniki iz drugih krajev, na mednarodnih turnirjih pa z mladimi z vsega sveta.

DEBATNA TEKMOVANJA

Debatna tekmovanja so najpogostejša oblika srečevanja debaterjev, ki udeležencem ponujajo priložnost, da svoje sposobnosti preizkusijo proti svojim vrstnikom. Turnirji, ki so najpogostejša oblika debatnih tekmovanj, so izjemno raznoliki in segajo od preprostih šolskih srečanj do kompleksnih večdnevni mednarodnih dogodkov s stotinami udeležencev. Turnirje po svetu organizirajo šole, društva, zveze, podjetja in različne vladne ustanove, z vedno bolj povezanim svetom in vzponom spletnih turnirjev pa se je ponudba različnih tekmovanj v zadnjih letih izjemno razširila.

Debatna tekmovanja v osnovi izpolnjujejo dva pomembna cilja v debatni skupnosti. Kot prvo predstavljajo izjemno pomembno priložnost za učenje, spoznavanje in napredek mladih, ki sodelujejo v debatnih aktivnostih. So najboljši način za učenje debate in obravnavanih tem, kjer mladi neposredno soočijo svoja mnenja v dialogu z vrstniki. Prav posebna pozornost, ki jo organizatorji posvetijo pravičnosti in enakopravnosti tekmovalcev, tu igra ključno vlogo, saj mladi dobijo občutek, da so njihova mnenja pomembna in slišana, hkrati pa dobijo neposredno povratno informacijo o svojem logičnem sklepanju, kritičnem razmišljanju in poznavanju obravnavanih tem. Drugi razlog za organizacijo turnirjev pa sta motivacijski in

tekmovalni zagon, ki ju mladi čutijo ob udeležbi na tekmovanju. Brez dvoma so tekmovanja eden od glavnih gonil uspešnih debatnih programov, saj udeležencem dajo zagon in željo po izboljševanju, piljenju debatne tehnike in poglobljenem spoznavanju vsebin.

Dobro organizirano in premišljeno debatno tekmovanje je tako edinstvena izkušnja za vsakega mladega udeleženca. V združevanju izjemne priložnosti za učenje in opolnomočenja, ki ju omogoča debatna metodologija, ter tekmovalno-motivacijske moči tekmovanja so debatna tekmovanja edinstvena priložnost za rast, razvoj in učenje mladih. V nadaljevanju bomo predstavili glavne elemente priprave in udeležbe na tekmovanju. Poglavja smo razdelili na logistično pripravo na tekmovanje, elemente strokovno-tekmovalne priprave na dogodek in na primer poteka tekmovanja, ki smo jih pospremili z razlagami.

PRIJAVA NA UDELEŽBO NA TEKMOVANJU

Priprava na udeležbo na tekmovanju se navadno začne s pregledom razpisanih turnirjev in priložnosti za sodelovanje. Za slovenske debatne dogodke z rednim obveščanjem za to skrbi zavod Za in proti, hkrati pa se sodelavci zavoda ukvarjajo z vključevanjem slovenskih debatnih klubov na mednarodne dogodke. Po izboru dogodka je navadno potrebna prijava, ki je opisana v razpisu dogodka. Ob tem je treba pozornost nameniti posebnim pravilom posameznega dogodka, kot so omejitve števila prijav in števila udeležencev, ki jih posamezna sodelujoča ustanova lahko prijavi na dogodek. Organizatorji turnirja objavijo tudi debatne trditve, na katere se bo debatiralo na turnirju, in nanje se debaterji nekaj tednov pripravljajo v okviru svojega debatnega kluba.

Po izboru dogodka je z logističnega vidika navadno treba poskrbeti še za prevoz udeležencev na dogodek in plačilo cene udeležbe na dogodku. Običaj je, da ta pokrije vse stroške turnirja s hrano, če dogodek traja več dni, pa tudi nastanitev. Natančno je treba preučiti razpoložljive informacije in obvestila organizatorjev, iz katerih je razvidno, koliko znaša cena prijave, kaj pokrije plačilo registracije in za katere stvari morajo udeleženci dodatno poskrbeti sami.

JEZIK IN ENAKOPRAVNOST

Seveda moramo za debatno tekmovanje izbrati tudi jezik, v katerem bo tekmovanje potekalo. Mladi bodo v svojem maternem jeziku lahko najbolj izrazili svoja mnenja in se počutili najbolj domače. Debatiranje v tujem jeziku pa je lahko izvrstna priložnost za učenje tega jezika in srečevanje z mladimi iz drugačnih jezikovnih in kulturnih okolij. Na našem zavodu se trudimo za stalno organizacijo tekmovanj v slovenščini, s čimer med drugim skrbimo tudi za kulturo govornjene slovenske besede med mladimi, poleg tega pa redno organiziramo tudi tekmovanja v angleščini. Ta je, kot svetovna lingua franca, tudi najpogostejši jezik vseh mednarodnih tekmovanj, čeprav lahko mednarodne dogodke najdemo tudi v drugih večjih svetovnih jezikih, kot so španski, arabski, ruski ali kitajski jezik.

Debatna tekmovanja so po svoji naravi mesta, kjer se krešejo mnenja in srečujejo nasprotujoča si stališča. Zato organizatorji posebno pozornost posvečajo razreševanju teh sporov, saj je bistvo debate ravno v miroljubni in konstruktivni razpravi o perečih temah. Na večjih mednarodnih turnirjih za enakopravnost in mediacijo skrbijo za to posebej imenovani člani organizacije turnirja, medtem ko to funkcijo na manjših turnirjih opravlja eden od vodilnih članov organizacijske ekipe.

ČASOVNE IN PROSTORSKE POTREBE TEKMOVANJA

Debatna tekmovanja so precej časovno in prostorsko intenzivna oblika tekmovanj. Zaradi želje, da mladi v danem času dobijo čim več izkušenj in priložnosti za debato, so pogosto časovno precej natrpana. Običaj je, da si debatni krogi sledijo drug za drugim od jutra do večera z zgolj kratkimi odmori za obroke.

Hkrati potrebujemo veliko število prostorov za debato, saj vsi tekmovalci na tekmovanju navadno debatirajo hkrati (več o razlogih za to v podpoglavjih »Potek tekmovanja« in »Sistem tekmovanja in izbor nasprotnikov«). Glede na to, da v posamezni debati navadno ne nastopa več kot šest do deset udeležencev naenkrat, lahko število potrebnih sob za debato na dogodka hitro naraste. Potrebo po številu prostorov bi sicer lahko zmanjšali z bistveno daljšim trajanjem tekmovanja, kjer določeni sodelujoči med debatami počivajo, a takšno znatno podaljšanje trajanja celotnega tekmovanja v praksi najpogosteje povzroči več preglavic kot koristi.

SPLETNO TEKMOVANJE

Poleg dogodkov v živo debatna tekmovanja potekajo tudi na svetovnem medmrežju. Takšna tekmovanja sicer ne ponujajo enako bogate izkušnje kot tekmovanja v živo, predvsem zato, ker ni socialne komponente, druženja z debaterji iz drugih krajev oziroma držav na mednarodnih turnirjih. So pa organizacijsko bistveno manj zahtevna, cenejša in od udeležencev ne zahtevajo dolgih poti na kraj dogajanja turnirja. Zato so, sploh ob začetku pandemije leta 2020, postala izjemno priljubljena in predvsem na mednarodni ravni prevladujejo tudi v pokoronskem obdobju, saj omogočajo sodelovanje debatnih ekip z vsega sveta.

Spletna tekmovanja navadno potekajo na izbrani spletni videokonferenčni platformi (Zoom, Google Meets, Skype ...), preko katere so organizirani tako razglasi kot tudi virtualne debatne sobe. Poleg tega organizatorji pogosto uporabljajo dodatne organizacijske platforme, preko katerih komunicirajo z udeleženci (Slack, Discord, socialna omrežja ...). Razen dejavnosti, povezanih z dogajanjem v živo (prehrana, nastanitev, potovanja ipd.), pa spletni turnirji potekajo popolnoma enako kot turnirji v živo.

STROKOVNE PRIPRAVE

IZBIRA TRDITEV

Za izbiro trditve na tekmovanjih skrbi posebno izbrana skupina strokovnjakov, navadno izjemno izkušenih debaterjev, debatnih sodnikov in pedagogov. Debatne trditve se s tekmovalnega vidika delijo na dva dela, na tako imenovane pripravljene trditve in na impromptu trditve.

Pripravljene debatne trditve tekmovalci poznajo pred začetkom tekmovanja. Navadno zanje izvejo vsaj nekaj tednov pred turnirjem, da imajo dovolj časa za pripravo nanje. Impromptu trditve, v nekaterih krogih imenovane tudi ad hoc trditve, pa tekmovalci izvedo le kratek čas pred začetkom same debate. Odvisno od formata je to od ene ure do le nekaj minut pred začetkom debate. Pogosto tekmovalci pripravljene trditve na turnirju debatirajo večkrat (trditve lahko na primer enkrat zagovarjajo in ji enkrat nasprotujejo). Impromptu trditve debaterji

na enem dogodku obravnavajo le enkrat, saj ob ponovni uporabi iste trditve, ta ne bi imela več istega improvizacijskega učinka.

V primeru težav s katero od trditev se vedno lahko obrnemo na organizatorje tekmovanja, tako pri pripravljenih kot pri impro trditvah, ki nam bodo v mejah dovoljenega, z gledišča pravičnosti do drugih tekmovalcev, pomagali.

IZBIRA IN PRIPRAVA SODNIKOV

Med najpomembnejše naloge organizatorjev tekmovanja je izbira kakovostnih in izkušenih sodnikov za debate, ki bodo poskrbeli za čim boljše sojenje in posledično dobro debatno izkušnjo za sodelujoče. Ob tem se lahko zgodi, da bodo organizatorji ob prijavi zahtevali, da ob udeležbi debaterjev vsaka delegacija s seboj pripelje tudi določeno število sodnikov. Nekatera tekmovanja celo pripravijo posebne teste za sodnike, s katerimi si pomagajo pri sestavi čim bolj enakomernih in reprezentativnih sodniških sestavov. Kot udeleženci moramo pri tem le pozorno slediti navodilom organizatorjev, ki bodo vse informacije o sodnikih pravočasno objavili na svojih občilih. S tem ne bomo le izboljšali dela v svojem debatnem programu, ampak bomo organizatorjem omogočili izvedbo še boljših tekmovalnih dogodkov, kar bo najbolj koristilo prav mladim udeležencem.

V Sloveniji imamo pravilo, da morajo vsi mentorji tudi soditi na turnirjih, saj drugače ne moramo vsem ekipam omogočiti debatiranja na turnirju. Navadno poleg mentorjev sodijo tudi nekdanji debaterji, na srednješolski ravni so to predvsem študenti, na osnovnošolski pa tudi dijaki – debaterji. Odgovornost vsakega debatnega kluba je, da na debatni turnir ne prijavi le debatnih ekip, marveč tudi sodnike.

PRIPRAVA IN RAZLAGA PRAVIL TEKMOVANJA

Med pomembnimi informacijami, ki jih udeleženci pred začetkom vsakega tekmovanja dobijo od organizatorjev, so podrobnosti o poteku tekmovanja in pravilih tekmovanja. Med temi je največ informacij o samem formatu debat ter informacij o obnašanju in drugih postopkih na turnirju, ki jih morajo vsi udeleženci upoštevati.

POTEK TEKMOVANJA

Da bi čim bolj plastično predstavili potek turnirja, smo v nadaljevanju pripravili primer urnika krajšega debatnega turnirja, ki smo mu dodali jedrnate opise in navodila ob vsaki točki. Nekatero točko na dnevnem redu so precej samoumevne (npr. kosilo), tistim točkam, ki zahtevajo nekoliko daljšo razlago, pa smo v drugem delu posvetili segment z natančnejšim opisom. Ob tem še opomba, da je to le reprezentativen primer dogodka, v vsakem primeru moramo slediti specifičnim navodilom organizatorjev.

URNIK PRIMERA DEBATNEGA TURNIRJA

8.00–8.30: Prihod in registracija: Udeleženci pridejo na prizorišče in se zglasijo pri organizatorjih, ki preverijo pravilnost vseh podatkov in prisotnost vseh udeležencev.

8.30–9.00: Otvoritev in pozdrav: Organizatorji v večjem prostoru pozdravijo udeležence in povedo še zadnja obvestila pred začetkom.

9.00–11.00: Prvi debatni krog (pripravljena trditev): Debaterji dobijo raspored za prvi debatni krog in se skupaj s sodniki odpravijo v njim določeno debatno sobo, kjer steče debata. Po koncu se vrnejo v prostor za obvestila.

11.00–13.00: Drugi debatni krog (pripravljena trditev): Debaterji dobijo raspored za drugi debatni krog in se skupaj s sodniki odpravijo v njim določeno debatno sobo, kjer steče debata. Po koncu se odpravijo na kosilo.

13.00–14.00 Kosilo: Udeleženci se odpravijo na kosilo, kjer sledijo navodilom organizatorja. Po koncu kosila se najpozneje do časa, določenega v urniku, vrnejo v prostor za obvestila.

14.00–15.00: Razglasitev impromptu trditve in priprava na impro krog: Debaterji dobijo raspored in trditev za impromptu krog. Po navodilih organizatorjev se odpravijo v vnaprej prostore za pripravo.

15.00–17.00: Tretji debatni krog (impromptu): Po koncu časa za pripravo se debaterji skupaj s sodniki odpravijo v njim določeno debatno sobo, kjer steče debata. Po koncu se vrnejo v prostor za obvestila.

17.00–17.15: Razglasitev finalistov in priprava na finalno debato: Organizatorji razglasijo ekipi ali ekipe, ki bodo sodelovale v finalni debati, in sodnike za finalno debato ter pripravijo vse potrebno za debato.

17.15–18.30: Finale (pripravljena trditev): Steže finalna debata, po koncu katere sodniki organizatorjem sporočijo svojo odločitev.

18.30: Podelitev priznanj in odhod: Organizatorji v sobi za obvestila razglasijo prejemnike vseh nagrad in priznanj na tekmovanju. Po koncu slovesnosti se udeleženci odpravijo domov.

PRIHOD IN REGISTRACIJA

Ker sta za potek debatnega tekmovanja izjemno pomembni točnost in natančnost izvedbe tekmovanja, je ključno, da imajo organizatorji natančne in ažurne podatke o udeležencih tekmovanja, morebitnih odpovedih in drugih spremembah. V ta namen na začetku tekmovanja, po potrebi pa še večkrat med potekom samega tekmovanja, preverjajo prisotnost in aktivnost udeležencev. Nujno je, da udeleženci sledijo navodilom organizatorjev in so odzivni, ob prihodu pa natančno najavijo prisotnost vseh udeležencev dogodka. Če tega ne storijo, se bodo organizatorji težko izognili zamudam in drugim napakam, ki bodo poslabšale izkušnjo udeležencev in otežile delo organizatorjev.

POTEK DEBATNEGA KROGA

Debatni krog na pripravljeno trditev navadno poteka po naslednjem vrstnem redu:

1. Razglasitev razporeda
2. Premik v sobe za debato
3. Predstavitve tekmovalcev in sodnikov
4. Debata
5. Čas za razmislek sodnika
6. Sodnikova povratna informacija debaterjem

Natančen potek debate in ostalih elementov debatnega kroga določa format debate, ki je predstavljen v drugih poglavjih tega priročnika oziroma je določen

v pravih tekmovanja. Ključno je, da udeleženci sledijo navodilom organizatorjev dogodka, med samo debato pa napotkom in navodilom sodnika, ki nadzoruje potek debate. Po koncu debate ima sodnik čas za razmislek o debati in sprejemanje odločitve, običaj pa je, da debaterji in morebitni opazovalci za ta čas zapustijo prostor debate.

IMPROMPTU DEBATNI KROG

Impromptu debatni krog poteka enako kot debatni krog s pripravljeno trditvijo s to razliko, da imajo debaterji med razglasitvijo razporeda in začetkom same debate še čas za pripravo.

Dolžino pripravljenega časa določajo pravila formata in dogodka, ki natančno določajo tudi, kaj debaterji smejo početi med pripravo na debato. Če organizatorji nimajo dovolj prostora za ločene sobe za pripravo vseh ekip, je običaj, da se zagovorniška skupina pripravlja v sobi, kjer bo potekala debata, negacijska skupina pa v drugem primernem prostoru, ki je na voljo na kraju tekmovanja.

Posebno pozornost je tu treba posvetiti uporabi elektronskih sredstev z možnostjo povezave na svetovni splet, kot so računalniki in pametni telefoni. Na vseh slovenskih tekmovanjih in na veliki večini mednarodnih tekmovanj je raba teh naprav med pripravo na impromptu krog prepovedana. Enako velja za posvetovanje z mentorji ali komerkoli, ki ni član debatne ekipe.

SISTEM TEKMOVANJA IN IZBOR NASPROTNIKOV

Ob koncu še beseda o sistemu tekmovanja, ki ga navadno uporabljajo debatna tekmovanja. Pri izbiri sistema za tekmovanje se namreč srečamo s posebno dilemo. Če izberemo klasično obliko turnirja s krogi na izpadanje, se nam lahko zgodi, da nekatere najboljše ekipe izpadejo zelo zgodaj v poteku tekmovanja. Poleg tega večina debaterjev ne bo debatirala večine debatnih krogov na tekmovanju, kar z gledišča pedagoške in motivacijske vrednosti turnirjev ni dobro. Po drugi strani bi lahko organizirali tekmovanje po vzoru športnih lig, kjer bi vsaka ekipa vsaj enkrat debatirala proti vsem drugim udeležnim ekipam. A ob tem se pojavi težava časa in prostora, saj bi za izvedbo takšnega tekmovanja potrebovali $n-1$ število krogov, kjer je n število udeleženihih ekip.

Zato na debatnih tekmovanjih uporabljamo nekoliko prirejeno obliko tako imenovanega švicarskega turnirskega sistema, ki ga je za tekmovanja v šahu leta 1895 prvič uporabil Julius Müller. Ta sistem omogoča nekakšno srednjo pot med turnirjem in ligo, kar omili slabše lastnosti obeh sistemov.

Na začetku tekmovanja organizatorji pripravijo razpored debat za prvi krog, ki ga računalniški program ustvari naključno, s tem da se debatne ekipe iz istega debatnega kluba nikoli ne srečajo. Po prvem debatnem krogu organizatorji zberejo rezultate vseh debat in pripravijo razporeditev za naslednji debatni krog. To storijo tako, da udeležence najprej razporedijo po moči glede na vnaprej določene parametre (zmage, točke ipd.). Nato ustvarijo razpored, na katerem se ekipe s podobno močjo, torej enakim številom zmag in podobnimi točkami, srečajo med seboj, vendar se ne srečajo z ekipo, proti kateri so že debatirali, oziroma z ekipo iz istega debatnega kluba. Po koncu debatnega kroga se ponovno zberejo rezultati vseh debat, dodajo zmage in točke v skupne seštevke ekip in ustvari nov razpored po enakem principu srečevanja ekip s podobno močjo. Tako je tekmovalce na turnirju mogoče v le nekaj krogih rangirati po debatnem uspehu in debatni sposobnosti, ne da bi bilo potrebno srečanje vseh ekip na turnirju. Na turnirjih, kjer imamo po enega sodnika na debatni krog, kar je običaj na večini turnirjev, je prvi kriterij za razvrstitev debatnih ekip število zmag, drugi pa število govorniških točk.

PRIMER POTEKA DEBATNEGA TEKMOVANJA

Osem debatnih ekip smo pomenovali s številkami. Ekipa 1 je najboljša ekipa na turnirju, ekipa 8 pa najslabša ekipa na turnirju. Ekipi, ki sta skupaj v kvadratu, v tem krogu tekmujeta ena proti drugi in predstavljata eno debato. Ekipa ki je obarvana s sivo to debato zmagala.

1 DEBATNI KROG			2 DEBATNI KROG			3 DEBATNI KROG			KONČNI RAZPORED	
Št. zmag	Razp. 1. kroga	Št. zmag	Št. zmag	Razp. 2. kroga	Št. zmag	Št. zmag	Razp. 3. kroga	Št. zmag	Ekipa	Število zmag
0	Ekipa 4	0	1	Ekipa 3	2	2	Ekipa 3	2	Ekipa 1	3
0	Ekipa 3	1	1	Ekipa 7	1	2	Ekipa 1	3	Ekipa 3	2
0	Ekipa 8	0	1	Ekipa 1	2	1	Ekipa 7	1	Ekipa 2	2
0	Ekipa 7	1	1	Ekipa 2	1	1	Ekipa 2	2	Ekipa 4	2
0	Ekipa 1	1	0	Ekipa 4	1	1	Ekipa 4	2	Ekipa 7	1
0	Ekipa 5	0	0	Ekipa 8	0	1	Ekipa 5	1	Ekipa 5	1
0	Ekipa 6	0	0	Ekipa 5	1	0	Ekipa 8	0	Ekipa 6	1
0	Ekipa 2	1	0	Ekipa 6	0	0	Ekipa 6	1	Ekipa 8	0
V prvem debatnem krogu, vse ekipe razporedimo naključno.			V drugem debatnem krogu, ekipe ki so enkrat zmagale debatirajo druga proti drugi. Enako ekipe, ki še nimajo zmage.			V tretjem debatnem krogu ekipe po debatah ponovno razporedimo glede na število zmag v prvih dveh krogih.			Končni razpored ekip, glede na število zmag po treh krogih.	

Ivan Koruza

XI. POGlavJE: SOJENJE

Ključni element tekmovalne debate je, da debaterji ne prepričujejo drug drugega v svoj prav, temveč naslavljajo občinstvo. Na debatnih tekmovanjih je del publike tudi sodnik oziroma sodnica, ki poskrbi za moderiranje debate, se odloči o zmagovalcu in po debati debaterjem obrazloži svojo odločitev ter jim poda kritiko. Poznavanje sodniških kriterijev je torej odločilno ne zgolj za sodnike, temveč tudi za debaterje. To poglavje naslavlja omenjeno potrebo, hkrati pa opiše vlogo sodnika v debati in ponuja praktične nasvete, ki sodnikom pomagajo, da so v svoji vlogi čim uspešnejši. Dobro sojenje je nepogrešljivo za uspeh debatnega programa, saj debaterje motivira in jim zagotavlja informacije, ki jim omogočajo napredek ne glede ne to, ali v konkretni debati zmagajo ali izgubijo. Ti nasveti se nanašajo na tekmovalno debato, pri debati v razredu pa ima učitelj seveda vso avtonomijo, da formo podajanja povratnih informacij in moderiranje debate prilagodi učnemu procesu.

MODERIRANJE DEBATE

Med samo debato sodnik prevzame vlogo moderatorja. Pred začetkom govorov se predstavi, poskrbi, da debaterji sedijo pravilno (zagovorniška ekipa sedi na sodnikovi levi, opozicijska ekipa na desni), debaterje povpraša po imenih in si zapiše vrstni red govorcev. Nato najavi prvega govorca oziroma govorko; pretiran pomp ni potreben, lahko reče zgolj: »Zdaj dajem besedo prvi govorki afirmacijske skupine.« Med govorom – in enako velja za vse govore, ki sledijo – sodnik ne govori, temveč zgolj spremlja govorca in si zapisuje vsebino, oglasi se le, če mora ostale v sobe (debaterje ali občinstvo) opozoriti, naj bodo tišji. Po končanem nastopu prvega govorca oziroma govorko se mu oziroma ji sodnik zahvali ter povabi naslednjega govorca oziroma govorko. Po tem ključu se moderacija nadaljuje vse do zaključka debate, ko se sodnik vsem debaterjem zahvali za debato ter jih prosi, da si podajo roke, nato pa počakajo pred učilnico, medtem ko se on odloča o zmagovalcu debate in pripravlja povratne informacije.

Sodnik ima pogosto tudi vlogo časomerilca in mora poskrbeti, da debaterji ne govorijo predolgo, ter z zvočnim signalom (to je lahko en udarec po mizi) opozori,

kdaj se začne in konča čas za postavljanje vprašanj (srednješolski debatni format), oziroma si zapisuje, koliko časa za pripravo je preostalo vsaki od ekip (osnovnošolski debatni format). Med debato sodnik pozorno spremlja debato (ne uporablja svojega mobilnega telefona ali gleda skozi okno) in si zapisuje vsebino govorov. Zapiske si sodniki lahko uredijo na več načinov, verjetno najbolj priljubljen način zapisovanja pa je, da si sodniki s prepogibanjem list papirja v velikosti A3 razdelijo na šest stolpcev in potem zapisujejo vsebino vsakega govora v enega od šestih stolpcev. Tak način urejanja zapiskov sodniku omogoči, da vsebino, ki se nanaša na isti argument, piše v vodoravni liniji (npr. predstavitev argumenta prvega govornika afirmacije v prvem stolpcu, odziv prvega govornika negacije v drugem in rekonstrukcija v tretjem stolpcu, pri drugem govorniku afirmacije).

ODLOČANJE O ZMAGOVALCU DEBATE

Po končani debati debaterji navadno zapustijo učilnico in sodnik oziroma sodnica si vzame čas za razmislek o zmagovalcu debate ter izpolni sodniški list, na katerega vpiše zmagovalca debate in število doseženih govorniških točk posameznih govorcev. Pri odločanju so mu oziroma ji v pomoč ustvarjeni zapiski, zavedati pa se mora nekaterih splošnih načel, vezanih na ohranjanje sodnikove distance do konkretne debatne trditve.

Prvo je to, da sodnik oziroma sodnica poskuša odmisлити kakršnokoli strokovno znanje, ki ga morebiti ima. To ne pomeni, da se mora pretvarjati, da ne ve popolnoma nič o temi, a če njeno znanje presega znanje, ki se pričakuje od razgledanega posameznika, ki redno spremlja poročanje medijev (bere časopise, gleda informativne oddaje), mora sodnik oziroma sodnica to znanje zanemariti. To je najpomembnejše pri presojanju zelo kompleksnih argumentov. Tudi če je sodnik oziroma sodnica strokovnjak oziroma strokovnjakinja za kohezijsko politiko in sodi debato, ki je vezana na kohezijsko politiko Evropske unije, se mora pri sojenju »pretvarjati«, da ve o kohezijski politiki toliko, kot ve povprečen informiran in razgledan državljan (torej zelo malo). To pomeni, da morajo biti vsi argumenti v debati razviti postopoma, tako da so razumljivi širšemu občinstvu, ne glede na to, kako sofisticirani so.

Podobno kot za znanje velja tudi za vsa mnenja, ki jih sodnik ima o določeni temi. Če se sodnik v zasebnem življenju ukvarja z okoljevarstvom, to ne sme voditi v to, da bolj ceni argumente, ki govorijo v prid varstvu okolja, kot bi jih drugače. O tem,

kako pomembni so posamezni argumenti, se mora sodnik vedno odločiti na podlagi tega, kar je bilo povedano v debati – če debaterji niso sami izpostavili, da je okoljevarstvo zelo pomembno, jim sodnik s svojimi morebitnimi pogledi pri tem ne sme »pomagati«, ko se odloča o zmagovalcu debate. Enako velja za argumente, ki v debati niso bili predstavljeni: sodnik pri presoji ne sme kaznovati debaterjev, ker niso predstavili argumenta, za katerega sodnik misli, da je najpomembnejši v debati na konkretno debatno trditev. Prav tako se mora sodnik ograditi od mnenj, ki jih ima o debatni trditvi. Če se mu zdi določena debatna trditev pretežka za eno od strani, v svoji presoji ne sme »kompenzirati« za morebitno neuravnoteženost debatne trditve in biti popustljivejši do ekipe, ki je »imela težje delo«.

Pri odločanju naj sodnika vodita dve vprašanji: »Kaj je vsaka od obeh ekip uspela dokazati?« in »Kako relevantne so dokazane točke oziroma trditve?« Sodnik mora slediti razvoju posameznih argumentov in presoditi, do kolikšne mere »stojijo« in do kolikšne mere so pomembni. Pri tem si lahko pomaga z identifikacijo glavnih trkov v debati, imeti pa mora tudi pregled nad odzivi na predstavljene argumente. Morda na določen del argumenta ni bilo negacije nasprotne strani, in če je bila negacija podana, do kolikšne mere je škodovala predstavljenemu argumentu.

Ko se sodnik odloči o zmagovalcu posameznih trkov, je pomembno, da ne zgolj prešteje, koliko trkov je kdo zmagal, ampak presodi, kako pomembni so ti trki. Prav lahko se namreč zgodi, da na primer zagovorniška skupina zmagala dva trka, negacijska skupina pa enega, vendar kljub temu negacijska skupina zmagala debato. Pri presojanju pomembnosti trkov naj se sodnik zanaša na to, kar je bilo povedano v debati. Od debaterjev se pričakuje, da povedo, zakaj so njihovi argumenti oziroma trki, ki jih zmagujejo, pomembni, in sodnik mora presoditi, kako prepričljivi so pri tem. Če debaterji niso vzpostavili jasnih kriterijev, se sodnik lahko opre na bolj implicitne kriterije: koliko časa so debaterji namenili posameznemu trku ali kako razvit je trk (kako močna argumentacija ga podpira).

TOČKOVANJE

Različni debatni formati uporabljajo različne načine točkovanja debaterjev. Vsem je skupno, da se sodnik najprej odloči o zmagovalcu debate in nato preide k točkovanju posameznih govorov. Če se zgodi, da ima ekipa, ki ji je sodnik dodelil poraz, po končnem seštevek večje število točk od nasprotne ekipe, mora sodnik popraviti število točk tako, da bo seštevek manjši.

Vsakemu govorniku je dodeljeno določeno število govorniških točk. Sodnikom pri določanju točk tako v svetovnem srednješolskem debatnem formatu kot v debatnem formatu Karla Popperja pomagajo trije pomožni kriteriji. Prvi je vsebina oziroma argumentacija, ki se nanaša na kakovost analize v govoru (kako »močni« so posamezni argumenti, smiselnost negacij, uporaba primerov ...), drugi je slog oziroma nastop, ki zajema kakovost podajanja informacij v govoru (kako samostojna sta bila govorec oziroma govorka v nastopu, ali sta ohranjala očesni stik s sodnikom, ali sta govorila dovolj jasno), tretji kriterij pa je strategija oziroma organizacija, ki je vezana na strukturo govorov (jasnost in tudi smiselnost organizacije ter smiselnost podanih informacij: ali so bili argumenti ne glede na njihovo kakovost strateško smiselni). Pomembno je poudariti, da naglas govornika ni nekaj, kar lahko negativno vpliva na govorniške točke za slog oziroma nastop. Navzkrižno spraševanje se ne ocenjuje z govorniškimi točkami.

Razpon govorniških točk se razlikuje glede na debatni format. V srednješolskem debatnem formatu je razpon v teoriji od 60 do 80 točk (in polovico manj, torej od 30 do 40, za zaključne govore, v praksi pa je povprečen govor ocenjen s 70 govorniškimi točkami, govori, ki imajo veliko pomanjkljivosti, so ocenjeni z najmanj 64 točkami, res odlični govori pa z do 75 točkami. Povprečen zaključni govor je ocenjen s 35 točkami. Pri osnovnošolskem debatnem formatu je razpon točk v teoriji od 20 do 30, v praksi pa so govori z izjemnimi pomanjkljivostmi ocenjeni z najmanj 21 točkami, odlični govori pa so ocenjeni z 28 ali 29 točkami. Povprečen govor je ocenjen s 25 govorniškimi točkami. Polovične točke (npr. 70,5 ali 26,5) so dovoljene. Sodnik vpiše govorniške točke na sodniški list poleg imen debaterjev, na koncu pa sešteje govorniške točke, ki jih je prejela vsaka od ekip.

SODNIŠKA KRITIKA

Po končani debati pride na vrsto sodniška kritika. Na srednješolskih debatnih turnirjih sodniki po končani debati obrazložijo svojo odločitev debaterjem, na osnovnošolskih debatnih turnirjih in pri veliki večini debat na debatnih kroških pa debaterjem zgolj podajo konstruktivno kritiko. Če je odločitev o zmagovalcu debate javna, je pomembno, da obstaja jasna ločnica med razlago sodniške odločitve in konstruktivno kritiko. Jasno mora torej biti, kdaj sodnik daje debaterjem nasvete in kdaj razlaga, zakaj je skupina zmagala oziroma izgubila debato.

OBRAZLOŽITEV SODNIŠKE ODLOČITVE

Načinov, kako sodniki lahko predstavijo svojo odločitev, je več. Pogosto debaterjem pomaga, če sodnik vnaprej napove, kako bo razlaga strukturirana, in potem sledi tej razlagi. Predstavljamo dva primera možne strukture sodniške obrazložitve, v nadaljevanju pa navajamo nekaj splošnih nasvetov za podajanje obrazložitve.

Prvi način je, da sodnik svojo obrazložitev strukturira okrog trkov v debati. Najprej izpostavi glavne trke (po možnosti pojasni, zakaj se je odločil za te trke) in predstavi prispevek vsake ekipe k tem trkom, tako konstruktivni kot negacijski del. Potem pojasni, katera ekipa je zmagala pri posameznih trkih in zakaj. Če je ena od ekip zmagala vse trke, je očitno, da je potem zmagala tudi debato, če pa je bila vsaka skupina boljša v vsaj enem od trkov, pa mora sodnik pojasniti, zakaj so bili nekateri trki pomembnejši od drugih.

Drugi način pa je, da sodnik najprej predstavi debatni predmet ene od ekip in navede odzive nasprotne strani. Nato ovrednoti, do kolikšne mere so ti odzivi škodovali predstavljenemu debatnemu predmetu. Sodnik nato preide na debatni predmet nasprotne ekipe in ponovi postopek. Na koncu pa primerja oba debatna primera in poda svojo odločitev.

Ne glede na izbrano strukturo je pomembno, da je sodnik pri svoji razlagi čim bolj specifičen (da, na primer, ko govori o analizi enega od argumentov, pove, katero konkretno analizo misli) in da se izogiba iskanju generičnih razlogov za zmago ene od ekip. To, da so se debaterji ene od skupin slabše odzivali, samo po sebi ne more biti razlog za to, da so izgubili debato, res pa je, da je verjetno zaradi pomanjkanja negacij ostal debatni predmet nasprotne strani neokrnjen in je bil na koncu debate prepričljivejši kot debatni predmet skupine, ki je izgubila. Podobno slabša struktura ni razlog za poraz, lahko pa so zaradi slabše strukture argumenti manj jasni in čas govorca je izkoriščen slabše, kar vodi k temu, da ekipa težje zmagata trke in posledično debato.

Če sodnik v obrazložitvi pove, da je bila debata blizu, se od njega pričakuje tudi pojasnilo zakaj. Tako se lahko osredotoči na del debate, ki je bil najbolj ključen za razplet, in je tako obrazložitev debaterjem v večjo pomoč. V razlagi sodniške odločitve mora sodnik paziti, da ne izpostavlja posameznega debaterja ali debaterke – hitro se namreč lahko ustvari vtis, da je za poraz v debati »kriv«

posameznik. Vsakemu sodniku se kdaj zgodi, da se debaterji ne strinjajo z njegovo odločitvijo. To je normalno in debaterjem ne smemo zameriti. Če imajo debaterji po končani debatni obrazložitvi dodatna vprašanja, predlagamo, da sodnik na njih odgovori in jih po potrebi celo spodbudi k dodatnim vprašanjem, če jim odločitev ni jasna. Seveda je pomembno, da se to zgodi po razlagi sodniške odločitve (in ne med njo) in da debaterji postavljajo vprašanja mirno in vljudno.

PODAJANJE POVRATNE INFORMACIJE

Pedagoški moment se pri podajanju sodniške obrazložitve zgodi posredno, debaterji iz sodnikove analize izvedo, zakaj so izgubili ali zmagali debato, s tem pa se učijo, kaj so naredili dobro in kaj morajo izboljšati. Pri podajanju povratnih informacij pa gre za neposredno predajanje nasvetov in napotkov, pedagoška funkcija je tu postavljena v ospredje, uporabnost v tekmovalnem pomenu pa je zgolj posredna. Pri podajanju povratnih informacij ali sodniške kritike se sodniki praviloma najprej osredotočijo na celotno debato, nato na posamezno ekipo, navadno pa so debaterjem na voljo tudi za povratne informacije na njihov individualni govor.

Pomembno je, da sodnik ne glede na to, koga naslavlja, vedno najde primere stvari, ki so jih debaterji naredili dobro. Debata je zahtevna aktivnost in debaterji si zaslužijo priznanje za stvari, ki jih v svojih nastopih naredijo dobro. Pomembno je, da je sodnik v svojih pohvalah in tudi kritikah natančen in specifičen. Če pohvali argument, naj pove, kaj konkretno v argumentu je bilo narejeno dobro, in če meni, da argument ni bil najboljši, naj konkretno pove, kaj v argumentu ni bilo dobro (morda je manjkala analiza, morda so bili primeri nepojasneni ali pa vpliv ni bil dovolj konkreten). Prav tako je dobro, da sodnik pri podajanju kritike razmisli tudi o nasvetih, ki lahko debaterjem pomagajo izboljšati njihove nastope že v naslednjem debatnem krogu. Pomen kritike ni samo v podajanju specifičnih informacij ali debatnega znanja, ampak je tudi v tem, da debaterji po kritiki niso potrti, da so motivirani ter da natančno vedo, v čem se morajo izboljšati.

Načinov za strukturiranje povratnih informacij je več, sodnik lahko kritiko strukturira glede na ciljno publiko (vsi v debati, ekipa ali debater), lahko loči med vsebino in bolj tehničnimi zadevami (vloge govorcev, struktura, postavljanje vprašanj), lahko pa se odloči tudi za kronološki pregled debate.

Rok Hafner

XII. POGLAVJE: DEBATA PRI POUKU

AKTIVNE METODE POUČEVANJA: PREDNOSTI IN SLABOSTI

Debata v razredu je ena od boljših aktivnih metod, ki lahko vključi vse posameznike v razredu na različne načine in od njih doseže visoko mero medvrstniškega učenja. Aktivne metode poučevanja so oblike učenja, pri katerih so mladi aktivno vključeni, postanejo subjekti učnega procesa, ga sokreirajo in so zato veliko bolj motivirani, poveča se zanimanje za obravnavano snov. Med bolj znanimi in pogosteje uporabljenimi oblikami aktivnih metod so različne oblike razprav, igre, projektno delo in igra vlog.

Čeprav je aktivno učenje lahko učinkovito, morajo učitelji upoštevati nekatere dejavnike, da bi se izognili težavam, saj imajo aktivne metode v sebi pogosto skrite pomanjkljivosti, ki pa jih lahko premostimo. Če se teh pomanjkljivosti ne zavedamo, lahko naše metode spodletijo in naši učenci ne bodo uspeli do mere, kot bi si želeli.

Prvič, učitelji morajo upoštevati dejstvo, da aktivne metode ne bodo enako delovale pri vseh učencih in da rezultati pri mnogih ne bodo vidni čez noč. Priporočamo, da se aktivne metode uporabljajo v kombinacijami s tradicionalnimi in pa da so učitelji pri uporabi konsistentni in vztrajni, hkrati pa se prilagajajo razmeram v razredu. Debatne tehnike je še posebej treba prilagoditi starosti, izkušnjam, predznanju učencev, ko uvajamo debato v pouk. Od petošolcev ne moremo pričakovati, da bodo lahko prvič, ko bomo imeli debato, govorili več kot minuto ali dve, kar lahko pričakujemo na primer od 17-letnikov. Podobno pri debati v tujem jeziku vsaj na začetku ne moremo zahtevati enako bogate vsebine in dolžine govorov, kot kadar imamo debato v maternem jeziku.

Drugič, aktivne metode od učitelja in učencev lahko zahtevajo več časa. Metode poučevanja je treba tako izvesti kot tudi pripraviti drugače kot pa klasične, frontalne ure. Učenci so med urami aktivnejši, kot so vajeni, kar jih na začetku lahko utruji in odvrne od sodelovanja pri pouku pri nadaljnjih urah. Tu gre večinoma samo za začetniške živce in nevajenost metode – če učitelji vztrajajo, se bodo učenci kaj

kmalu privadili in jim sodelovanje ne bo več takšno breme. Za načrtovanje ur pa bodo tudi učitelji porabili vedno manj časa, saj se bodo podobno kot učenci dela privadili, na voljo pa je tudi ogromno gradiva, ki jim pri tem lahko pomaga – med drugim tudi ta priročnik. Načrtovanje ur tudi ni bistveno drugačno, pomisliti je le treba na več dejavnikov, ki jih drugače morda ne bi upoštevali, denimo na moderacijo diskusij in pogovorov, razmislek o aktivnih posegih učitelja (koliko ta dejansko pomaga in posega v učni proces ipd.).

Tretjič, učitelji bodo za aktivne metode potrebovali dodatne vire. Viri vključujejo knjige, časopise, spletne vire, knjižnice in arhive, računalniške programe, avdio-vizualne vire, tehnologijo in druge učne vire. Pri tradicionalnih urah po navadi izhajamo iz učbenika ali drugih učil, ki so prilagojena za pedagoško delo, tu pa jemljemo gradivo iz resničnega sveta in mu moramo pedagoško vrednost še dodati ali jo v njem prepoznati. To delo je od začetka precej zahtevno, toda hitro se ga privadimo.

Kljub naštetim pomanjkljivostim verjamemo, da je debata metoda, ki absolutno pretehta vse minuse in vodi do pomembnih rezultatov.

DEBATA KOT AKTIVNA METODA

Debata je lahko učinkovit način aktivnega učenja, saj omogoča učencem, da argumentirajo svoja stališča in raziskujejo argumente drugih. Učitelji vedno pogosteje poročajo o učencih, ki svoje mnenje znajo navesti, težko pa ga objasnijo in podkrepijo. Ravno to je večšina, ki jo debata pri učencih najbolj izostri, saj morajo v njej ubraniti stališča, ki jih zastopajo, kar jim pomaga pozneje braniti tudi lastne vidike.

V splošnem diskurzu se termina debata in diskusija uporabljata precej sopomensko, v pedagogiki pa je med njima več bistvenih razlik, zaradi katerih verjamemo, da je debata kot metoda poučevanja pogosto primernejša. **Debata** je uravnotežena komunikacija, pri kateri so udeleženci prek javnega nastopa vključeni v argumentiranje stališč o določenem vprašanju ali temi. Pravila debate so vnaprej dana in sledijo načeloma uravnoteženosti in pravičnosti – naloge govorcev so predpisane, število govorcev in trajanje govorov sta dana vnaprej in sta enaka za obe strani, govorcev se ne sme prekinjati, debaterji ne prepričujejo nasprotne ekipe, marveč publiko, učitelja, ostale učence, sodnike v tekmovalni

debatni. **Diskusija** pa je nestrukturiran način komunikacije, pri kateri se učenci pogovarjajo in izmenjujejo ideje o določeni temi, eni lahko govorijo več kot drugi, ni predpisan vrstni red govorov, vsebinsko lahko zatavajo, se odmaknejo od začetne vsebine. Od učencev ne pričakujemo globoke ravni argumentacije, prav tako ni nujno, da analizirajo in zavrnejo argumente drugih.

Na kratko torej; v debati učenci aktivno razvijajo sposobnosti kritičnega razmišljanja in se učijo svoja prepričanja utemeljevati z dejanskimi razlogi – tako logičnimi kot resničnimi primeri – medtem ko pri diskusiji njihova prepričanja lahko obvisijo na ravni slepega verjetja. Diskusija je torej bolj sproščena in manj formalna oblika poučevanja, ki temelji predvsem na izmenjavi idej. Učitelji lahko uporabijo diskusijo kot izhodišče pred debato, da zberejo ideje, ki jih bodo učenci pozneje v debati morali ubraniti ali zavračati.

Debata nasprotno z diskusijo tudi omogoča učencem, da se učijo od svojih sovrstnikov, saj so vanjo aktivno vključeni vsi – v diskusiji učenci sodelujejo »prostovoljno«, v debati pa jim učitelj določi vloge. Tudi če je ta vloga, da učenec le povzame, kaj se je v debati zgodilo, to pomeni, da je moral pozorno poslušati in si zapisovati celo debato. Vloge, ki jih lahko imajo učenci, so glede na število v razredu lahko: govorniki propozicije in opozicije, lahko postavljajo vprašanja in na njih odgovarjajo, lahko so sodniki, moderatorji, časomerilci ipd. S tem, ko so vsi aktivno vključeni v debato, lahko pomagamo ustvariti boljše razumevanje teme, kar učencem omogoči, da si zapomnijo več, saj naenkrat, denimo, pri zgodovini ne gre več samo za memorizacijo letnic in imen, ampak za globlje razumevanje razlogov, ki so vodili do nekega dogodka, in kako je le-ta vplival na prihodnje. To pomeni, da učenci bolj osmislijo znanje, ki ga pri predmetu pridobijo, in tako se zviša tudi sama motivacija za nadaljnje delo. Snov v šoli ni več reducirana na reprodukcijo suhoparnih podatkov, ampak ti podatki osmislijo sam bit posameznika, ki se je prek njih sposoben izraziti in tako opolnomočiti.

DEBATA V UČILNICI

Vsakič, ko govorimo o debati v učilnici, nam je ni nujno treba uporabiti kot polno uro izmenjav argumentov med dvema ekipama, kjer se na koncu odločimo o zmagovalcu in to odločitev obrazložimo. Debata v učilnici je lahko tudi krajša izmenjava argumentov v parih, ki lahko poteka v celotnem razredu sočasno. Debatna metodologija so vse aktivnosti, ki prioritizirajo razvoj veščin, potrebnih za

debato. Tako šteje tudi vsaka dejavnost, ki aktivno veča sposobnosti argumentacije in negacije. To je pomembno poudariti, saj si pod debato v učilnici prepogosto predstavljamo samo polno izvedeno debato in zato zmotno mislimo, da bomo za vsako debatno uro porabili več časa, kot si ga glede na učni načrt lahko privoščimo.

Debato v učilnici lahko v grobem uporabimo za štiri glavne namene: 1) debata kot predstavitev nove snovi, 2) debata kot usvajanje snovi, 3) debata kot preverjanje znanja in 4) debata kot ocenjevanje znanja. Glede na razlog in cilj bodo debatne ure seveda bistveno drugačne. Če debato uporabimo za uvodno motivacijo, potem učencem ni treba veliko raziskovati, saj nas zanima njihovo izhodiščno znanje. Takšne debata bodo pogosto zelo površinske, nudijo pa nam lep vpogled v predznanje učencev. Če debato uporabljamo za usvajanje snovi, bo šlo za poglobljen raziskovalni postopek, kjer se bodo učenci res poglobili in raziskali snov, ki bi jo v razredu drugače obravnavali frontalno – tako bodo, namesto da bi poslušali predavanje, denimo, prebrali poglavje v učbeniku in na podlagi prebranega dokazovali dano stališče. Pri debati kot preverjanje ponovno pričakujemo manj priprav, saj zdaj od mladih pričakujemo, da to snov že poznajo – tako jim ni treba brati in iskati novih vsebin, seveda pa morajo ponoviti vse, kar so do tistega trenutka v okviru te snovi slišali v šoli. Debata pri ocenjevanju pa je lahko odlično orodje za bolj formativen način ocenjevanja, saj lahko sledimo celotnemu postopku priprav, raziskav, oblikovanja argumentov in razmisleku o potencialnih negacijah ipd. in ne ocenjujemo samo končnega nastopa.

Do zdaj smo v priročniku veliko besed namenili prednostim in značilnostim tekmovalne debate, toda zavedati se je treba, da se ta precej razlikuje od debate v učilnici. Obe seveda vključujeta argumentiranje in branjenje svojih stališč, vendar med njima obstajajo tudi nekatere pomembne razlike.

Ena od glavnih razlik med tekmovalno debato in debato v učilnici je namen same debate. Tekmovalna debata je oblika intelektualnega diskurza, v katerem dve ekipi tekmujeta med seboj, medtem ko je debata v učilnici predvsem orodje za učenje in raziskovanje vsebin tistega predmeta.

Druga razlika je v strukturi in pravilih, ki se uporabljajo. Tekmovalna debata uporablja strogo strukturo, v kateri vsaka ekipa govori v določenem časovnem okviru in se drži določenih pravil, medtem ko je debata v učilnici navadno manj rigidna. To seveda ne pomeni, da debata v razredu nima pravil, ki jim je treba natančno slediti, vendar jo je mogoče prilagoditi cilju in namenu od debate do

debate. Absolutno je treba določiti pravila, saj osmislijo govor, so pa v učnem procesu seveda veliko bolj prilagodljiva kot pri tekmovalni debati, saj morajo pri slednji za doseganje načela enakosti veljati enaka in nespremenljiva vedno za vse, v razredu pa jih lahko prilagajamo posamezni debati. Tako bodo pravila za debato, katere namen je uvodna motivacija, verjetno drugačna od pravil ocenjevalne debate ali pa bodo, denimo, naše zahteve in pričakovanja povsem drugačni, če z učenci delamo samo na argumentaciji in ne povezujemo v debato polnega formata. V tem primeru lahko, denimo, od njih pričakujemo nekoliko podrobnejši govor in smo tudi strožji pri presoji, kot bi bili, če mora govor vsebovati še negacije, odgovore na vprašanja in druge elemente (kontekst ipd.).

Tretja razlika je v načinu priprave, ki je potreben za debato. Tekmovalna debata večinoma zahteva, da debaterji vnaprej pripravijo argumente in dokaze, ki jih bodo uporabili med debato, medtem ko debata v učilnici navadno zahteva enako temeljite priprave, ki pa so oblikovane na drugačen način, saj je cilj drug. Pri tekmovalni debati so raziskave veliko bolj poglobljene – če nam pri debati v razredu glavni vir predstavlja učbenik in morda kakšen zunanji vir, bodo zunanji viri pri tekmovalni debati veliko bolj relevantni. Pri uporabi debate v učilnici od naših učencev zahtevamo, da znajo le tisto, česar bi se naučili v vsakem primeru, tudi pri frontalnih urah. Seveda cenimo, če snov raziščejo globlje, toda tega ne moremo in ne smemo zahtevati, kot to lahko zahtevamo pri tekmovalnih, kjer se debaterji pogosto srečujejo s temami, o katerih ne bodo v šoli slišali ničesar, tako da bodo njihove priprave gotovo drugačne.

Četrta razlika je v ciljih, ki jih debaterji skušajo doseči. V tekmovalni debati je glavni cilj zmagati debato, medtem ko je v debati v učilnici glavni cilj spodbujati razmišljanje in učenje o dani temi.

DEBATNI FORMATI V UČILNICI

Debato – tako tekmovalno kot tisto v učilnici – definira sklop pravil, ki jih s skupnim imenom imenujemo format. V prejšnjih poglavjih ste izvedeli veliko o formatu tekmovalne debate, le-tega pa je za učilnico treba prilagoditi. Format je za vsako debato potreben, saj je struktura, ki določa, kako se bo debata odvijala. Navadno vključuje določen časovni okvir za govor debaterjev, pravila za izmenjavo argumentov, negacije in vprašanja, ki jih debaterji lahko uporabljajo med debato.

Format debate je potreben, ker pomaga debaterjem, da se držijo določenih omejitev in pravil, kar omogoča boljšo in pravičnejšo debato. Format tudi omogoča, da se debata odvije v določenem časovnem okviru in da vsi debaterji dobijo enako priložnost izraziti svoja stališča.

Učitelji pogosto menijo, da je dovolj, če govorcem preprosto določijo vloge, ki jih morajo med govorom izvesti, na primer, da naj navedejo en argument in na argument prejšnjega govorca izvedejo negacijo, pri tem pa jim pogosto ne omejijo časa govora. To ni zaželeno, saj ravno omejitev časa govora dopušča vsem sodelujočim enakopravno možnost sodelovanja. Pogosto bodo v razredu pogumnejši učenci, ki jim ni težko govoriti, in če jim damo samo vlogo, ki jo morajo izpolniti, bodo verjetneje govorili dlje časa, v katerem bodo statistično verjetno izrazili več dobrih stališč kot njihovi bolj sramežljivi in nesamozavestni sošolci, ki bodo kljub enakemu znanju govorili manj časa. Če obema damo enak časovni okvir, dosežemo, da bodo zgovornejši nujno morali skristalizirati svoje misli in povedati res tisto bistveno, kar želijo, kar bo njihovo komunikacijo naredilo uspešnejšo. Tisti sramežljivi pa bodo pred sabo videli izziv, ki ga morajo doseči. V debati se namreč skriva tudi motivacijski element tekmovalnosti in močne želje in zagona učencev k temu, da nas prepričajo, da je tisto, kar govorijo, dejansko res. Kljub temu bomo čas govora seveda prilagodili učni uri – predlagamo, da naj vsak od učencev od začetka izvede govor, ki je dolg pri mlajših do ene minute, pri starejših med dvema in tremi minutami.

Pa naj namenimo še nekaj besed ravno sramežljivim, nesamozavestnim otrokom, saj menimo, da je debata dejansko najprimernejše orodje zanje, da se na varen način naučijo izraziti svoje mnenje. V debati debaterji ne izražajo svojega osebnega mnenja, ampak zastopajo stran, ki jim je bila določena naključno. To je bistvenega pomena, saj zdaj vsi predstavljajo logično strukturo argumenta, se osredotočajo na dokaze in razloge, ki podpirajo stališča, namesto da bi se osredotočali na svojo osebnost ali mnenje. To lahko pomaga sramežljivim otrokom, da se počutijo manj ranljivi, saj predstavljajo dejstva in logiko in ne svoje osebnosti. V debati nasprotniki vedno napadajo argumente, toda nikoli na osebni ravni, saj to samo škoduje njim samim. Tako bodo tihi učenci sicer deležni napadov, toda ti bodo vedno na vsebinski ravni, in ker vsebinska raven ni čustveno obarvana, to lažje predelajo, kot če se kdo z njimi ne strinja med diskusijo, kjer večkrat zagovarjamo svoja osebna mnenja in stališča.

Pri uvajanju debatnih tehnik v pouk sledimo načelu korak za korakom. Začnemo z enostavnejšimi, krajšimi vajami, ki postopoma postajajo vedno zahtevnejše. Dolg debatni format z večjim številom govorcev in govornic, daljšimi govori in kompleksnejšimi vsebinami se začena izvajati, ko imajo učenci in učenke že nekaj izkušenj s krajšimi debatnimi formati.

Za format razredne debate (če želimo seveda izvesti polno-formatno debatno uro) predlagamo, da glede na število učencev v razredu presodimo tudi o številu ekip. Za večje razrede je smiselno razmisliti celo o več ekipah na isti strani (denimo dve zagovorniški in dve negacijski), ki pa jih vnaprej usmerimo o argumentih, o katerih naj razmišljajo. Prve ekipe naj tako razmislijo, kako tema vpliva na posameznika, druge pa, kako na skupnost/državo/institucije ipd. Glede postavljanja vprašanj svetujemo, da se to zgodi po vsakem govoru in da posameznih govorov z vprašanji ne prekinjamo. V večjih razredih lahko to stori tudi drug učenec ali več njih.

Če se predlagana shema zdi prezahtevna ali da je učenci ne bi razumeli dovolj hitro, lahko seveda tudi z učenci delamo v dveh nekoliko večjih ekipah, lahko razdelimo vloge govorcev in eni samo negirajo, eni pa samo argumentirajo, lahko izvedemo dve debati hkrati ali pa dve sosledno – debata je res prilagodljiva metoda, ko enkrat razumemo in spoštujemo glavne osnove.

In še čisto za konec nekaj besed o zaključku in evalvaciji same debate. Že prej smo omenili, da lahko debato sodijo tudi drugi učenci v razredu. Za te namene naj najprej izdelajo sodniški list, kamor si zapišejo kriterije, ki so si jih morda ustvarili sami, morda pa jim je pomagal učitelj – to je pomembno, da zmage ne dajo svojim najboljšim prijateljem, ampak da priskrbijo dejansko razloge za zmago in poraz in da znajo to utemeljiti.

Čeprav debato sodi učenec, je bistvenega pomena, da zadnje povratne informacije poda učitelj. Prvi razlog je, da učenci potrebujejo povratne informacije, da lahko izboljšajo svoje sposobnosti argumentacije in javnega nastopa. Ko učenci dobijo povratne informacije od učitelja, lahko vidijo, kaj so naredili dobro in kaj bi lahko izboljšali, kar jim pomaga, da se naučijo in izboljšajo svoje sposobnosti, saj na tej točki vseeno zaupajo avtoriteti učitelja. Tako se bodo izboljšali tudi učenci sodniki, saj bodo videli še en pogled na debato. Pomembno je tudi, da učitelj naslovi vsebino debate, saj je v našem primeru ključnega pomena, ker smo debato uporabili pri pouku in je cilj pridobivanje in razumevanje znanja.

Ta priročnik je prvenstveno namenjen debati v debatnih klubih, zato to poglavje o debati pri pouku prinaša le osnovne informacije. Vendar je Za in proti, zavod za kulturo dialoga, v zadnjih dveh letih vključen v šest mednarodnih projektov Erasmus+, v katerih sodeluje z univerzami, šolami in debatnimi organizacijami v pripravi učnih gradiv za uporabo debatnih tehnik pri pouku. Ti projekti se sedaj zaključujejo in prinašajo priročnike, primere učnih ur, vrsto vaj za uporabo debatnih tehnik pri poučevanju različnih predmetov, od medijske pismenosti in filozofije do globalnega učenja in aktivnega državljanstva. Našli jih boste na <https://zainproti.si/gradiva-in-povezave/>, nekatera so že na voljo, saj so se projekti že zaključili, še več jih prihaja v naslednjih mesecih. Poleg tega si lahko na tej strani ogledate tudi starejša gradiva, ki smo jih razvili pri Za in proti.

Nuša Stamejčič

XIII. POGlavJE: KAJ JE ZIP

Za in proti, zavod za kulturo dialoga (ZIP), je nevladna neprofitna organizacija, katere primarna dejavnost so koordinacija debatnega programa v Sloveniji na osnovnošolski in srednješolski ravni, izobraževanje o debati in kritičnem mišljenju, spodbujanje dialoga o aktualnih družbenih vprašanih ter razvijanje zagovorništva in aktivnega državljanstva pri mladih. Pomemben del programa je namenjen tudi delavcem in delavkam v vzgoji in izobraževanju ter mladinskim delavcem, ki jim zavod Za in proti nudi različna izobraževanja, svetovanja in gradiva o vodenju debatnih klubov, uporabi debatnih tehnik pri pouku, razvijanju kritičnega mišljenja, razvijanju veččin javnega nastopanja in zagovorništva.

Zavod Za in proti je bil ustanovljen leta 1998 in je nastal iz debatnega programa, ki se je v Sloveniji začel oktobra 1996 kot eden od programov takratnega Zavoda za odprto družbo. Letno zavod organizira več kot 100 različnih debatno-izobraževalnih dogodkov, katerih cilj je spodbujati mlade k družbeni ozaveščenosti, kritičnemu mišljenju, prepričljivemu zagovarjanju lastnih stališč in vzpostavljanju kulture dialoga.

V mrežo Za in proti je vključenih skoraj 50 debatnih klubov po vsej Sloveniji, v katerih se redno srečuje in pripravlja na debate več kot 800 mladih. Zavod Za in proti debatnim klubom nudi administrativno in pedagoško pomoč, organizira debatne turnirje (12 na nacionalni ravni in dva mednarodna turnirja), izvaja redna izobraževanja, usposabljanja, svetovanje tako za mlade kot za učitelje in mladinske delavce, organizira delavnice, debatne šole, javne forume, razprave in debate. V koronskem času so bile dejavnosti zavoda zelo uspešno prenesene v spletno okolje, tako da se je program nemoteno izvajal.

V sklopu razvojnih in raziskovalnih aktivnosti zavod Za in proti razvija debatno metodologijo in pripravlja pedagoška gradiva. V zadnjih treh letih je vključen v osem različnih projektov Erasmus+, ki se večinoma ukvarjajo z razvojem učnih gradiv za poučevanje različnih predmetov, in pri tem sodeluje z univerzami, debatnimi organizacijami in šolami iz različnih evropskih držav. V sklopu teh projektov so že dokončani trije priročniki, eden je namenjen debatnim klubom in prinaša debatno teorijo in številne primere učnih ur in vaj, drugi vsebuje teoretska

besedila in praktične primere o povezavi med debato in filozofijo, tretji povezuje debato s fotografijo. V zaključni fazi so še trije priročniki: priročnik o uporabi debate pri poučevanju etike, priročnik in interaktivna spletna stran o medijski pismenosti ter priročnika in interaktivna učna platforma o uporabi debate v razredu, krožku oziroma kot javna razprava, posebej na osnovnošolski in srednješolski ravni. Leto 2024 se bosta zaključila še dva projekta, rezultat enega bo priročnik o globalnem učenju in globalnih vsebinah ter interdisciplinarnih povezavah, v drugem pa bo tema poučevanje državljanske vzgoje oziroma vzgoja za aktivno državljanstvo.

Zavod Za in proti v letu 2023 organizira že štirinajsto mednarodno debatno šolo World Schools Debate Academy (WSDA), ki se je navadno udeleži med 150 in 250 mladih z vsega sveta. Model debatne akademije smo uspešno prenesli tudi po svetu in podobna izobraževanja izvedli v Turčiji, Tuniziji, Katarju, Iraku, Rusiji in drugod, saj se je ta model izkazal za izjemno uspešnega. Poleg tega zavod vsako leto od leta 1998 organizira mednarodni srednješolski debatni turnir v Ljutomeru, ki velja za mednarodni turnir z najdaljšo neprekinjeno tradicijo v kontinentalni Evropi.

Poleg koordinacije nacionalnega programa in razvoja debate v Sloveniji je zavod zelo aktiven tudi na mednarodni ravni. Debaterji redno sodelujejo na mednarodnih debatnih turnirjih in drugih dogodkih tako v Evropi kot tudi zunaj nje, med drugim tudi na vsakoletnem svetovnem srednješolskem debatnem prvenstvu. Sodelavci zavoda so pogosto kot predavatelji, organizatorji, glavni sodniki vabljeni na različne mednarodne dogodke, v letu 2022 so na primer sodelovali pri izvedbi debatnih dogodkov na Finskem, Danskem, Češkem, v Italiji, Hrvaški, Srbiji, Turčiji ter pri organizaciji Svetovnega srednješolskega debatnega prvenstva. Poleg tega so predavatelji opravili tudi spletna 10-urna debatna izobraževanja za več kot 500 italijanskih debaterjev in 100 italijanskih učiteljev. Zavod Za in proti je član dveh mednarodnih globalnih debatnih organizacij: IDEA – International Debate Education Association (<https://idebate.net/>) in World Schools Debate Championships (<https://www.wsdcddebating.org/>).

Več o zavodu Za in proti, zavodu za kulturo dialoga, je na voljo na: www.zainproti.si, www.facebook.com/zainproti.

Bojana Skrt



zelena kohezija

MLADI O ZELENI PRIHODNOSTI



Sofinancira
Evropska unija



RTV
SLO



TV Koper
Capodistria

piNa



za in
proti
Zavod za
kulturno
dialoga